

ÖN SÖZ

Toplumsal değerlere aykırı kabul edilen ve söylenildiğinde kötü izlenimler uyandıran kelime ve ifadelerin bu etkiyi en aza indiren kelime ve ifadelerle değişimine “güzel adlandırma” adı verilir. Bütün dillerde görülebilen güzel adlandırma, bir varlığı veya kavramı bilinen yaygın ismiyle söylemek yerine, daha ahlakî ve değer yargılarına uygun bir tarzda ve daha yumuşak bir ifadeyle söylemek için “örtmece kelimeler” denen farklı kelimelerle dile getirmektir. Batı dillerinde kullanılan “euphemism” terimi, amaçları yönünden açık ve gizli euphemismler diye ikiye ayrılır. Bu araştırmamızda euphemism teriminin karşılığı olarak güzel adlandırma terimini tercih ettik. **Anlamını göz önüne alarak** “örtmece kelime” terimi gizli euphemismler için kullanılabilir.

Kullanımı hoş karşılanmayan kelimeler, çeşitli konulardaki toplumsal hassasiyeti gösterir. Güzel adlandırmanın ortaya çıkış sebebini toplumun inancına, ahlakî yapısına, geleneğine, örf ve âdetlerine bağlamamız mümkündür. Bu değerlere aykırı kabul edilen kelime ve kavramların ifade edilmesi toplum tarafından tepkiyle karşılanır. Toplumun bir parçası olan kişinin bu tepkiyle karşılaşmaması için güzel adlandırma yoluyla oluşmuş kelimeleri kullanması; aynı hareket veya kavramı dinleyenlerin de anlayabileceği farklı bir üslupla dile getirmesi zorunludur. Bu açıdan, bir dili kullanan insanların ahlak anlayışlarını, bazı değer yargılarını veya inançlarını, toplumun tabu saydığı olay, nesne ve kavramları ortaya çıkarmak, toplumsal nezaket ve inceliğini tespit edebilmek için o dilde yer alan güzel adlandırmalardan faydalanmak gerekir.

Bu araştırmamızın amacı, özellikle Anadolu ağızlarında kullanılan ortak güzel adlandırmaları ortaya çıkarmak, bu ifade tarzına hangi durumlarda başvurulduğunu belirlemektir. Güzel adlandırmalar, toplumda hangi ahlakî değerlerin ön plana çıktığını, bu değerlere aykırı kabul edilen davranış ve varlıkların neler olduğunu, bu davranış ve varlıkların ifade edildiği kelimelerin yerine ne tür kelimelerin kullanıldığını ve bu kelimelerin nasıl ortaya çıktığını tespit etmemize olanak sağlayacaktır.

Güzel adlandırmayla ilgili görülen “edebi kelimeler, örtmece kelime veya ifade, güzelleme, hüsn-i ta`bîr” gibi terimlerin güzel adlandırmayla benzerliklerini ve

farklılıklarını; argo ve güzel adlandırma arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları tespit etmek için güzel adlandırmayla ortaya çıkmış kelimeleri belirlemek gerekir. Bunun için başta Derleme Sözlüğü olmak üzere, Türkçe Sözlük ve çeşitli Anadolu ağızlarından derlenmiş metinleri içeren eserleri tarayarak bulabildiğimiz güzel adlandırma örnekleri çalışmamızın malzemesini oluşturmaktadır. Konumuzla ilgili olarak daha önce yapılmış çalışmalarda tespit edilmiş güzel adlandırma örnekleri de sözlüğümüzde yer alan kelimelere dahil edilmiştir.

Bir dilde güzel adlandırma ile ortaya çıkmış bütün kelimelerin eksiksiz bir sözlüğünü oluşturmak mümkün değildir. Çünkü bu ifade tarzı devam eden, kalıcı olmayan bir ifade tarzıdır. Her zaman ve mekân içerisinde farklı kişiler, isimlerini anmayı sakıncalı gördükleri varlık veya kavramları farklı şekilde ifade ederek bunlar için yeni kelimeler kullanıyor olabilirler. Ayrıca güzel adlandırma amacıyla da ortaya çıkmış olsa, anlamı iyice yerleşmiş bir kelime artık örtmece kelime olmaktan çıkmış olabilir. Güzel adlandırma her zaman kelime değişikliği şeklinde değil, farklı kelime grupları veya cümle boyutunda da olabilmektedir. Bu gerçekler ve ayrıca hepsini taramanın zorluğu, zaman darlığı gibi sebeplerle Anadolu Ağızlarından derlenmiş metinleri içeren tüm eserleri tarayamadık. Muhtemel eksikliklerin hoş görüleceğini umuyoruz.

Güzel adlandırma ve örtmece kelimelerle ilgili kaynakların yetersiz oluşu ve bu konuda pek fazla araştırma yapılmamış olması, Türkçede var olan güzel adlandırmaların tespitinde güçlüklerle karşılaşmamıza sebep olmuştur. Bu çalışmamızın, bundan sonraki çalışmalarda Türkçedeki güzel adlandırmalara sözlüklerde yeterince yer verilmesi ve öneminden dolayı ağız incelemelerinde konunun ele alınması için bir başlangıç olmasını temenni ediyoruz.

Çalışmaya katkılarından dolayı değerli hocalarım Yard. Doç. Dr. Ercan ALKAYA'ya, Prof. Dr. Ahmet BURAN'a ve beni Türkçede güzel adlandırma konusu üzerinde çalışmaya teşvik eden, çalışmanın her aşamasında bana yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Ahat ÜSTÜNER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ahmet GECEKUŞU

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	V
ÖZET.....	VI
GİRİŞ	
1. GÜZEL ADLANDIRMA.....	1
2. GÜZEL ADLANDIRMA VE ARGO.....	15
3. GÜZEL ADLANDIRMA İLE EDEBİ SANATLAR ARASINDAKİ İLGİ.....	18
1. BÖLÜM	
1. 1. GÜZEL ADLANDIRMANIN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ.....	21
1.1.1. Hastalıklarla İlgili Güzel Adlandırmalar.....	21
1.1.2. Korkuyla İlgili Güzel Adlandırmalar.....	29
1.1.3. Ahlâkî Değerle İlgili Güzel Adlandırmalar.....	33
1.1.4. İnançla İlgili Güzel Adlandırmalar.....	43
1.1.5. Kusurları Gizlemeye Bağlı Güzel Adlandırmalar.....	47
2. BÖLÜM	
2.1. GÜZEL ADLANDIRMALARIN YAPISAL ÖZELLİKLERİ.....	54
2.1.1. Basit Kelimeler.....	54
2.1.2. Türemiş Kelimeler.....	57
2.1.3. Birleşik Kelimeler.....	59
2.1.4. Deyim Halindeki Güzel Adlandırmalar.....	62
2.2. GÜZEL ADLANDIRMALARDA ALINTI KELİMELER.....	67
3. BÖLÜM	
3.1. Güzel Adlandırmaların Anlam Özellikleri.....	71

3.1.1. Güzel Adlandırmalarda Anlam Daralması.....	72
3.1.2. Güzel Adlandırmalarda Anlam Genişlemesi.....	73
3.1.3. Güzel Adlandırmalarda Anlam Kayması.....	74
SONUÇ.....	76
KAYNAKLAR.....	78
SÖZLÜK.....	80
GÜZEL ADLANDIRILAN KAVRAMLAR DİZİNİ.....	146

KISALTMALAR

KBAYA	: Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları
KİA	: Kars İli Ağızları
UİA	: Uşak İli Ağızları
KYA	: Kütahya Ve Yöresi Ağızları
ZBKİA	: Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları
NYA	: Nevşehir ve Yöresi Ağızları
DA	: Diyarbakır Ağzı
EAK	: Elazığ Ağzına has kelimelerin yapı ve anlam özellikleri
TS	: Türkçe Sözlük
DS	: Derleme Sözlüğü
TAÜİ	: Türk Argosu Üzerinde İncelemeler
DLT	: Divanü Lûgati't-Türk
TDK	: Türk Dil Kurumu
age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
agt.	: Adı geçen tez
F.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
İng.	: İngilizce
Alm.	: Almanca
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
BAS	: Büyük Argo Sözlüğü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi
Güzel Adlandırma
Ahmet GECEKUŞU

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Güzel adlandırma terimi, toplum tarafından hoş karşılanmayan her hangi bir kavramı, varlığı veya hareketi ifade eden kelime veya ifadeler yerine, dinleyenlerin de anlayabileceği daha yumuşak bir ifade veya kelimelerle söylenmesi anlamındadır. Daha resmî ve kibar ortamlarda konuların arz edilebilir hale getirilme işlemine güzel adlandırma denir.

Bütün dillerde konuşmacı, duygu ve düşüncelerini ortama ve kişiliğine uygun olarak serbestçe tercih ettiği kelime ve ifadelerle dile getirir. Toplum tarafından söylenmesi sakıncalı görülen kelimelerin yerine farklı kelimeler kullanarak düşüncelerini örtülü bir şekilde ifade eder. İşte bu çalışmada amaç, Türkçede örtülü ifade yollarını, güzel adlandırma gayesiyle ortaya çıkan kelimeleri ve bu kelimelerin ortaya çıkış sebeplerini tespit etmektir. İletişimde söylenmesi toplum tarafından kabul görmeyen ifadelerin, çeşitli kültürel sebepleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Derleme Sözlüğü, Türkçe Sözlük ve Anadolu ağızlarından derlenmiş bir kısım metinlerde yer alan güzel adlandırma yoluyla oluşmuş kelimeleri tespit ederek, bu kelimeleri yapı, köken ve anlam özellikleri bakımından inceledik. Ayrıca kelimelerin hangi kavram, varlık ve hareketler için güzel adlandırmaya başvurulduğunu göz önüne alarak, toplumumuzun tabu gibi gördüğü şeyleri belirlemeye çalıştık.

Anlam bakımından, güzel adlandırma için kullanılan kelimeler içinde farklı bir anlam verilmiş kelimelerin oranı oldukça fazladır. Yapıları bakımından basit kelimelerin sayısı türemiş ve birleşik kelimelere göre daha azdır. Türkçenin kelime türetme gücü güzel adlandırmalarda kullanılan türemiş kelimelerde de kendini göstermektedir. Güzel adlandırma için birçok alıntı kelime de kullanılmıştır. Alıntı

kelimelerden yeni kelimeler türetilmiş, türetilen bu kelimelere yeni anlamlar yüklenmiştir.

Olumsuz çağrışımlar uyandıran kelimelerden kaçınıldığı ve bu kelimelere toplum tarafından yasak konulduğu görülmektedir. Güzel adlandırmalar, korkuyla ilgili güzel adlandırmalar, kusurları gizlemeye bağlı güzel adlandırmalar, ahlâkî değerlerle ilgili güzel adlandırmalar ve inançla ilgili güzel adlandırmalar olmak üzere dört ana gruba ayrılır.

Güzel adlandırmalar içerisinde % 9.05'lik bir oran, söylenmesi dinen sakıncalı görülen veya hurafelerden dolayı ortaya çıkan korku veya çekince sebebiyle adları söylenmeyen varlık ve kavramlarla ilgilidir. Hayâlî yaratıklar veya uğursuz kabul edilen bazı hayvanlarda da güzel adlandırma yoluna başvurulmuştur. Hortlak, peri gibi yaratıkların isminin anılmaması korkudan çok inanç kaynaklıdır.

Korkuyla ilgili güzel adlandırmaların oranı % 10.96'dır. Bu gruptaki birleşik kelimelerin oranı basit ve türemiş kelimelere oranla daha fazladır. Korkuyla ilgili güzel adlandırmalar inançla da yakından ilgilidir. Birçok güzel adlandırmayı bu iki grupta değerlendirebiliriz. Korku bazen ahlâkî değerlerle de ilgili olabilir. Ahlâkî değerlerle ilgili güzel adlandırmalar görgü kuralları ve toplumsal incelikle yakından ilgilidir. İğrenç, çirkin, kaba olaylar, davranışlar, nesne veya varlıklar toplumun nezâket anlayışının sonucu güzel adlandırmalarla ifade edilmektedir. Bu grup içerisinde yer alan bazı kavramlar (zina, rüşvet, hırsızlık) inançla da ilgilidir.

Kusurları gizlemeye bağlı güzel adlandırmalar içerisinde daha çok bedensel eksiklikler ve bazı doğal vücut fonksiyonları yer almaktadır. Hastalıklar içerisinde en fazla "verem" sözcüğü için güzel adlandırma yoluna gidilmiştir. Söylenmemesi gereken kelime ile bir başka kelime arasındaki benzerlikler birçok güzel adlandırmanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Tespit ettiğimiz güzel adlandırmalar Türk toplumunun incelik ve nezâketinin aynasıdır.

Anahtar kelimeler: Güzel adlandırma, örtmece kelimeler, argo, edeb-i kelâm, hüsn-i ta`bîr, dil – kültür ilişkisi

SUMMARY
Master Thesis
Euphemism
Ahmet GECEKUŞU

University of Firat
The Institute of Social Science
And Postgraduate Study in
Turkish Language and Literature

The term of nicely naming doesn't mean words or statements that states any concepts, creatures or motions that is seen unpleasant by society, but it means using a softer statement or words that can easily understood by the audience. The process of making subjects presentable in formal and polite environment is nicely naming.

In All languages, the speaker states his feelings and thoughts freely appropriate to the environment he is in and his personality. Instead of some words seen inconvenient by the society he expresses his thoughts in an obscure way by using different words. In this issue, the aim is to find the obscure statements in Turkish, to find some words that are revealed through the aim of nicely naming and to find the reasons of these words to be revealed. Various cultural reasons of some words that aren't used by the society during the communication are studied to find.

Finding some words which have been produced through nicely naming in texts collected by collecting dictionaries, Turkish dictionary, and thatolian accents, we studied on these words considering their structure, root, and meaning. Also concepts, creatures, or motions, we tried to find taboos in our society.

In meaning, the rate of words that are given different meanings in words used for nicely naming is so high. The numbers of simple words due to their structure are less than derivative and compound ones. The word derivation power of Turkish shows its power again in nicely naming. Also many received words have been used in nicely naming. New words have been derived from these received ones, and now meaning have been assigned to newly derived words.

It is seen that there is prevention from some words that have negative association and they are prohibited by society. There are four reasons of choosing nicely; the latter is that nicely naming including fear, the latter is that nicely naming including hiding faults, the third one is nicely naming including ethical concepts and the last one is that nicely naming including faith.

% 9.05 of nicely naming is related to the superstitions in religion or fear and drawback because of the omen. For some imaginary creatures or ominous animals again nicely naming is applied. Not mentioning the names of some creatures like ghosts and fairies is not related to the fear, but related to the faith.

The rate of nicely naming related to the fear is % 10.96 in this group the rate of compound word is pretty much than the simple and derivative words. Nicely naming including fear is much more related to the faith. We can take in to account huge range of nicely naming in these two groups. Sometime fear may be related to the ethical concepts. Nicely naming including ethical concepts is closely related to the rules of good manners and objects or creatures are stated by nicely naming as a result of politeness of society Some concepts in this group such as adultery, bribe, theft are also related to the faith.

In nicely naming including hiding faults, actually there are physical lacks and some natural body functions. In diseases the word mostly needs to apply nicely naming is tuberculosis. The similarities between the word that shouldn't be used and the other one have let nicely naming occur.

The terms in nicely naming that we have found is the mirror of the Turkish society's politeness.

Key Words: Euphemism, slang, metaphor, literary utterance, language and culture relationship

GİRİŞ

1. GÜZEL ADLANDIRMA

Anlama ve algılamanın en önemli kaynağı dildir. Dünyayı sahip olduğumuz kelimelerin ölçüsünde anlamlandırabiliriz ve dağarcığımızda bulunan kelimeler kadarıyla anlayabiliriz. Kullanmış olduğumuz kelimeler düşünce ve davranışlarımızın ölçüsüdür. Toplumda dilimizle tanınır ve toplumu dilimizin çizdiği sınırlar içerisinde tanırız. Toplum içinde uyumlu ve ahenkli bir hayat sürebilmenin bağlı olduğu dilimizi yani konuşmalarımızı da toplumun bu konudaki kurallarına göre biçimlendirmemiz gerekir.

Eskiden beri bütün dillerde görülen güzel adlandırmalar Türkçede de çokça görülen ifade şekilleridir. Ancak Türkçenin bu alandaki zenginliği konusunda yapılan çalışmaların yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu tür ifadelerin, o dili konuşanların inançlarına, ahlâk anlayışlarına, ruhî inceliklerine ve kibarlıklarına birinci derecede ışık tuttuğu göz önüne alınırsa, bu sahadaki araştırmaların ne kadar önemli olduğu kendiliğinden anlaşılır. Herhangi bir araştırma yapılmadan bile dikkatli bir bakışla Türkçede “ölüm” veya “ölmek” yerine onlarca farklı ifadenin kullanıldığını görmek mümkündür.

Eskilerin edeb-i kelim adını verdikleri “güzel adlandırma” genellikle “örtmece ” ile eş anlamlı sayılmaktadır. Dilbilim terimleri ile ilgili sözlük yazarlarından Mehmet Hengirmen, “örtmece” terimi için güzel adlandırmaya göndermede bulunmaktadır.¹ Batı dillerinde genellikle “euphemism” terimi ile karşılanan “güzel adlandırma” veya “örtmece” terimini Berke Vardar şöyle tanımlamaktadır: “örtmece (Alm. Euphemismus; Fr. Euphemisme; İng. Euphemism) dolaysız bir biçimde söylenmesi uygun görülmeyen bir olguyu örterek dolaylı yoldan anlatma (Örn. Cinleri belirtmek için iyi saatte olsunlar demek).”²

Mehmet Hengirmen de güzel adlandırma için şu tanımı yapmıştır: (Alm. Euphemismus; Fr. Euphemisme; İng. Euphemism) Anlamı ve çağrışımı korkulan, sevilmeyen, iğrenilen öğeler taşıyan sözcükler yerine, bu çağrışımları engelleyecek başkaca

¹ Mehmet Hengirmen; Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara 1999, s. 299 ve 199

² Berke Vardar; Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, ABC Kitap evi, İstanbul 1988, s. 163

sözcüklerin kullanılması. Örneğin verem yerine ince hastalık denmesi.³ Görüldüğü gibi iki terim için yapılan tanım da anlam itibariyle aynıdır.

Eskilerin “edebi kelam” için yaptıkları tanımların da bu tanımlara yakın bir anlam taşınması, güzel adlandırmaların eskiden beri kullanılageldiğini ortaya koymaktadır. Sosyal etkileşimde dilin kullanım yöntemlerini inceleyen bilim dalı olan sosyodilbilimin konusunu oluşturan bu ifade tarzı Türkçede eskiden beri görülen bir ifade şeklidir.

Tâhir-ül Mevlevî edeb-i kelâmı, “İfadenin mübtezel ve bayağı ifadelerden münezzehtir bulunmasıdır.” diye tanımlayarak, buna “asâlet” ve “mümtezâzîyet” isimlerinin verildiğini de belirtir. Verdiği örnekler arasında Mehmet Akif’in fuhşa düşkün biri için söylediği;

“Bütün kebâire tiryâki bir kopuk tanırım

Ne oldu bilmiyorum, şimdi sağ değil sanırım.” şeklindeki beyti ile kendisinin hastalıktan dolayı kan tüküren hemşirezâdesi için söylediği,

“Bir hazanî renk çökmüşken ruh-i gül-günuna

Güller açtı öksürük her dem leb-i pür-hünuna.” beyitleri yer alır.⁴

Süleyman Fehmi de edeb-i kelâm için şu tanımı yapmaktadır: “Anlama etki ve kuvvet vermek yahut değersizlik ve bayağılığını gizlemek gibi bazı yararlarını sağlamak için bir düşüncenin özel bir kelimeyle değil, mecazî bir söz dizisi ile tasvir edilmesinden ibarettir.” Yazar, tanıma ek olarak şu açıklamaları yapar: “Edeb-i kelâmın makbul şartları açıklık, ölçülülük ve kendine has sözlerle kazanılamayan bazı fazla yararların sağlanmasıdır. Mecazî tabirler, anlamın yüzünü bir örtü altına gizleyerek arayıcı bakışlarımızı daha çok çeker, bize daha çok zevk verir; fakat bu örtü, bakışımızın işlemesine engel olmamak için oldukça şeffaf olmalıdır. Mecazî tabirler, düşüncenin gittikçe daralan ifade şekli olduğundan ölçülülük derecesini aşmadıkça doğal olarak bizi yorar. Halbuki zihin yorgunluğu ne kadar çoğalırsa etki o oranda azalır; bu şekilde ölçülülük de gerekli şartlardandır. Bundan başka mecazî tabirler, uygun görülmek için kendine has kelimelerin temin edemeyeceği bazı fazla yararlar üretmelidir; çünkü edebiyatta fazla bir etki meydana getirmeyen sanatlar zararlı sayılır.”

³ Mehmet Hengirmen, age., s. 199

⁴ Tahir-ül Mevlevî, Edebiyat Lügati, Enderun kitap evi, İstanbul 1984, s. 40

Süleyman Fehmi'nin verdiği örnekler arasında da Fuzuli'nin “Hür, dîde-i iştiyâk açıp müterassıd oldu ki nür-ı dîde-i Zehra gelir. (Huriler arzu gözünü açıp baktılar ki Zehra'nın gözünün nuru gelir.)” beyti dikkat çekmektedir.⁵

Güzel adlandırma, toplum tarafından üzücü, kırıcı, çirkin, kaba sayılan sözcük veya ifadelerin aynı anlam alanı içerisinde kabullenilebilir sözcük veya ifadelerle değişimi; toplumun ahlâkî, dinî ve örfî değerlerine aykırı kabul edilen ve söylenildiğinde korku, ürkme ve iğrenme gibi kötü izlenimler uyandıran ifadelerin bu etkiyi en aza indiren kelimelerle veya ifadelerle dile getirilmesi olayıdır.

Güzel adlandırma sayesinde toplumun veya bireyin korku, ürkme, iğrenme gibi kötü izlenim ve çağrışımlarının önlenmesi sağlanmaya çalışılır. Güzel adlandırmanın oluşum sebepleri içerisinde korku, ürkme, iğrenme yaratan şeylerin, kırıcı ve tatsız durumların, ahlâka aykırı kabul edilen veya söylenmesi ayıp sayılan varlık, düşünce ve duyguların gizlenmesi bulunmaktadır.

Güzel adlandırma yoluyla, sert ve kabul edilmeyen bir ifadenin yerine daha yumuşak bir ifade kullanılmış olur. Dile getirilmek istenen konu veya düşünceler içerisinde yer alan yasaklanmış / hoş görülmemeyen kelime ve ifadelerin güzel adlandırma ile herhangi bir dolambaçlı sözle söylenmesi sayesinde, resmî ortamlarda arzedilebilir hâle getirilme işlemi gerçekleşir. Konuşma esnasında ortama uygun olarak terbiyeli, saygılı davranmak; kötülük getireceğine inanılan bir varlığın adını söylememek için o varlık veya durum bilinen, yaygın olan isminden farklı kelime veya ifadelerle dile getirilir.⁶

Yukarıdaki tanım ve örneklerden de, güzel adlandırmanın sadece kelimelerden ibaret olmadığı, muhtelif kelime grupları şeklinde veya cümle boyutunda olabileceği anlaşılmaktadır. Güzel adlandırmanın kelime grubu ve cümle boyutunda görüldüğünü de göz önüne alırsak, bu tür ifade şekilleri için “örtmece kelime” ifadesinin kullanılması, kelimedenden büyük güzel adlandırmaları karşılamayacağı için eksik kalmaktadır. Bir terim olarak “örtmece” ile “güzel adlandırma” terimleri eş anlamlı tutulmuştur. Ancak “güzel

⁵ Süleyman Fehmi, Edebiyat, Hazırlayan: Doç. Dr. Ali Yıldırım, Elazığ 2004, s. 273-275

⁶ Ahat Üstüner, “Harput ağzına has kelimelerin yapı ve anlam özellikleri”, Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu, Elazığ 1998, s. 455 - 468

adlandırma” kavramının, “örtmece” değil de, “örtmece kelime” terimiyle eş değer tutulması durumunda, bu anlatım tarzının bütün ürünlerinin ifadesi mümkün olmaz.

Belki bu ifade tarzına bağlı olarak ortaya çıkan kelimelere “örtmece kelime” demek mümkündür. Bu terim ancak kelimelerle gerçekleştirilen güzel adlandırmaların karşılığı olarak düşünülebilir.

Eski eserlerde, güzel adlandırmanın daha çok estetik kaygılarla yapıldığı öne çıkarılmakta ve bu ifade şekillerine edebî sanatlar arasında yer verilmektedir.⁷

Örtmece kelime ve güzel adlandırmada toplum tarafından hoş karşılanmayan kelimelerin dolaylı ifadeleri vardır. Güzel adlandırmayla ortaya çıkan kelime, anlatılmak istenenden ziyade anlatılan üzerinde çağrışım yaptırır. Salatalık yerine kullanılan “körpe badem” ifadesi bunun bir örneğidir.

Güzel adlandırmanın yapılış amacı korku, ürkme, iğrenme gibi duyguları uyandıran kelimelerin örtülü ifade edilmesiyle birlikte sözleri gizlemeye yönelik de olabilir. Açıklık veya kapalılık bakımından ve örtülü ifadenin maksadı bakımından güzel adlandırmaları ikiye ayırmak mümkündür. Nitekim terimin batı dillerindeki karşılığı olan euphemismler, 1. Gizli euphemismler ve 2. Açık euphemismler olmak üzere ikiye ayrıt edilmektedir.

Gizli euphemismlere örnek olarak, ticarî alanda tüketiciyi ürkütmemek, uzaklaştırmamak ya da aldatmak amacıyla kullanılan kelime veya ifadeleri verebiliriz. İslamcı kesimin faiz yerine kâr payı demesinde aynı dil oyunu, dinsel güdüleme amaçlı bir örtmece vardır. Zamma, fiyat ayarlaması denmesi de aynı biçimde gerçek iletiyi örten ve alıcıyı yanıltmayı amaçlayan dil oyunu örnekleridir. Gizli euphemizmlere tıp alanında ortaya çıkıp kullanılagelen bir çok terimi dahil edebiliriz. İnsan yaşamına son verme, anne karnında cinayet, oluşan hayata saldırı “kürtaj” kelimesiyle örtülmeye çalıştırılmıştır. Aynı şekilde intihar, cinayet kelimelerinin karşılığı olarak da “ötenazi” kullanılmakta ve bu sözcük intihar ve cinayet kelimelerinin acımasızlığını örtmektedir.

⁷ Süleyman Fehmi, age.

Güzel adlandırmada toplum tarafından hoş karşılanmayan kelimelerin yerine örtülü bir ifadenin kullanılmasıyla olumsuzluğun telafi edilmesinden söz edilebilir, ancak bu ifadeler toplumu yanıltmaya yönelik de olabilir. Yanıltmaya ya da aldatmaya yönelik bir adlandırmayı “güzel” kavramıyla birlikte kullanmak uygun düşmediği düşünülebilir. Ancak, bu tür ifadeler kandırmaya, aldatmaya yönelik olarak da yapılmış olsa, sonuçta kötü ve hoş olmayan bir şeyi güzel ifadelerle dile getirmiş olması dolayısıyla güzel adlandırmalardan ayrı tutmak doğru olmaz.

Güzel olmayan, yalan ve yanlış adlandırmalar bütün dillerde görülmektedir. “Mesela Bosna savaşı sırasında Boşnaklara uygulanan katliam Sırp tarafından “etnik temizlik” olarak adlandırılmıştır. Sosyal alanda yer alan, “gizli euphemizm” örneğini ise “huzur evi” terimi oluşturmaktadır. Huzur evlerinin aslında yaşlı insanlarımızı pek huzur verici yerler oldukları söylenemez, fakat “yaşlılar yurdu” demek yerine, “huzur evi” demek yöneticiler tarafından tercih edilmektedir. “gizli euphemizmler”e batı dillerinde bilhassa II. Dünya savaşı yılları Almanya’ında rastlanmaktadır. Bu dönemlerde Almanya’da yalan sayılabilecek yüzlerce “gizli euphemizmler” propaganda aracı olarak kullanılmaktaydı. Hitler döneminde, yapılmakta olan zulümler, yalan, fakat güzelleştirilmiş kelimeler arkasına gizlenmeye çalışılmıştır. Örneğin Reichsaltersheim (=imparatorluk yaşlılar yurdu) anlamını taşıyan mekânlar yaşlı insanların zehirlenerek katledildikleri yerlerdir.”⁸

Açık euphemizmlerde gerçek iletiyi örten dil oyunu yoktur. Açık euphemizmlerde üzüntü, kabalık ve çirkinliklerin etkisini en aza indirmek için dolaylı bir biçimde ifade etmek söz konusudur.

Güzel adlandırmalarda maksat anlaşılmamak değildir. Herhangi bir kavram veya olay bilinen isminden farklı bir isimle anılırken, aralarındaki çeşitli çağrışımlardan dolayı okuyan veya dinleyen asıl maksadı rahatlıkla anlaması esastır. Kelimelerin veya söz öbeklerinin sadece dilbilgisel anlamlarının değil aynı zamanda bazı dilbilimcilerin imalı anlam diye adlandırdıkları bir duyguyu ifade eden bir içerme, bir his ve değer yargısını da içeren anlamlarının olduğu açıktır.

⁸ Hayriye Bilginer; “Batı dillerinde ve Türkçede güzel adlandırmalar”, Türk Dili Dergisi, S. 598, Ekim 2001, s. 443-444

“Euphemism (güzel söyleme veya örtmece), pervasız bir sözün veya uygun olmayan bir gerçeğin yerine konan yumuşak, müphem veya dolambaçlı bir ifadedir (veya ifadenin kullanımıdır).”⁹ şeklindeki tanımlarda yer alan “müphem” sözcüğü, yani maksadın dinleyen / okuyan tarafından net olarak anlaşılması daha çok kültürel farklılık gösteren toplumlar için düşünülebilir. Ayrıca aynı dili konuşan toplumlarda herhangi bir yöreye ait olan güzel adlandırmanın başka bir yöreye yabancı, müphem olabileceğini söyleyebiliriz. Herhangi bir yörede güzel adlandırma olarak kullanılan bir sözcük başka bir yörede farklı anlamlarda kullanılabilir. Değişik yörelerde farklı anlamlarda kullanılan sözcüklerden bazıları şunlardır:

Tığ:1. Parasız pulsuz. (*Merzifon ve köyleri – Amasya) 2. Dağdan yuvarlanan büyük kar yığını, çığ. (Önsen – Maraş) 3. Saman yığını. (Çankırı; Büğdüz, Ovasaray – Çorum; Elazığ; *Elbistan – Maraş; *Yıldızeli – Sivas; *Mucur – Kırşehir) DS, C.X, s.3908

Dam: 1. Toprak damlı ev, kulübe, köy evi. (Ulubey *Senirkent – Isparta; Güney *Yeşilova, Yayla *Tefenni – Burdur; İğdecik, Sancaklıboz – Manisa...) 2. Oda. (Gökdere *Akdağmadeni – Yozgat) 3. Ceza evi. (*Emirdağ – Afyon; - Uşak; Bağlılı *Eğridir – Isparta; Karamanlı *Tefenni, *Göhlisar – Burdur...) 4. Kapalı yer. (*Emirdağ – Afyon) 5. Hayvan yiyeceğinin saklandığı yer, ambar. (Bağlılı *Eğridir – Isparta; - Rize ve çevresi; *İğdir – Kars) 6. Yaylada sütlerin saklandığı yer. (Ersis *Yusufeli – Artvin) 7. Ahır. (Kunduzlu, Eğret, - Afyon; - Uşak; *Eğridir, *Sütçüler, İlyas, Kozluca *Keçiborlu – Isparta...) 8. Baca. (- Sivas; - Kayseri) DS, C.IV, s.1348

Ağrı: 1. Soğuktan ileri gelen bir çeşit hastalık. (Giremez *Araç – Kastamonu) 2. Yara, çıban gibi hastalıklara verilen ad. (Hasanlar *Milas – Muğla) 3. Tifo. (Gerede – Bolu; *Safranbolu – Zonguldak; Ağlı *Küre, - Kastamonu; Öşek *Boyabat – Sinop; Güdül *Ayaş, Şıhlar *Kızılcıhamam – Ankara) 4. Sığır ve koyunlarda sıcak ve yağlılıktan ileri gelen bir hastalık (- Çorum; Çepni *Şarkışla – Sivas; *Boğazlıyan – Yozgat) DS, C.I, s.109

Güzel adlandırma toplumsal yaşayışın ürünüdür. Toplum, davranış ve söylemlerimizin sınırlarını belirler. “Güzel adlandırmayı anlayabilmek, büyük oranda toplumun görgü kurallarını bilmeye bağlıdır. İnsanlar güzel söylemeyi gücendirmekten kaçınmak için kullanırlar. Oldukça kibar bir dilin kullanılmasını gerektiren resmî

⁹ Ümit Söylemez; “Euphemism”, As a Reflection of Culture on Language, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993, Yüksek Lisans Tezi, s. 35

ortamlarda konuşmacılar sıkça kelime dağarcığını iyileştirme diye adlandırılabilir bu yolu kullanırlar. Bu tür kaçınılan bir ifadenin en kibar (belki de en az fark edilir) biçimde söylenmesi yönündeki kibarlık eğilimi güzel söylemenin bir diğer bölümüdür.¹⁰ Resmi olmayan ortamlarda konuşmalarımızı etkileyen tabuları geri plana iter ve onları ifade etmek için uygun kelime seçme konusunda daha hassas davranırız.

Güzel adlandırmanın ortaya çıkış sebepleri arasında en başta tabu yer almaktadır. Hemen hemen bütün kültürlerde cinsellik, ölüm, doğal vücut fonksiyonları, belirli hastalıklar, eş cinsellik, yasak ilişkiler ve zihinsel rahatsızlıklar ile ilgili kelimeler tabu alanlarının büyük bir bölümünü oluştururlar. Tabu, yapılması hoş görülmeleyen davranışlara yasak getirmekle birlikte bu davranışların doğrudan ifade edilmesine de yasak getirir. Tabu kelimeler veya söz öbekleri bir toplumun düşüncelerinin, değerlerinin veya o toplumun bir parçasının aynasıdır.

Güzel adlandırma ve sebepleri konusunda yabancı dilbilimcilerin tespitleri de yukarıda yer verdiğimiz yerli araştırmacıların tanım ve tespitlerinden pek farklı değildir: Ullmann'a göre güzel adlandırmaya gidilmesinin birinci nedeni, insanların doğal ve doğa üstü olaylara karşı olan korkularıdır. Günümüz insanı dahi "cinler" anılacağı zaman "iyi saatte olsunlar" demektedir. Güzel adlandırmaya yol açan ikinci neden olarak Ullmann, üzücü, kırıcı, tatsız, iğrenç durumlarda incelik göstermeyi ele almaktadır. "öldü" yerine "Hakka yürüdü", "tuvalete gitmek" yerine "ihtiyaç gidermek" gibi güzel adlandırmalar bu gruba misal gösterilebilir. Güzel adlandırmaya yol açan bir üçüncü neden ise ahlâka aykırı, ayıp sayılan terimlerin dolaylı ifadelerle dile getirilmesidir. Doğan Aksan da Türkçede kullanılan güzel adlandırılmaları aynı sebeplere bağlamaktadır."¹¹ Tabu, doğa üstü olaylara karşı duyulan korkularla ilgili görülebilir; fakat ahlâka aykırı sayılan kavramları ifade etmek için kullanılan güzel adlandırmada (özellikle cinsellik konusunda) tabunun etkisi daha fazladır.

Görülüyor ki güzel adlandırmanın ortaya çıkış nedenleri, genellikle toplumun değer yargılarına bağlanmaktadır. Üzüntüye sebep olan, ayıp sayılan, korkulan kavramların yerine kullanılan güzel adlandırmaları belirleyen toplumdur. Toplum tarafından hoş

¹⁰ Ümit Söylemez; agt., s. 37

¹¹ Hayriye Bilginer; agm., s. 441

görülmeyen davranışları yerine getiren ya da söylemleri kullanmaktan sakınmayan bireyler zamanla toplumun bir parçası olmaktan uzaklaşırlar.

Bu açıklamalardan hareketle güzel adlandırmanın özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Güzel adlandırma, hoş olmayan, olumsuz bir hava yaratan varlık, kavram veya olayları ifade eden deyimlerin yerine başka deyimlerin kullanılmasıdır:

şişgin olmah : Kin tutmak. (Uluşiran *Şiran – Gümüşhane) DS, C.XXII, s.4729

Türküsünü çağırmaq : Birine hoşlanacağı sözler söylemek, dalkavukluk yapmak. (*Bor – Niğde) DS, C.X, s.4014

Ar damarı çatlamak: Utanma hissi kalmamak, utanç duyulacak şeyleri hiç sıkılmadan yapar olmak, yüz­süz olmak. TS, C.I, s.130

2. Güzel adlandırma, olumsuz bir durumu daha hoş sözlerle izah edebilmek, böylece bu olumsuz havayı dağıtabilmek için bilinçli olarak yapılır:

Boğazsak (boğazlı) : Obur, pisboğaz. (Yayla *Tefenni – Burdur; Demirkapı *Susurluk – Balıkesir Yenice *Emet – Kütahya; - Ordu; Sincan *Divriği, Karaözü *Gemerek – Sivas; *Bor – Niğde; - İçel ; *Lüleburgaz – Kırklareli) DS, C.II, s.728

Düzmece : Uydurma, gerçek olmayan, sahte. TS, C.I, s.770

Kısmık : Cimri, pinti. (*Kemalpaşa – İzmir; *Düzce – Bolu; *Çarşamba -Samsun; Hesinke *Merzifon – Amasya; Lice – Diyarbakır...) DS, C.VIII, s.2843

3. Güzel adlandırma ile anlatılmak istenenlerin dinleyenler tarafından anlaşılması gerekir. Bazı güzel adlandırma eş anlamlı kelimelerden faydalanılarak yapılır. Bu durumda çoğunlukla alıntı kelimelerden faydalanılır:

Dirayetsiz : Bilgi ve tecrübesi olmayan, beceriksiz, kabiliyetsiz, zayıf, iktidarsız. TS, C.I, s.672

Entrika : Dalavere, hile. TS, C.I, s.841

Hemoroyit : Basur. TS, C.II, s.1224

4. Güzel adlandırmaya, kişinin kendisini veya dinleyicisini utançtan veya diğer duygusal rahatsızlıklardan korumak için başvurulur:

Umumhâne : Genel ev. TS, C.IV, s.2975

İnkıbâz : Peklik, kabızlık. TS, C.II, s.1399

Göğüs : Meme. TS, C.II, s.1019

5. Güzel adlandırma. cinsel tabu kabul edilen, kısaca cinsel yasakları gerçek isimleri ile anmamak için yapılabilir:

Ayağı dışarı : Bozuk ahlâklı, fahişe. (*Karaman – Konya)
DS, C.I, s.398

Ayağa çıkmak : Orospu olmak. (Yukarıseyit *Çal – Denizli)
DS, C.I, s.397

6. Güzel adlandırma, kibar olmayı gerektiren karşıt cinsiyetlerin bulunduğu ortamlarda kaba ifadelerden sakınmak için başvuru olan bir ifade tarzıdır:

Def-i hâcet : Abdest bozma, büyük abdestini yapma. TS, C.I, s.600

Aleste : Yabancı (Çaltı *Gelendost – Isparta) DS,C.I, s.211

7. Güzel adlandırma kelime, kelime grubu veya cümle hâlinde olabilir.

Korkuyla ilgili güzel adlandırmaların sayısı oldukça fazladır. Bunların içerisinde sadece “ölüm” ve “ölmek” kavramlarını ifade eden güzel adlandırmalar şunlardır:

son nefesini verdi	hakkın rahmetine kavuştu
ayrıldı	rahmetli oldu
hayata gözlerini kapadı	sizlere ömür
hakka yürüdü	hayatını kaybetti
bizi bıraktı	toprak oldu gitti
can verdi	yitirdik
irtihal etti	mevta oldu
vefat etti	ahirete göç etti
sonsuzluğa gitti	daha iyi bir hayata geçti
günlerini doldurdu	ömrü vefa etmedi
kara toprağa girdi	yaşama veda etti
dar-ı bakaya irtihal etti	son uykuya yattı
hayatı sona erdi	ebediyete intikal etti
	yaratıcısının yanına gitti

Türkçede ölüm ve ölmek sözcükleri yerine kullanılan güzel adlandırmaların yanında kefen ve mezar sözcükleri için de pek çok güzel adlandırma kullanılmaktadır. Kefen sözcüğü yerine çadır (DS, C.III, s.1032), tef (DS, C.XII, s.4745), melez (DS, C.IX, s.3156), yakasız gömlek (DS, C.XI, s.4128); mezar, mezarlık sözcüğü yerine hece taşı (DS, C.VII, s.2325), hıdırlık (DS, C.VII, s.2357), kabir (TS, C.II, s.1467), kabristan (TS, C.II, s.1465), karayer (TS, C.II, s.1547), kara toprak (TS, C.II, s.1557), karadam (DS, C.VIII, s.2641), lahit (TS, C.III, s.1841), sin (DS, C.X, s.3637), türbelik (DS, C.X, s.4013) sözcükleri kullanılmaktadır. Ölüm ve ölümü apaçık belirten ifadeler yerine kullanılan güzel adlandırmaların temel sebebini korkuyla beraber inanca da bağlayabiliriz.

Mezar sözcüğü de ölüm gibi üzücü bir kavramı doğrudan hatırlattığı için bu kavram için güzel adlandırma yoluna başvurulmuştur. “Mezar kavramı Türklerde ilk olarak “saray” sözü şeklinde destanlarda ve halk edebiyatlarında görülmektedir.” Manas Han’ın mezarı, “ak-saray, gök-saray” ifadeleri ile tanıtılmıştır. Bu destanda mezar için, “saray kertme ev”,

yani “balkonlu saray” denmektedir. Çok daha kuzeydeki Türk destanlarında ise, taş saray yerine “taş balat” ismi kullanılmıştır”.¹²

Ölümün zor kabul edilir oluşu “ölüm” sözcüğü için birçok güzel adlandırmanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu adlandırmalar mezar taşı yazılarına da yansımıştır. Yüksel Ersan’ın Sivas ili “Yukarı Tekke Mezarlığındaki” mezar taşlarından derlemiş olduğu mezar taşı yazılarında kullanılan güzel adlandırma örnekleri şunlardır:

“Mekânım dağlar başı oldu, seyrana hacet kalmadı,
İçtim ecel şerbetini, lokmana hacet kalmadı,
Yapıldı çeşm-i sarayım, mimara hacet kalmadı.

Kuşlar son şarkıyı besteler dalda
Son yolcu kaybolur hazanlı yolda.
Gelmeyeceğini bildiğim halde,
Gözlerim yollarda seni beklerim.”¹³

Ölüm kavramının acı ve üzüntü verici durumunu hafifletici bir ifade olan “ecel şerbetini içmek” deyimini güzel adlandırmalar içerisinde en fazla göze çarpan örneklerdendir. Mezar taşı yazılarında ölümün acısı şerbetle tatlandırılmaya çalışılmıştır.

İfade edilmek istenmeyen olaylar veya nesnelere, hayatımızın bir parçasıdır. Bunları kabul etmesek bile yaşamın bir bölümünde bunlarla karşılaşmama şansımız yok gibidir. Zor kabul edilir bir durumun anlatılmasında zor kabul edilir kelimeler ve ifadeler kullanmak acımıza acı katacaktır. Üzücü olayları dolaylı bir şekilde ifade eden güzel adlandırmalar olumsuz etkiyi hafifletici bir görevle karşımıza çıkar.

Mezar taşı yazılarında ölümün soğukluğu ve zor kabul edilir oluşu, ölüm kavramını ifade etmede kelimeleri veya ifadeleri kullanırken seçici olmamıza sebep olmuştur.

¹² Yüksel Ersan; “Mezar Taşı Yazılarında Güzel Adlandırma Kullanımı”, 21. Yüzyıla Girerken Yazında Dil Kullanımları (I. Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri), Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, Temmuz 2001, Denizli, s. 244

¹³ Yüksel Ersan, agm., s. 259

Ölümün olumsuz anlamını ortadan kaldırmak mümkün olmasa bile olumlu çağrışımlardan yararlanarak oluşturulan yeni anlamın olumsuz etkiyi hafiflettiğini görebiliriz. Mezar taşı yazılarında kullanılan güzel adlandırmalarda ölen kişiye saygı, yakınlarına hürmet ve nezaket anlayışı hâkimdir.

“Ölmek” sözcüğü yerine kullanılan bir başka güzel adlandırma örneği ise “kergek bolmak” ifadesidir. “Köktürk metinlerinde, dört yerde kergek bolmak deyimini geçmekte, bu deyim daha önceki araştırmacılarca “gerek olmak, lüzumlu olmak” ve “ölmek” biçiminde açıklanmış bulunmaktaydı. Aynı metinlerde “ölmek” kavramıyla ilgili sözcükler ve kergek bolmak üzerinde uzun bir çalışma yayımlayan Osman Nedim Tuna, kergek’in bildircin türünden, kanatlarını gererek uçan bir kuşun adı olduğunu kanıtlarıyla ortaya koymaktadır. Gök dininde (Şamanizm) ölen kimsenin ruhunun kuş ya da böcek olarak uçtuğuna inanıldığını belirten araştırmacı, aynı yazıtlarda “ölmek” yerine uçmak eyleminin de kullanıldığına dikkati çekmektedir. Bu çalışmayla kergek bolmak (kergek olmak) deyiminin “ölmek” kavramını bir somutlaştırmayla dile getiren deyim aktarmalı (Fr. Metaphorique) bir anlatım olduğu kanıtlanmıştır.”¹⁴

“uç” sözcüğü DLT’de bir nesnenin tükenmesi anlamındadır. “boyda ne uç bar. (Ulusta çokluk yüzünden tükenme yoktur).”¹⁵

“uçmak” sözcüğü günümüzde “aklını yitirmek, delirmek” anlamında da kullanılmaktadır. Toplumun uygun görmediği davranışları sergileyen ve toplumun söylenmesini yasakladığı veya hoş karşılamadığı sözleri söylemekte pervasız olan kişiler için kullanılan uçmuş (aklını kaçırmış, delirmiş) sözcüğü güzel adlandırma kapsamında değerlendirilebilir.

Yunus Emre’nin ölüm ve fanilik konularını içeren şiirlerinde bir çok güzel adlandırma örneklerine rastlayabiliriz. Ölümün dehşeti, korkunçluğu ve ümitsizliğini Yunus Emre’nin ilk şiirlerinde güzel adlandırılmış ifadelerle görebiliriz.

¹⁴ Doğan Aksan; Türkçenin Sözcükleri, Engin Yayın evi, Ankara 1996, s. 18

¹⁵ Besim Atalay; DLT Tercümesi, C.III, s. 44

“Vardım bunların katına
Baktım ecel heybetine
Nice yiğit murâdına
Ermeyüben ölmüş yatar

Yukarıdaki dörtlükte “ölüm” sözcüğü yerine “ecel” şeklinde bir güzel adlandırmaya başvurulmuştur. Son dizede ölüm sözcüğüyle birlikte kullanılmış olmasına rağmen “yatmak” (TS. C.IV, s.3162) sözcüğü de ölen kişiyi belirtmek için kullanılan bir başka güzel adlandırma örneğidir.

Gitmiş gözünün karası
Hem işi yoktur durası
Kefen bezinin pasesi
Süngüğe sarılmış yatar

Buradaki “gözünün karası gitmek” ifadesi, ölmek kavramını karşılayan güzel adlandırmadır. Yatmak sözcüğü de ölen kişiyi belirtmektedir.

Atları izi tozulu
Önleri tabıl-bazılı
İl güne hükmü yazılı
Şol muhteşem beğler yatar.”¹⁶

Son dizede “ölüm” sözcüğünü karşılayan “yatmak” sözcüğü Yunus Emre’nin şiirlerinde sıkca kullandığı güzel adlandırma örneklerindedir.

Yunus Emre’nin son (ermişlik, olgunluk) şiirlerinde ölümü umursamazlık vardır. Vuslat ümidiyle bütün korkularını içinden atmıştır. Bu şiirlerinde de ölüm kavramını değişik güzel adlandırmalarla ifade etmiştir:

¹⁶ Ahmet Kabaklı; Yunus Emre, Toker Yayınları, İstanbul 1971, s. 116-117

“Dostdan haber geldi bana durayım andan varayım
Kurbanlığa bu canumu vireyim andan varayım

“Can vermek” (TS, C.I, s.423) ölmek sözcüğünü karşılamakta ve ölümün acısını az da olsa hafifletmektedir.

Şol bir iki arşun bezin ne yeni var ne yakası
Kaftan edüben eğnüme sarayım andan varayım

“Yakasız gömlek”, kefen (DS, C.XI, s.4128) yerine kullanılan güzel adlandırmadır. Yukarıdaki dizede “yakasız bez” kefen sözcüğü yerine kullanılan güzel adlandırma örneğidir.

Canalıcı hod geliser emaneti ver deyiser
Ben emaneti ıssına vereyim andan varayım

“Can alıcı”, Azrail (DS, C.III, s.854) yerine kullanılan güzel adlandırma örneklerinden birini bizlere vermektedir.

Beslediğim nâzik teni terk etmeye derdim anı
Kara toprağa ben anı karayım andan varayım”¹⁷

Yukarıdaki dizede “kara toprak” mezar (TS. C.II, s.1557) sözcüğü yerine kullanılmış güzel adlandırmadır. Yunus Emre’nin ölüm sözcüğü yerine kullanılan güzel adlandırmaların yanında, ölümü doğrudan hatırlatan mezar ve kefen sözcükleri için de güzel adlandırma yoluna başvurulduğunu görmekteyiz.

Güzel adlandırmaları toplumun geçmiş yaşantılarına, tarihine, dinine, örf, adet ve geleneklerine, diğer milletlerle ve kültürlerle ilişkilerine kısaca, milletin kültürüne bağlayabiliriz.

¹⁷ Ahmet Kabaklı; age., s. 116-117

2. GÜZEL ADLANDIRMA VE ARGO

Argo kelimesi “serseri ve külhanbeylerinin kullandıkları söz”¹⁸ anlamındadır. Bu tanımdan hareketle argo yüksek statüdeki insanların kullanım alanı dışındadır. Resmî olmayan ortamlarda kullanılan argo, varlığını bu ortamlarda sürdürür.

Argo, hayata gülünç bir bakış açısıyla bakar. Serseri ve külhanbeylerinin hayata karşı umursamazlıkları argonun sulu, şakacı ve gülünç bir dil olmasına yol açmıştır. Argo, yaşamın her alanında meydana gelen olaylarla birlikte nesnelere karşı da alaylı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Ölüm gibi acı bir olayı ifade etmede bile alaycı bakış acısını görebiliriz. Olaylarla birlikte özellikle cinsel organlara karşı da sıkılmaz bir tavır ve normalin üstünde bir hayal gücüyle çok farklı adlandırmalar ortaya koymaktadır.

Belirgin olan argo ifadeler ve güzel adlandırmaları birbirinden ayırmak çok güç olmayabilir. Özellikle söz içerisinde argoyu güzel adlandırmalardan rahatlıkla ayırt edebiliriz. Kelimelerin argo olup olmadığını belirlemek bazen çok güç olabilir. Bu belirsizliği ortadan kaldırmak için argonun genel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Argo, ciddi ve resmi hiçbir olayı ifade etmekte kullanılmaz.
2. Argo sözcükler, rahatlıkla kullanabildiğimiz veya kullanmakta tereddüt ettiğimiz sözcüklerin eş anlamlıdır.
3. Argo, ciddî olamayan ortamlarda zenginleşir ve varlığını sürdürür.
4. Argo ifadeler toplumsal yaşayışa aykırılığı ifade eder.
5. Argo, aynı sosyal grupta olan insanlar tarafından kullanılır.

Güzel adlandırma ve argo fonksiyonları bakımından farklı olmalarına rağmen tabu görüşleri ifade etmede kullanılırlar. Fakat argo terimlerin güzel adlandırma olarak kullanımında çok fazla seçici olmak ve dikkat etmek gerekmektedir; çünkü bunların hepsi

¹⁸ Türkçe Sözlük, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2002, C.I, s. 139

resmî olmayan ifadelerdir ve sosyal statüleri eşit olan insanların kullanabileceği sözlerdir. Argo terimler düzgün ve uygun bir şekilde kullanılmadıkça sadece güzel adlandırmanın kibarlığını zedelemeyiz, aynı zamanda sizi dinleyen insanları gücendirebilecek terbiyesizce bir ifade gibi görülebilir.

Bazen güzel adlandırmaya benzeyen havadan sudan konuşmalara rastlarız. Bu tür konuşmalar genellikle alt sınıf ve bazı tabulardan rahatsız olan gruplar içinde olur. Erkeğin cinsel organı için kullanılan “penis” çok daha kaba ve iğrenç bir sözcüğün yerini alıp güzel adlandırma şeklinde kullanılabilir. Argoda cinsel organları belirtmek için kullanılan bazı ifadeler “penis” sözcüğüne göre daha az iğrenç ve kaba görülmektedir. Örneğin erkek cinsel organı olan “penis” ifadesi yerine “ufaklık”, “küçük oğlan” gibi terimler kullanmak daha uygun olmakta ve doğrudan “penis” denilmesinin iğrençliğini ortadan kaldırmaktadır. Bir şeyi şakacı veya daha hafif bir manada nakletmek bir yere kadar konuşmacıya daha rahat ve özgür bir atmosferde konuşma imkânı sunar.

“Mektep” kelimesinin normalde okul manasına geldiğini biliriz. Ama argoda rahatsızlık verici bir kullanımdan kaçınmak için “genel ev” veya “kerhane” kelimesi yerine “mektep” kelimesi tercih edilir.

Bazen “pasaportunu eline vermek” (TS, C.III, s.2269) tabiri “işten atılmak” ifadesine göre daha yumuşak ve şakacı bir tabir olmasından dolayı konuşmacının ve dinleyicinin üzerinde çok fazla olumsuz bir etki yaratmaz. Bunun için “işten atıldı” yerine “pasaportunu eline verdiler” sözü daha çok tercih edilir.

“araklamak” sözcüğü “çalmak” (TS, C.I, s.134) manasına gelip argo bir ifade olmasına rağmen “çalmak” sözcüğünün suç ifade eden yönünü tamamiyle ortadan kaldırırsa bile bu suçu hafifletmektedir.

Güzel adlandırma ve argonun ortak yönlerinden biri de söylenmek istenmeyen ifadenin şekilsel özelliklerini içeren sözcüklerle dile getirilmesidir. Altıboğumlu, akrep (DS, C.I, s.230); çadır, kefen (DS, C.III, s.1032); çiçek, hastalık (TS, C.I, s.535); taşlı köy, mezar (TAÜİ, s.100); derikanat, yarasa (DS, C.IV, s.1434); dikkulak, kurt (DS, C.IV,

s.1488); eli büyük, ayı (DS, C.V, s.1715); gezgin, uykuda gezen (DS, C.VI, s.2023); kuyruklu, akrep (DS, C.VIII, s.3020); anadan doğma, çırılçıplak (TS, C.I, s.119); avuç açmak, dilenmek (TS, C.I, s.184) gibi ifadeler güzel adlandırma içerisinde şekilsel özellikler gösteren ifadelerden bazılarıdır. Güzel adlandırma gibi argoda da söylenmesi uygun olmayan tabu kavramların şekilsel özellikleriyle karşımıza çıktığı görülür. Servi altı (mezar, gömüt), kaldırım kuşu (kaldırım, sokak, durak gibi yerleri kendisine iş yeri edinen hırsız, yan kesici; sokak fahişesi, müşterisini sokakta bulmayı alışkanlık edinmiş fahişe), içeri düşmek (hapse girmek, ceza evine konulmak) gibi sözler argo olmakla birlikte güzel adlandırma sınırları içerisinde değerlendirilebilecek ifadelerdir.

Halkın gündelik hayatında belirli nesne ve hareketlerin dile getirilmesi, duygu ve düşüncelerin belirtilmesi sırasında, bu unsurların dış yapıları, görünüşleri argo ifadelerde öne çıkar. Bu ifadelerde kişinin dış görünüşü ile birtakım varlık ve eşyalar arasında kurulan benzerliklerden faydalanılır. Bu benzetmelerde güzel adlandırmalarda temel kaygıyı oluşturan güzellik ve estetik kaygısı yer almaz. Argocu oldukça sade, yalın, doğal bir mantıkla ve çok rahat bir şekilde hiç sakınmadan bu benzetmelerden yararlanır. “Böylece bazı insanların özellikle bazı organlarının veya vücutlarının bazı bölümlerinin dış yapıları, yeryüzündeki bazı bitkilerin meyve veya ürünlerinin görünüşlerine dayanan biçimsel özellikleriyle ilişkilendirilmek yoluyla yeni anlamlar kazandırılmış birçok kelime argoya katılmıştır.”¹⁹

Ceza evinin güzel adlandırmada en fazla kabul gören karşılığı “içeri” sözcüğüdür. “ceza evi” (TS, C.II, s.1334) için kullanılan güzel adlandırmalar içerisinde bakış açısından kaynaklanan ifade zıtlığı görülmemektedir. Bu sözcüğün argodaki karşılıkları arasında hem “aslan yatağı” (BAS, s.45) hem de “it deliği” (BAS, s.153) karşılığının bulunması, söz konusu olan ifade zıtlığının bir göstergesidir.

Güzel adlandırmayı argodan ayırabilmenin en önemli yolu toplumsal hassasiyeti bilmektir. Dinleyiciyi kırmamak, üzmemek, iğrendirmemek; konuşmacıyı toplumdan soyutlamamak için yasak olan kelimenin veya kelime grubunun yerine kullanılan bütün ifadeler güzel adlandırma kapsamındadır.

¹⁹ Halil Ersoylu; Türk Argosu Üzerinde İncelemeler, Leyla ile Mecnun Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 50

3. GÜZEL ADLANDIRMA İLE EDEBÎ SANATLAR ARASINDAKİ İLGİ

Bir nesneyi veya olayı daha farklı bir isimle, farklı sözlerle güzel ifade etmek kaygısıyla yapılan güzel adlandırma, eski eserlerin bir kısmında edebî sanatlar arasında yer alır.²⁰ Güzel adlandırmalarda bazen, varlık veya olayı ifade için başka dillerdeki karşılıkları olan alıntı kelimelerden faydalanılır. Bir kısım güzel adlandırmalarda kullanılan kelimeler, dilde başka bir anlamla yer almaz, sadece yaygın ismi söylenmeyen nesneyi karşılar, ya da o nesnenin adı yerine kullanılırlar. Ancak söylenmeyen kelimenin yerini tutan bu söz veya sözcüklerden bir kısmının cümle içinde yeni bir anlam kazanmaları söz konusudur. Bu tür güzel adlandırmalarda benzetme, kinaye, mecazlı ifade gibi diğer bir takım edebî sanatlardan yararlanılır. Yeni bir anlam kazanmış bu kelimelerde, yeni anlamla kelimenin asıl anlamı arasında bir takım ilgiler, benzerlikler bulunur. Dolayısıyla güzel adlandırmalarda benzetme çeşitlerinden açık istiare, mecaz-ı mürsel ve kinaye gibi söz sanatlarına rastlamak mümkündür.

Mecâz-ı mürsel, “Bir sözü benzetme amacı gütmeyen gerçek anlamı dışında başka bir anlamda kullanma sanatı” diye tanımlanır. Atasözü ve deyimlerde çok rastlanan bu edebî sanata, deyimler halinde görülen güzel adlandırmalarda da sıkça rastlanmaktadır. Hasan Aktaş’ın bu sanat için verdiği örneklerden biri, anlamı güzel adlandırmayla ortaya çıkmış bir kelimedir:

“Gözlerinde aksi bir derin hiçin
Kanaadın yayılmış çırpınmak için
Bu kış yolculuk var diyorsa için
Beni de beraber al anneciğim”

Necip Fazıl Kısakürek

Dörtlüğünde “yolculuk” kelimesi, “ölüm” yerine kullanılarak mecaz-ı mürsel sanatı yapılmıştır.²¹

Sözlüğümüzde yer alan kelimelerden güzel adlandırma için mecaz-ı mürsel sanatı ile yeni bir anlam kazanmış olan kelimelerden bir kaçışunlardır:

Evraksız: Namussuz, şerefsiz

²⁰ Süleyman Fehmi, age.

²¹ Hasan Aktaş, Edebî Sanatlar, İmge Kitap evi, Konya 2002, s. 38 - 41

Acı yer: Ölü evi

Açık ağız: Geveze

Fırlama: Piç

Ar damarı yırtılmak: Utanmamak, terbiyesizlik etmek

Ahiret uykusu: Ölüm

Güzel adlandırma amacıyla oluşturulmuş, yani yeni bir anlam kazandırılmış kelimelerin bir kısmında da edebî sanatlardan **kinaye** sanatı görülmektedir. Kinaye, benzetme amacı taşımadan hem gerçek, hem de mecâzî anlamla kullanılan bir kelimenin söz içinde daha çok mecâzî anlamıyla yer almasıdır.²² Örtmece kelimelerde söz içinde kelimeye yüklenen asıl anlam yeni anlamdır ki bu anlam kelimenin mecaz anlamıdır. Kelimenin asıl anlamı kaybolmasa bile, kastedilen anlam kesinlikle yerini tuttuğu kelimenin anlamıdır. Güzel adlandırmalardan;

“Alkışçı: Dalkavuk

Algı: Rüşvet

Allanmak: Sarkıntılık etmek

Antika: Garip, tuhaf

Arkadaş: Eş

Atıcı: Asılsız konuşan

Eli uzun: Hırsız” gibi kelimeler kinaye sanatına örnek olarak verilebilecek kelimelerin bir kısmıdır.

Güzel adlandırmalarda kelimelere yeni bir anlam kazandırılırken, söz konusu nesne, durum veya olayı adlandıran kelimenin gerçek anlamı arasındaki benzerlikten faydalanılır. Dolayısıyla edebî sanat olarak bu ifadelerde daha çok benzetme sanatları bulunur. Bu benzetmeler de benzetmenin gelişmiş şekli olan ve sadece benzeyenle yapılmaktadır. Açık istiare denilen bu edebî sanat klasik şiirimizdeki mazmunlarda da görülür. “Benzeyen unsurun isminin, benzetilen ismin yerini tutacak şekilde kullanılması” denebilecek bu edebî sanatın tanımı, güzel adlandırmaların tanımına da büyük yakınlık gösterir.

Sözlüğümüzde yer alan kelimelerden açık istiare sanatı taşıyan sözcüklerden bir kısmı şunlardır:

²² Hasan Aktaş, age., s. 42 - 46

Ayaz: Kel

Batkın: Müflis

Boş: Cahil, işe yaramayan

Çiğleşmek: Yersiz, kaba davranışlarda bulunmak

Bu edebî sanatların dışında bir kısım güzel adlandırmaların bünyesinde diğer benzetme çeşitleri olan edebî sanatları taşıyan güzel adlandırma örneklerini tespit etmek de mümkündür. Çalışmamızın temel amacını oluşturmadığı için, bu bölümde güzel adlandırmalarda en çok kinaye, mecâz-ı mürsel ve açık istiare edebî sanatlarının görüldüğünü tespit ederek bunlara birkaç örnek vermeyi yeterli görüyoruz.

1. BÖLÜM

1. 1. GÜZEL ADLANDIRMANIN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ

Güzel adlandırmanın yapıldığı yerleri ve yapılış sebeplerini şu başlıklar altında inceleyebiliriz:

1. Hastalıklarla İlgili Güzel Adlandırmalar
2. Korkuyla İlgili Güzel Adlandırmalar
3. Ahlâkî Değerlerle İlgili Güzel Adlandırmalar
4. İnançla İlgili Güzel Adlandırmalar
5. Kusurları Gizlemeye Bağlı Güzel Adlandırmalar

1. 1. 1. HASTALIKLARLA İLGİLİ GÜZEL ADLANDIRMALAR

Hastalıklarla ilgili güzel adlandırmalar daha çok tedavisi olmayan ya da tedavisi uzun süreli olan hastalıklar için kullanılır. Hastalık adının söylenmemesi ya da güzel adlandırmayla ifade edilmesi hastanın düşüncesinin farklı yöne kaymasına sebep olur.

Tüberküloz ve cüzzam gibi bazı terimler bulaşıcı hastalık olmalarından dolayı kullanımları kısıtlanmış kelimelerdir. Bu tür kelimeler insanları korku ve üzüntüye sevk edebileceği için bu kelimelerin yerine dolaylı yoldan hastalığı ifade eden kelimeler kullanılmalıdır.

Güzel adlandırmanın yapısında olan naziklik ya da dolaylı yoldan ifade etme hastalıklar için de kabul görür ve yıpratıcı olmaz. Örneğin “verem” yerine halk arasında birçok örtülü ifade kullanılmaktadır: “adı belirsiz (DS, C.I, s.66), akarca (DS, C.I, s.139), ince ağrı (DS, C.VII, s.2537), gelincik (DS, C.VI, s.1979), gözel hastalık (DS, C.VI, s.2178), güzelağrı (DS, C.VI, s.2243), kel hastalık (DS, C.VIII, s.2732), kurudan (DS, C.VIII, s.3011), sütçe (DS, C.X, s.3726), ince hastalık (TS, C.II, s.1392), tüberküloz (TS,

C.IV, s.2943), öpke avrûu (DS, C.IX, s.3343), örken (DS, C.IX, s.3347), adı batası (DS, C.I, s.65), ayığ (DS, C.I, s.417)” sözcükleri “verem” yerine kullanılan güzel adlandırma örnekleridir. Kanser yerine “incitme beni (TS, C.II, s.1394), yeyilme (DS, C.XI, s.4260)” denmesi de kanser hastalığının üzücü durumunu az da olsa hafifletici bir ifade olur. Güzel adlandırma bu yönüyle korkulu ve üzücü bir durumu hafifletici etkisiyle karşımıza çıkar.

Güzel adlandırma bazı hastalıklarda kibarlık gerekçesiyle ortaya çıkar. Edebe aykırı ve utandırıcı bazı hastalıkları dolaylı yoldan ifade etmeye çabalarız. Örneğin “frenği” hastalığı “kötü yara (DS, C.VIII, s.2983), külleme (DS, C.VIII, s.3030), kif (DS, C.VIII, s.2870), şerbetleme (DS, C.X, s.3762), yenirce (DS, C.XI, s.4246)” şeklinde adlandırılır.

Hastalıklarla, özellikle veremle ilgili güzel adlandırma örneklerine yazılı basınımda sıkça rastlarız. Hastalıklarla ilgili bazı gazetelerde yer alan güzel adlandırmalar şu şekildedir:

“Çok sevdiği eşinin ölümünden sonra evine kapanan ve dört yıldır hiç dışarı çıkmayan Sivrekli Sinan Çelmen (50) üzüntüden kör oldu. Çelmen eşiyile mutlu bir 24 yıl geçirdi. Bu mutluluk, Hatice Çelmen’in yakalandığı amansız hastalığa yenik düşmesine kadar sürdü. Eşini toprağa verdikten sonra kendini evine hapseden Sinan Çelmen, yaşadığı üzüntü sonucu geçen yıl iki gözünü de kaybetti.”²³

Yukarıdaki ifadede geçen “amansız hastalık” kanser yerine kullanılan güzel adlandırma örneğidir. Aynı cümle içerisinde geçen “hastalığa yenik düşmek” “ölmek” sözcüğünü karşılayan örtülü bir ifadedir. “Toprağa vermek” sözünde ise ölüm ve ölmek sözcüklerinden kaçınıldığı için olumsuz etkiyi hafifletici bir durum söz konusudur. Doktorlar kanser kelimesini kullanmak yerine “tümör”, “hücre büyümesi”, “atipik hücre çoğalması” ifadelerini kullanarak hastalığın daha katlanılabilir olacağı inancındadır.”²⁴

²³ Yüksel Ersan; Alltagssprache und in den Fachsprachen Der Politik, Der Internationalen Beziehungen und Des Gesundheitswesens Im Deutschen und Türkischen, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2000, s. 92

²⁴ Ümit Söylemez; agt., s. 75

“Tüberkülozun tarihçesi bir bakıma insanlığın, tıbbın tarihçesi gibidir. 1882’de Koch’un basili tanımlaması sadece umutsuz ince hastalığın tedavisinde önemli bir adım olmadı; bakteriyoloji ve enfeksiyon hastalıklarında da çığır açtı.”²⁵

Yukarıdaki paragrafta “verem” yerine “ince hastalık” la birlikte “tüberkülozun” da kullanıldığını görüyoruz. Bazı hastalıklar için kullanılan terimsel ifadeler halk arasında yaygınlık göstermektedir. Doktorlar arasında kullanılan “tüberküloz, hemoroid, hepatit, CA, enfeksiyon” gibi terimler toplum tarafından kabul gören güzel adlandırmalardır.

“Cerrahpaşa Tıp Fakültesi’nin “Sürekli Tıp Eğitimi Sempozyumu” çerçevesinde düzenlediği “Çocuk ve Erişkinde Bağışıklama Sempozyumu”nda konuşan uzmanlar çocukların yüzde 90’ının aşılansması halinde hastalıklara karşı tam koruma sağlanacağını vurguladı. Bağışıklama uzmanı Prof. Dr. Necla Akkaya, bazı çevrelerin Tüberküloz aşısının etkinlik oranını tartıştığını, bu oranın sıfır ile yüzde 80 arasında olduğunu yaygın kanı olduğunu belirtti.”²⁶

“Verem” yerine kullanılan “tüberküloz” (TS, C.IV, s.2943) sözcüğü sıklıkla kullanılan tıp terimi olarak güzel adlandırma şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Bazı hastalıklarda korku ve hurafelerin sebep olduğu güzel adlandırma olayı görülmektedir. Özellikle sara hastalığı için bu tür kullanımlar yaygındır. “Sara” yerine kullanılan “al basma (DS, C.I, s.207), tatalga (DS, C.X, s.3998), oynatmak (DS, C.IX, s.3303), ağrı tutmak (DS, C.I, s.111), dışarlık (DS, C.IV, s.1473)” gibi adlandırmalar korku ve hurafelerin sebep olduğu örtülü ifadelerdir. Korkuyla birlikte inancın da sebep olduğu güzel adlandırmalardan biri de “çalınmak” sözcüğüdür. İnme inmek, deli olmak, cin çarpmak, ölmek üzere olan bir hastanın dili peltekleşmek (DS, C.III, s.1055) gibi anlamları olan “çalınmak” sözcüğünde korku ve inanca dayalı örtülü ifadelerin en güzel örneklerden birini görebiliriz. Çalınmak sözcüğüyle birlikte “değiştirme” sözcüğünde de korku ve inancın güzel adlandırmalardaki etkisini görebiliriz. Raşitizm hastalığı, gürbüz ve sağlam bir çocuğun birden bire zayıflayarak tanınmayacak hale gelmesi (Şeytanın değiştirdiğine

²⁵ Yüksel Ersan; agt., s. 93

²⁶ Yüksel Ersan; agt., s. 91

inanılır.) anlamlarına gelen “değiştirme” (DS, C.IV, s.1402) sözcüğünün güzel adlandırma olarak kabul görmesinde korkudan çok inancın rolü vardır.

İnsanlar birbirlerini rahatsız etmemek, üzmemek için “hasta” sözcüğü yerine “rahatsız” veya “kendini iyi hissetmemek” gibi ifadeleri kullanırlar. Doktorlar da bu tür güzel adlandırmaları kullanırlar. Örneğin, “Hastalığınız nedir?” ya da “Ağrınız var mı?” gibi cümlelerin yerine “Herhangi bir rahatsızlık hissediyor musunuz?” veya “Rahatsızlığınız nedir?” gibi cümleler kullanırlar.

Türkçede hamile kadın için kullanılan birçok nazik ve kibar ifade tarzı vardır. Türkçede “hamile olmak” tercih edilen bir ifade şekli değildir. Onun yerine kullanılan “bebek beklemek (TS, C.I, s.280), ağır ayaklı (DS, C.XII, s.4407), yüklü (DS, C.XI, s.4328) gibi güzel adlandırmalar daha çok tercih edilir ve bu sözcükler “hamile” sözcüğüne göre daha nazik ve kibar bir söyleyiş şekli olarak kabul görür. Bu tür güzel adlandırmalar görgü ve nezaket anlayışımızın sonucudur. Örneğin Türkçede “kusmak” yerine “istifrağ etmek” (TS, C.II, s.1425) daha çok tercih edilir. “ishal” sözcüğü yerine “sürgün (DS, C.X, s.3720), bozgun (DS, C.II, s.751), bozguna düşmek (DS, C.II, s.751) sözcükleri kullanılır.

Güzel adlandırmaların sınırlarını belirlemek, hangi sözcüğün veya söz öbeğinin ne tür bir güzel adlandırma olduğuna karar vermek bazen çok güç olabiliyor. Hastalıklarla ilgili veya bir hastalığın ismini söylememek için kullanılan bir güzel adlandırma aynı zamanda korku, inanç ve ahlâkî düşünceyle de ilgili olabiliyor. Deli, akıl hastası için kullanılan “çalınmak” sözcüğünün oluşum sebebini bazen hastalıktan çok inanca bağlayabiliriz. Bu sözcüğün anlamını “cin çarpmak” la ilişkilendirdiğimiz zaman inançla birlikte korkunun etkisini de bu güzel adlandırmanın ortaya çıkış sebepleri arasında görebiliriz.

Tespit ettiğimiz kelime veya deyim halindeki güzel adlandırmalardan hastalıklarla ilgili olan güzel adlandırmalar şunlardır:

- adı batası** : Köstebek de denilen çıban, kemik veremi, sıracı. DS, C.I, s.65
adı bellisiz : Verem. DS, C.I, s.66

adını eller alsın	: 1) Müzmin yara. 2) Oğlanlık da denilen ateşli bir çocuk hastalığı. 3) Yılan. 4) Akrep. 5) Domuz. DS, C.I, s.66
ağrı tutmak	: Sara hastalığına yakalanmak. DS, C.I, s.111
ağrı	: Tifo. DS, C.I, s.109
akarca	: 1) Kemik veremi. 2) Bulaşıcı beyin hastalığı (hayvanlarda). 3) Daima akan çıban, sıraca, fistül. 4) Deri veremi, cüzzam. 5) Bel soğukluğu. DS, C.I, s.139
akıl hastalığı	: Delilik, cinnet. TS, C.I, s.65
aklını bozmak	: Üzerine düştüğü konudan başka bir şey düşünemez olmak; delirmek. TS, C.I, s.68
al basma	: 1) Loğusa kadınlarda görülen bir hastalık, loğusa humması. 2) Sara hastalığı. 3) Sonradan görmelerdeki gurur, kibir, şımarıklık. DS, C.I, s.207
alınmış	: Felçli, inme inmiş. DS, C.I, s.220
alkın	: Kötürüm. DS, C.I, s.213
ayığ	: Verem. DS, C.I, s.417
büyük öksürük	: Boğmaca. DS, C.II, s.833
can alıcı	: 1) Öldürücü, kahredici. TS, C.I, s.421 2) Azrail. 3) Öldürücü hastalık. DS, C.III, s.854
çiçek	: İrinli kabarcıklar dökerek yüzde izler bırakan ateşli, ağır ve bulaşıcı bir hastalık. TS, C.I, s.535 Dedim ucadan, Sesin çılmaz bacadan, Allah seni gurtarsın, Çiçehden gızılıcadan KİA, s.276
değiştirme	: 1) Raşitizm hastalığı. 2) Gürbüz ve sağlam bir çocuğun birden bire zayıflayarak tanınmayacak hale gelmesi. (Şeytanın değiştirdiğine inanılır.) DS, C.IV, s.1402
diyabet	: Şeker hastalığı, şeker. TS, C.I, s.680.
dönük	: Cüzzam hastalığı. DS, C.IV, s.1586
dutargalı	: Saralı, sarası olan. DS, C.XII, s.4488

engi	: 1) Nezle. 2) Bademcik iltihabı. 3) Sancı, ağrı. 4) Felç. DS, C.V, s.1753
engin	: 1) Diş nezlesi. 2) Genellikle çene altının ve yüzün şişmesiyle beliren hastalık. 3) Ağır hasta, durumu ölüme yakın olan (kimse). DS, C.V, s.1755
gelincik	: 1) Verem. 2) Kalp hastalığı. 3) Yılancık hastalığı. 4) Arpacık denilen bir çeşit göz hastalığı. 5) Böbrek hastalığı. 6) Lenfa düğümü iltihabı, boyun sıracası. 7) Yüzde olan bir çeşit çıban. 8) Süt çocuklarında görülen öldürücü bir çeşit hastalık. DS, C.VI, s.1979 9) Bir çeşit mantar. DS, C.VI, s.1980
gelincikleme	: Heyecandan ileri gelen bir çeşit sinir hastalığı. DS, C.VI, s.1980
göğertme	: Kolera hastalığı. DS, C.VI, s.2113
gözel hastalık	: Verem. DS, C.VI, s.2178
gözenti	: Karasevda denilen akıl hastalığı. DS, C.VI, s.2180
güzelağrı	: Verem hastalığı. DS, C.VI, s.2243
habis	: 1) Kötü, fenâ, fâsid. 2) Kötülük eden, alçak, müfsid. 3) Anormal hastalıklara veya kanserli urlara verilen isim. TS, C.II, s.1091
hıclayık	: Boğmaca. DS, C.VII, s.2356
hınam	: Kemik veremi. DS, C.VII, s.2362
ıçağrısı	: Dizanteri ya da kolera hastalığı. DS, C.VII, s.2503
ileze	: Veremli, hastalıklı. DS, C.VII, s.2521
ili	: Hayâlet, cin, peri. DS, C.VII, s.2522
ince ağrı	: Verem, kalp hastalığı. DS, C.VII, s.2537
ince hastalık	: Akciğer veremi. TS, C.II, s.1392
incitme beni	: Kanser hastalığı. TS, C.II, s.1394
inme	: Felç, nüzul. TS, C.II, s.1400
issice	: Verem. DS, C.VII, s.2559
kabaram	: Üzüntüden olan sinir hastalığı, bir çeşit delilik. DS, C.VIII, s.2581

karamübarek	: Şirpençe, kan çıbanı. DS, C.VIII, s.2651
karabakma	: Kuşpalazı, difteri. DS, C.VIII, s.2637
karayatalığ	: Tifo hastalığı. DS, C.VIII, s.2654
kel hastalık	: Verem. DS, C.VIII, s.2732
kızdırma	: Sıtma. DS, C.VIII, s.2862
kızılçık	: 1) Kızamık hastalığı. 2) Bir çeşit çiçek hastalığı. DS, C.VIII, s.2864
kif	: Frengi hastalığı. DS, C.VIII, s.2870
kirli paçavra	: Kolera hastalığı. DS, C.VIII, s.2880
köme	: Kızamık hastalığı. DS, C.VIII, s.2956
kötü yara	: Frengi. DS, C.VIII, s.2983
kuruyel	: Romatizma. DS, C.VIII, s.3013
kuruburu	: Dizanteri. DS, C.VIII, s.3011
kurudan	: Verem hastalığı. DS, C.VIII, s.3011
kusah	: Kolera. DS, C.XII, s.4573
kuşkuyruğu	: 1) Büyük çıban. 2) Difteri. DS, C.VIII, s.3016
külleme	: Frengi hastalığı. DS, C.VIII, s.3030
lepra	: Cüzzam. TS, C.III, s.1854
malûl	: İletli, hastalıklı, sakat, kötürüm, hasta. TS, C.III, s.1894
miskin hastalığı (illeti)	: Cüzzam. TS, C.III, s.1993
oturag	: Kötürüm. DS, C.IX, s.3295
öğkenli	: Süreğen öksürüklü, bronşitli. DS, C.IX, s.3315
öpke avruu	: Verem. DS, C.IX, s.3343
örde	: Rüşvet. DS, C.IX, s.3344
örken	: 1) Verem hastalığı. 2) Öksürük. DS, C.IX, s.3347
pamukçuk	: Daha çok bebeklerde görülen, dil, ağız ve boğaz çevresinde ortaya çıkan, pamuğa benzer, iltihaplı bir mantar hastalığı, aft. TS, C.III, s.2252
paryandı	: Kızamık hastalığı. DS, C.IX, s.3403
perde inmek	: Katarakt olmak, göz görmez olmak. TS, C.III, s.2289
punta	: Zatürree hastalığı. DS, C.IX, s.3486
seçime	: Frengi, belsoğukluğu gibi hastalık. DS, C.X, s.3564

sedef hastalığı	: Sedefi andıran pulcukların belirmesiyle ortaya çıkan bir deri hastalığı. TS, C.IV, s.2474
sırtı yarma	: Şarbon hastalığı. DS, C.X, s.3619
sökel	: 1) Humma, ateşli bir hastalık. 2) Tifo. 3) Zatürree. 4) Sakat. 5) Öldürücü grip. DS, C.X, s.3675
ter	: Tifo. DS, C.X, s.3888
terleme	: 1) Tifo. 2) Akciğer hastalığı. DS, C.XII, s.4753
terletme	: 1) Tifo. 2) Zatülcenp. 3) Humma. DS, C.X, s.3893
tilkiburnu	: Koltuk altında çıkan kan çıbanı. DS, C.X, s.3931
topaç	: Kötürüm. DS, C.X, s.3961
topak	: 1) Bir çeşit çıban. DS, C.XII, s.4768 2) Kabakulak. DS, C.X, s.3962
töker	: Kötürüm. DS, C.X, s.3979
tutaklık	: Sara hastalığı. DS, C.XII, s.4775
tutalga	: Sara hastalığı. DS, C.X, s.3998
tutulmak	: Felç olmak. DS, C.X.s. 4001
tüberküloz	: Verem. TS, C.IV, s.2943
uzunöksürük	: Boğmaca. DS, C.XI, s.4053
üşütme	: Zatürree. DS, C.XI, s.4078
vahıtsız	: 1) Hasta. 2) Yoksul. DS, C.XII, s.4801
yatağan	: İnme, felç. DS, C.XII, s.4816
yatalık	: 1) Humma ve benzeri ateşli hastalık. 2) Tifo. 3) Zatülcenp. 4) Zatürree. DS, C.XI, s.4199
yenirce	: 1) Frengi. 2) Şirpençe. 3) Cüzzam. DS, C.XI, s.4246
yeyilme	: Kanser. DS, C.XI, s.4260
yıldırım	: İnme, felç. DS, C.XI, s.4267
yumrucak	: Veba. DS, C.XI, s.4316
zührevi	: Frengi ve bel soğukluğu gibi cinsi münasebetlerle bulaşan (hastalık). TS, C.IV, s.3336

1. 1. 2. KORKUYLA İLGİLİ GÜZEL ADLANDIRMALAR

Korkunun sebep olduğu güzel adlandırmalar genellikle “ölüm” kavramıyla ilgilidir. Ölüm kavramını ifade eden güzel adlandırmaların temelinde korku ve inanç yatmaktadır. Bununla birlikte hayatını kaybeden kişiye saygı duymak veya hayatını kaybeden kişinin yakınlarının üzülmeye sebep olmamak için böyle bir kavramın ifade edilmesinde güzel adlandırma yoluna gidilmektedir.

Dil, bazı duygu ve düşünceleri ifade etmek, bazılarını ise gizlemek amacıyla kullanılmaktadır. Bazı kavram ve nesnelerin varlıkları kabul edilse bile söylenmesi hoş karşılanmaz. Söylenmesi hoş karşılanmayan veya yasak kabul edilen kavramlar “tabu” olarak görülür.

“Tabu sözcüğü aslında Polonezce bir sözcük olup “yasak olan” veya “kaçınılan şey” anlamında kullanılmaktaydı. Ullmann ise günümüzde “tabu” sözcüğünün anlamının iki zıt yönde algılandığını vurgulamaktadır. Bir yandan “kutsal”, “tanrıya adanmış” anlamları olan “tabu”, diğer yandan “esrarengiz”, “yasak”, “tehlikeli” ve “belirsiz” anlamlarında kullanılmaktadır.”²⁷

Tabu sayılan kavramları üç grupta değerlendirmek mümkündür: Korkuyla ilgili tabular, ahlâkî düşünceyle ilgili tabular ve üzüntüye sebep olan kavramlarla ilgili tabular. Tabu kavramları ifade etmenin yollarından biri de güzel adlandırmadır. Korkuyla ilgili tabular beraberinde korkuyla ilgili güzel adlandırmaları getirmektedir.

Dinî inanışa göre kötü ruhların başı olarak nitelenen varlık olan “şeytan” sözcüğü yerine “İblis, albız, mekir nekir, teccel, elbiz” gibi ifadeler kullanılmaktadır. Azrail için kullanılan “alıcı, can alıcı, gökçe” ifadeleri içerisinde “gökçe” sözcüğünün anlamı “gökle ilgili, semavi; maviye çalar renk; güzel, latif”²⁸ şeklindedir. Bu sözcüğün Azrail sözcüğü

²⁷ Işıl İnce Özyıldırım; “Türkçe’de örtmece sözlükler üzerine bir araştırma”, Dil Dergisi, S. 50, Aralık 1996, s. 16

²⁸ Türkçe Sözlük, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 2002, C.II, s. 1021

yerine kullanılan bir güzel adlandırma oluşunun sebebini korkudan çok toplumun inancına bağlayabiliriz.

Türkçede “cin” sözcüğü yerine “umacı (DS, C.XI, s.4036), sayıp (DS, C.X, s.3559), mekir nekir (DS, C.XII, s.4590), iblis (TS, C.II, s.1324), geçkin (DS, C.VI, s.1963), gezer (DS, C.VI, s.2022), ili (DS, C.VII, s.2522), uçuk (DS, C.XII, s.4781)” sözcükleri kullanılmaktadır. Ayrıca “cadı, hortlak” sözcükleri yerine “ubur (DS, C.XI, s.4019), öşek (DS, C.IX, s.3356), obur (DS, C.IX, s.3261), hotik (DS, C.VII, s.2419)” sözcükleri tercih edilmektedir.

Korkuyla ilgili güzel adlandırmaların temelinde inanç yer alır. Azrail, şeytan, cin gibi sözcüklerin güzel adlandırmaya konu olmasının sebebini inanca bağlayabiliriz. Azrail, şeytan cin gibi varlıkların olduğuna inanmayan kimseler için bu kavramlar korku yaratmaz ve dolayısıyla böyle bir inanca sahip olmayanlar bu tür sözcükleri kullanmaktan kaçınmazlar. Korkunun inanca bağlılığı sadece dinî konularla ilgili değildir. “Korkudan kaynaklanan güzel adlandırmalar yalnızca dinî konularla sınırlı kalmamakta aynı zamanda korkulan veya uğursuz sayılan bazı hayvanlar için de kullanılmaktadır. Örneğin, ürküldüğü, uğursuz sayıldığı için “gelincik” gibi güzel bir adla alınan hayvanın Anadolu ağzlarında “gelin kadın”, “mal gelini”, “güzelce” gibi adları da vardır. Aynı şekilde, Türkçe’de “baykuş” denilen kuşa Anadolu’da “hayırlı kuş”, “mal kadını” gibi adlar verilmesi; yılanın bazı yörelerde “şerbetli sürüngen” olarak anılması; öldürücü bir böcek türüne “karadul”; yırtıcı bir kuşa “akbaba” adı verilmesi de örtmece sözcük örnekleridir. Birçok dilde tabu olan hayvanlardan biri de “arı”dır. Üçok’a göre, Türklerde de böyle bir inanışın eskiden beri var olduğunu bugün Anadolu’nun kuzey bölgelerinde arıya “arı sineği” denilmesinden anlıyoruz.”²⁹

Biz bu araştırmamızda uğursuzluk kavramının inançla ilgili olduğunu düşünerek uğursuz sayılan hayvanlar için kullanılan güzel adlandırmaları inançla ilgili güzel adlandırmalar grubuna dahil ettik.

²⁹ Işıl İnce Özyıldırım; agm., s. 18

Uğursuz sayılan hayvanların dışında inançtan kaynaklanmayan bir korku duyulan hayvanlar için kullanılan örtülü ifadeleri bu grup içerisinde değerlendirdik. Örneğin “yılan” için “evren (DS, C.V, s.1813), uzunböcü (DS, C.XII, s.4790), uzun (DS, C.XI, s.4053), yerdegezen (DS, C.XI, s.4250)” şeklinde güzel adlandırmalar kullanılmaktadır. Bu güzel adlandırmalar insanlara zararı dokunabilecek görünüm itibariyle korkulan hayvanlar için kullanılır. Yılan gibi akrebin de insanlar için ölüme sebep olabilecek bir hayvan olmasından dolayı örtülü ifadeleri mevcuttur. Akrep için kullanılan güzel adlandırmalar içerisinde “altıboğumlu, ferik, kuyruklu, terkili” ifadelerini görebiliriz. Bunların dışında yengeç için “adı kötü, gırdırğaç”; domuz için “adıyaman, dağdagezen, gaban, gara canavar, hınzır, kehten bakan” ; kurt için “dağdaki” şeklinde güzel adlandırmalar mevcuttur. İslamiyete göre isminin anılması hoş karşılanmayan “domuz” sözcüğünü inançla ilgili güzel adlandırmalara dahil edebiliriz.

Sözlüğümüze dahil ettiğimiz kelime ve deyimler arasında korkuyla ilgili olduğunu düşündüğümüz güzel adlandırma örnekleri şunlardır.

alıcı	: 1) Azrail. 2) Öldürücü, devasız hastalık. DS, C.I, s.215
Allah emri	: Deprem, zelzele. DS, C.I, s.223
ansızına uğramak	: Birdenbire ölmek. DS, C.I, s.280
atılıp gitmek	: Birdenbire bayılmak, ölmek. DS, C.I, s.369
bir avuç toprak olmak	: Ölmek, toprağa kavuşmak. TS, C.I, s.185
can alıcı	: 1) Öldürücü, kahredici. TS, C.I, s.421 2) Azrail. 3) Öldürücü hastalık. DS, C.III, s.854
cansız at	: Tabut. TS, C.I, s.432
çadır	: Kefen. DS, C.III, s.1032
dağdagezen (dağdaki)	: 1) Kurt. 2) Domuz. DS, C.III, s.1324
dünyaya gözlerini kapamak(yummak)	: Ölmek. TS, C.I, s.749
dünyaya vedâ etmek	: Ölmek. TS, C.I, s.749
el çekmek	: Ölmek. TS, C.I, s.804
elbiz	: 1) Sümüklü böcek. 2) Şeytan, düşman. DS, C.V, s.1704
engebe	: Felaket. DS, C.V, s.1752
esiren	: Kuduz köpek. DS, C.V, s.1782

evran [evren]	: Büyük yılan. DS, C.V, s.1813
ferik	: Sarı akrep. DS, C.V, s.1846
gidergelmez	: Ölüm. DS, C.VI, s.2074
göcemek	: Ölmek. DS, C.VI, s.2119
gözü toprağa bakmak	: Ölmek üzere olmak. TS, C.II, s.1049
günleri sayılı (olmak)	: Bir kimsenin ölümü yakın (olmak). TS, C.II, s.1073
günü yetmek (gelmek)	: 1) Vâdesi tamam olmak, sonu gelmek, ölmek, eceli gelmek. 2) (kadınlar için) Doğum vakti gelmek. TS, C.II, s.1074
hayata gözlerini yummak (kapamak)	: Ölmek. TS, C.II, s.1197
hayatıyla ödemek	: Hayatına mal olmak, ölmek. TS, C.II, s.1198
hece taşı	: Mezar taşı. DS, C.VII, s.2325
hıdırlık	: Mezarlık. DS, C.VII, s.2357
irthâl	: Dünyadan âhirete göçme, ölüm, vefat. TS, C.II, s.1415
kabir	: Mezar, sin. TS, C.II, s.1467
kabristan	: Mezarlık. TS, C.II, s.1465
karadeve	: Ölüm, ecel. DS, C.VIII, s.2642
kara toprağa aş olmak	: Mezara girmek, ölmek, gömülmek. TS, C.IV, s.2907
karadam	: Mezar. DS, C.VIII, s.2641
karayazı	: Ölüm. DS, C.XII, s.4535
karayer	: Mezar, sin; toprak, kara toprak. TS, C.II, s.1547
karayol	: Ölüm. DS, C.VIII, s.2655
kuyruklu	: Akrep. DS, C.VIII, s.3020
lahit	: Mezar, kabir; sanduka. TS, C.III, s.1841
öcü	: 1) Kurt, domuz vb. zararlı hayvanlar. DS, C.IX, s.3308 2) Çocukları korkutmak için uydurulmuş hayali yaratık, umacı. TS, C.III, s.2201; DS, C.IX, s.3308
ruhunu teslim etmek	: Can vermek, ölmek. TS, C.III, s.2380
salaca	: 1) Tabut. 2) Ölü. 3) Tutukevi. DS, C.XII, s.4664
sallandırmak	: Asmak, idam etmek. TS, C.IV, s.2427
sallantı	: Deprem DS, C.XII, s.4666
sarıoğlan	: Akrep. DS, C.XII, s.4672

tabanı genişlemek	: Ölmek. DS, C.X, s.3797
tef	: Kefen. DS, C.XII, s.4745
tehlike	: Deprem. DS, C.X, s.3861
terkili	: Akrep. DS, C.XII, s.4753
toprağa bakmak	: Ölümü yakın görülmek, ölümü yakın olmak. TS, C.IV, s.2907
toprağa düşmek	: Ölmek, vurulup ölmek. TS, C.IV, s.2907
toprağa girmek	: Gömülmek, gömülmüş olmak, ölmek. TS, C.IV, s.2907
toprak olmak	: Ölmek, toprağa karışmak. TS, C.IV, s.2907
ubur	: Hortlak. DS, C.XI, s.4019
uğrağa gelmek	: Cin, peri tarafından çarpılmak. DS, C.XI, s.4026
uğrak	: Sara, cin çarpması. DS, C.XI, s.4026
uğramak	: 1) Cine, şeytana çarpılmak. 2) Hastalığa tutulmak. DS, C.XI, s.4027
umacı	: Cin, peri örneği, korkutan şey, yaratık. DS, C.XI, s.4036
uzunböcü	: Yılan. DS, C.XII, s.4790
uzun	: Yılan. DS, C.XI, s.4053
uzunöksürük	: Boğmaca. DS, C.XI, s.4053
vâdesi gelmek	: Eceli gelmek, ömrü sona ermek. TS, C.IV, s.3036
yağlı ip	: Darağacı, idam sehpası. TS, C.IV, s.3099
verdegezen	: Yılan. DS, C.XI, s.4250

1. 1. 3. AHLÂKÎ DEĞERLE İLGİLİ GÜZEL ADLANDIRMALAR

Güzel adlandırmalar içerisinde büyük bir orana sahip olan ahlâkî değerlerle ilgili güzel adlandırmalar daha çok doğal vücut fonksiyonları, cinsellik, vücut uzuvları ve yasak ilişkilerle ilgilidir. Bunlarla birlikte hırsızlık, yalan, dedikodu, faiz, rüşvet gibi kavramların yerine kullanılan örtülü ifadeler de ahlâkî değerlerle ilgili güzel adlandırmalardır.

Bazı doğal vücut fonksiyonları (kusmak, işemek) ve organ adları (kıç, meme) dolaylı bir şekilde ifade edilir. Kaba yada iğrenç sayılabilecek sözcüklerin örtülü bir

biçimde ifade edilmesinde insanların terbiyeli olma çabası yatmaktadır. Cinsellik, vücut uzuvları ve tuvalet terimleriyle ilgili olan sözcüklerden doğrudan söz edilmesi toplum tarafından ayıp sayılır. Bu sözcükleri çekinmeden söyleyen kişilerin ahlâkîliği tartışılır. Bu sözcükleri doğrudan ifade etmeme ya da dolaylı bir biçimde söyleme insanların ahlâklı olma çabasını göstermektedir. “Örneğin, “tuvalet” terimlerini incelediğimizde kaba olarak kabul edilen ve konuya dikkati çeken “helâ” veya “kenef” sözcükleri yerine “tuvalet”, “lavabo”, “wc”, “yüznumara”, “oo”, “ayakyolu”, “kabine”, “abdesthane”, “memişhane” gibi sözcüklerin kullanıldığını görmekteyiz. Aynı şekilde “çiş” yerine “küçük aptes”, “küçük su”, “idrâr”; “kaka” yerine “büyük aptes”, “dışkı”, “gaita”; “meme” yerine “göğüs”; “kalça” veya “kıç” yerine “kaba et”, “basen”; piç yerine “gayri meşru çocuk”; “orospu” yerine “hayat kadını”; “kerhane” yerine “genelev”; “kusmak” yerine “istifra etmek”, “çıkarmak” sözcüklerinin kullanılması da aynı çabanın ürünleridir.”³⁰

Edebiyat duygusu güzel adlandırma için zengin bir kaynaktır. Toplum tarafından yasaklanmış cinsel ilişki içerisinde olan kadını ifade etmek için güzel adlandırma kullanılmıştır. Örneğin “orospu“ yerine “seçme (DS, C.X, s.3564), tensuz (DS, C.X, s.3880), toylun (DS, C.X, s.3976), başdan çıkgın (DS, C.XII, s.4446), sinek (DS, C.XII, s.4698), ters ayakkabı (DS, C.XII, s.4754), âluftu, ellenmiş dillenmiş (TS, C.I, s.822), vesikalı (TS, C.IV, s.3071), malta (DS, C.IX, s.3114), güvende (DS, C.VI, s.2240), eli beratlı (DS, C.V, s.1715), ekti (DS, C.V, s.1701), eksiklik, ortaya düşmek (TS, C.III, s.2180 TS, C.III, s.2180), hoşu (DS, C.VII, s.2417), koket (TS, C.II, s.1713), bandırmalı (DS, C.II, s.519), başı dışarı, ayakçı karısı, aspak (DS, C.I, s.347), ayağı bozuk, ayağı garıncalı, kaynaşık, yollu” ifadeleri halk arasında daha çok tercih edilmektedir. Yasak ilişki sonucu doğan çocuk için ise “piç” kelimesi yerine “evlilik dışı çocuk, sümbül, emeksiz, besmelesiz, ekti, handan, fırlama, çalık, döl, bulduk, ara virdi, katkılı, alakırık” şeklinde ifadeler kullanılmaktadır. Bu sözcükler içerisinde argo sözcüklerle benzerlik gösteren ya da argo kabul edilen sözcükler de güzel adlandırma kapsamındadır. “piç” sözcüğünü doğrudan söylemektense o sözcüğü gülünç ya da alaylı bir yolla ifade etmek ahlâkî açıdan daha uygun görülür.

³⁰ Işıl İnce Özyıldırım; agm., s. 19

Ahlâkî açıdan uygun görülmeyen bir konu ise dedikodudur. Dedikoduyla ve dedikodu yapan kişilerle ilgili çok sayıda güzel adlandırma mevcuttur. Dedikodu yerine “indir kaldır, irdelemeyh, ozan, öşek, söylenti, yaygan, yarışik vermek” ; dedikoducu yerine “ağzı kara, çakıştırıcı, guyrulu, mişmişçi, müzevir” ifadeleri güzel adlandırma olarak kullanılmaktadır.

Dolandırıcılık, çalma ve öldürme gibi suç eylemlerinin isimleri dolaylı olarak söylenilir. Aşırmak (izinsiz bir şey almak), çalmak kadar zararlı değildir. Çünkü her ikisinin de bir şekilde eylemi ifade etmesine rağmen “aşırmaq” sözcüğü genellikle şakacı veya güldürücü bir duygu ile kullanılır. Çalmak yerine kullanılan “abartmak, afartmak, afsunlamak, aktarmak, alaklamak, aparmak, araklamak, avkırmak, ıskırtmak, kaydırmak uğrulamak, oğurlamah, uclamak, uçurmak, uyutmak” sözcükleri “çalmak” sözcüğünün suç unsurunu az da olsa hafifletmektedir.

Anadolu ağızlarında “hırsız” yerine “arakçı (DS, C.I, s.294 ; TS, C.I, s.134), eli çakır, eli uzun (TS, C.I, s.811), oğru (DS, C.IX, s.3269), oğur (DS, C.IX, s.3271), ucu (DS, C.XI, s.4020), uçrgan (DS, C.XII, s.4781), uğru (DS, C.XI, s.4027), uz (DS, C.XI, s.4052)”; “dolandırıcı” yerine “alkaçıcı (DS, C.I, s.222), ayyar (TS, C.I, s.203), ütücü (DS, C.XI, s.4080), yatak (DS, C.XI, s.4199)”; “yalancı” yerine “abacı (DS, C.I, s.5), aburgaşık (DS, C.I, s.35), hozancı (DS, C.VII, s.2425), atıcı (TS, C.I, s.175), kubuduk (DS, C.VIII, s.2988), üç kâğıtçı (TS, C.IV, s.3007)”; “yalan” yerine “hikâye, katakulli (TS, C.II, s.1582), kubur (DS, C.VIII, s.2989), ötürük (DS, C.IX, s.3360), tandırlama (DS, C.X, s.3819)”; “yalan söylemek” yerine “atmak (TS, C.I, s.179), hava vurmak (DS, C.VII, s.2309), kara çalmak (TS, C.II, s.1546), kıtır atmak (DS, C.VIII, s.2847), kıyırmak (TS, C.II, s.1676), laf atmak (DS, C.IX, s.3058), türetmek (DS, C.X, s.4013), ufatmak (DS, C.XII, s.4782)” şeklinde örtülü ifadeler kullanılmaktadır.

Türkçede “cânî” ve “öldürmek” kavramıyla ilgili pek çok güzel adlandırma görülmektedir. “Cânî” sözcüğü yerine “sındırıcı (DS, C.X, s.3610)”; “öldürmek” sözcüğü yerine becermek (TS, C.I, s.281), can almak (TS, C.I, s.421), defterini dürmek, götürmek, işini görmek (TS, C.II, s.1436), işini bitirmek (TS, C.II, s.1436), kırmacını almak (DS, C.VIII, s.2833), menedilmek (DS, C.XII, s.4591), yemek (DS, C.XI, s.4241)” ifadeleri

kullanılmaktadır. Bu ifadeler kullanım yerine göre argo ya da güzel adlandırma olabilirler. Toplumun büyük bir kesimi tarafından tepkiyle karşılanan birinin ölümü için “Allah’ın rahmetine kavuştu” ifadesi güzel adlandırma olarak kabul görmez ve bu ifadeyi kullanan kişiye de büyük bir tepki gösterilir. Bu ifadenin yerine “nalları dikti” (BAS, s.30) ifadesinin kullanılması toplum tarafından daha çok tercih edilir. Bu gibi ifadeler o kişi için güzel bir adlandırma olur. Güzel adlandırmalar toplumdaki bağımsız olarak düşünülmemelidir. Toplumun büyük bir tepkisine sebep olan “öldürme” eylemi için güzel adlandırma yoluna pek fazla başvurulmamış ve bu eylem istenilmeyen kişilerin ölümü ile sonuçlanınca argo ifadelerden yaralanma yoluna gidilmiştir.

Bu grup içerisinde değerlendirilen bazı güzel adlandırmalar diğer gruplarla (korku, inanç, hastalık, kusur) ilgili güzel adlandırmalarla ilişkili görülebilir. Örneğin “faiz” ve “rüşvet” için kullanılan güzel adlandırmaların ahlâkî düşünceyle ilgili olmasının sebebi inanca dayanmaktadır. Bunun gibi birçok kelime birden fazla gruba dahil edilebilir.

Ahlâkî değerle ilgili güzel adlandırma örnekleri:

abartmak	: Aşırarak, çalmak. DS, C.I, s.12
abdestsiz	: Korkmaz, çekinmez, senli-benli, saygısız. DS, C.I, s.17
açıkçı	: Beleşçi, bedavadan geçinen. DS, C.I, s.59
ad çekici	: 1) İftiracı, müzevvir. 2) Yaygaracı. DS, C.I, s.65
ad çekmek	: Bir kişi ve bir aile için kötü şeyler söylemek. DS, C.I, s.65
ağzı açık	: 1) Boşboğaz, geveze, sır tutmaz. 2) Hırsız. DS, C.I, s.116
ağzı kara	: 1) Ara bozucu, dedikoducu, kovcu. 2) Kötü, kara haber vermekten hoşlanan kimse. 3) Kavgacı, dövüşken. 4) Yalancı. 5) İftiracı. DS, C.I, s.118
ağzı yelli	: Yüksekten atan, övünen. DS, C.I, s.118
akşamcı	: Her akşam içki içmeyi âdet ve alışkanlık haline getirmiş olan. TS, C.I, s.79
aktarma	: Çalma. DS, C.I, s.163
alkaçıcı	: Kaçırıcı, dolandırıcı. DS, C.I, s.222

alkışçı	: Birinin her yaptığını, her söylediğini beğenip öven, kabul eden ve doğru diye herkese kabul ettirmeye çalışan kimse, şakşakçı, dalkavuk. TS, C.I, s.98
allanmak	: Sarkıntılık etmek. DS, C.I, s.224
alûfte	: İffetsiz, düşkün kadın. TS, C.I, s.112
âmiyâne	: Bayağı, ayak takımına yakışır tarzda, adice. TS, C.I, s.117
anadan doğma	: Çırılçıplak. TS, C.I, s.119
anasının kızı	: Bakire olmayan kız. DS, C.I, s.253
aparmak	: Çalmak, aşırarak, alıp kaçmak, habersiz götürmek. DS, C.I, s.284
ar damarı çatlamak	: Utanma hissi kalmamak, utanç duyulacak şeyleri hiç sıklımadan yapar olmak, yüz­süz olmak. TS, C.I, s.130
arakçı	: Hırsız. DS, C.I, s.294 ; TS, C.I, s.134
arayışçı	: Dedikoducu. DS, C.I, s.301
aspak	: Temiz olmayan, derbeder kadın. DS, C.I, s.347
aşırarak	: Çalmak, kimsenin haberi olmadan alıp götürmek. TS, C.I, s.165
aşna fişna	: Gizli dost, flört, oynaş. TS, C.I, s.168
atıcı	: Asılsız şeyler uydurup söyleyen, yalancı. TS, C.I, s.175
ayağa çıkmak	: Orospu olmak. DS, C.I, s.397
başına çökmek	: Birinin ırzına geçmek. DS, C.II, s.559
baştan çıkmak (çıkarmak)	: Kötü yola sapmak, ahlâkı bozulmak; ayartmak, kötü yola sürüklemek. TS, C.I, s.266
besmelesiz	: Çocuklar hakkında “piç” manasında kullanılan bir sövme. TS, C.I, s.306
bire bin katmak	: Bir şeyi olduğundan fazla göstermek, mübâlağa etmek. TS, C.I, s.349
cebine indirmek	: (para için) Hakkı olmadığı halde kendine mal etmek. TS, C.I, s.445
çakıştırıcı	: Dedikoducu, fitneci. DS, C.III, s.1045
çapkın	1) Gelip geçici aşklar peşinden koşan kimse. 2) Haylaz, yaramaz, serseri, derbeder, haşarı. TS, C.I, s.488

çenesi kuvvetli	: Çok konuşan, söz söylemekten yorulmayan, geveze. TS, C.I, s.513
çilesiz	: Utanmaz, ahlâksız (Kimse). DS, C.III, s.1217
dalalet	: Doğru yoldan sapma, çıkma, yolunu şaşırma, azma. TS, C.I, s.577
dekolte	: Açık saçık. TS, C.I, s.609
dem çekmek	: İçki içmek, işret etmek. TS, C.I, s.614
demagoji	: Halk dalkavukluğu. TS, C.I, s.615
dilci	: Laf taşıyarak ara açmaya çalışan kimse. DS, C.IV, s.1492
dili güllü	: Yüze karşı iyi konuşan fakat arkadan kötü olan kimse, ikiyüzlü. DS, C.IV, s.1494
dost tutmak	: (Erkek veya kadın) Evlilik dışı ilişki kurmak. TS, C.I, s.706
dost	: Evlilik dışı ilişki kuran erkek veya kadın. TS, C.I, s.705
düşkün	: Değer ve haysiyetini kaybetmiş; itibardan düşmüş. TS, C.I, s.753
düzen	: Hile, dolap. TS, C.I, s.769
düzmece	: Uydurma, gerçek olmayan, sahte. TS, C.I, s.770
eğri bakmak(eğri gözle bakmak)	: Kin, hiddet veya kötü düşünce ile bakmak. TS, C.I, s.791
el açmak	: Dilenmek. TS, C.I, s.803
eli çakır	: Hırsız. DS, C.V, s.1716
eli uzun	: Hırsız. TS, C.I, s.811
ellenmiş dillenmiş	: Kötü şöhretli, iffetsiz (kadın). TS, C.I, s.822
emeksiz	: 1) Üvey evlat, evlatlık. 2) Hizmetçi. DS, C.V, s.1732 3) Evlilik dışı çocuk, piç. DS, C.XII, s.4495
ergi	: Fahişe. DS, C.V, s.1768
eteğine eğri	: Kötü kadın. DS, C.V, s.1796
evlilik dışı	: Meşru olmayan, kanuna uymayan, gayri meşru. TS, C.I, s.876
evraksız	: Namussuz, şerefsiz (kimse). DS, C.V, s.1813
genel ev	: Resmî olarak izin verilmiş fuhuş yeri, umumhâne, kerhâne. TS, C.II, s.989

görüşmek	: Gizlice cinsel ilişkide bulunmak, zina etmek. DS, C.VI, s.2164
güvende	: Kötü yola düşen kadın. DS, C.VI, s.2240
handan	: Babası belli olmayan, piç. DS, C.VII, s.2272
haram	: Piç. DS, C.VII, s.2283
harama uçkur çözmek	: Nikâhsız olarak birisiyle cinsi münâsebette bulunmak. TS, C.II, s.1151
Havâî	: Arzu ve hevesine uyan, keyfince hareket eden, hafif mizaçlı; uçarı, hoppa. TS, C.II, s.1187
ilişmek	: Irza geçmek. DS, C.VII, s.2528
indir kaldır	: Dedikodu. DS, C.VII, s. 2540
işi pişirmek	: Aralarında gizlice anlaşmak. TS, C.II, s.1435
işlenti	: Faiz. DS, C.VII, s.2564
işletmek	: Şaka ve birtakım yalanlarla birini kandırmak ve gülünç duruma düşürerek eğlenmek. TS, C.II, s.1441
kabak çiçeği gibi açılmak	: Çekingenlik ve utangaçlıktan sıyrılarak aşırı davranışlarda bulunmak. TS, C.II, s.1464
kaçamak	: Hoş karşılanmayacak bir şeyi ara sıra gizlice yapma. TS, C.II, s.1471
kara çalmak	: Birine iftira etmek, birinin adını kötüye çıkarmak. TS, C.II, s.1546
kara	: İftira, leke. DS, C.VIII, s.2637
katkılı	: 1) Karışık, arı olmayan, hileli. 2) Evlilik dışı çocuk, piç. DS, C.VIII, s.2684
kaydırmak	: Çalmak, kaçırmak. DS, C.VIII, s.2699
kaynaşık	: Yosma, oynak kadın. DS, C.VIII, s.2705
kazancı	: Dilenci, çingene. DS, C.VIII, s.2710
kefelâlesi	: Utanmaz, arsız. DS, C.VIII, s.2719
kıdım	: Rüşvet. DS, C.VIII, s.2787
kılınmak	: Yaltaklanmak, boyun eğmek. DS, C.VIII, s.2799
kınalı	: Ahlâksız. DS, C.VIII, s.2805

kirlenmek	: (Kadın için) Irzına geçilmek, namusuna zarar gelmek. TS, C.II, s.1700
kirtik	: Rüşvet. DS, C.VIII, s.2883
kucaktan kucağa dolaşmak (gezmek)	: (kadın için) Pek çok kimsenin sevgilisi olmak, onlarla düşüp kalkmak. TS, C.II, s.1770
laf atmak	: Yalan söylemek. DS, C.IX, s.3058
lâubali	: Kayıtsız, umursamaz, ciddiyetsiz, saygısız, pervasız. TS, C.III, s.1848
lüpcü	: 1) Hazır yiyici, beleşçi. 2) Rüşvet alan kimse. DS, C.IX, s.3095
mayası bozuk	: Karaktersiz, kötü yaradılışlı, soysuz. TS, C.III, s.1916
mehtep görmemiş	: Kaba, saygısız, cahil, terbiyesi kıt. TS, C.III, s.1932
mercimeği fırına vermek	: Gizlice aşk ilişkisi kurmak. TS, C.III, s.1946
mezhebi geniş	: Namus, iffet, ahlâk vb. konularda fazla serbest ve hoşgörülü olan (kimse). TS, C.III, s.1972
muhabbet tellalı	: Bir erkeğin bir kadınla buluşmasını sağlayan, bu işi meslek edinmiş kimse. TS, C.III, s.2008
münasebette bulunmak	: Cinsi yaklaşımda bulunmak. TS, C.III, s.2049
mürtekip	: (para, kazanç karşılığı olarak) Kötü, uygunsuz işler yapan; rüşvet yiyen, rüşvet alan, rüşvetçi. TS, C.III, s.2054
müstehcen	: Açık saçık, edep veya haya duygularına aykırı; yakışıksız. aykırı; yakışıksız. TS, C.III, s.2060
müzevir	: Söz götürüp getiren, ara bozan. TS, C.III, s.2070
müzmehel	: İçkili, sarhoş. DS, C.XII, s.4601
nâne yemek	: Yakışıksız bir davranışta bulunmak, uygunsuz bir iş yapmak. TS, C.III, s.2083
naylon	: Düzme, sahte. TS, C.III, s.2091
oğrulamah	: Çalmak. DS, C.IX, s.3269
ortaya düşmek	: (Kadın için) Fahişe olmak, orta malı olmak, sokağa düşmek. TS, C.III, s.2180
oynadanlıh	: İkiyüzlülük. DS, C.XII, s.4618
oynamak	: Kanun dışı cinsel ilişki kurmak. DS, C.IX, s.3302

oynaşmak	: Kadın ve erkek nikahsız yaşamak. DS, C.IX, s.3302
ozan	: 1) Geveze. 2) Sersem, aptal. 3) Dedikodu, dırıltı. DS, C.IX, s.3305
öğütlemek	: Birisini kandırıp bir başkasına karşı kışkırtmak. DS, C.IX, s.3324
ökünmek	: Birinin yaptıklarını, söylediklerini yineleyerek alay etmek. DS, C.IX, s.3327
ölçer	: Ara bozucu, fitne. DS, C.IX, s.3329
önlük	: Kötü kadın. DS, C.IX, s.3341
örünç	: Rüşvet. DS, C.IX, s.3354
özü kara	: Sütü bozuk, kötü soydan gelen (kimse). DS, C.IX, s.3373
para dönmek	: Rüşvetle iş yapılmak, rüşvet verilmek. TS, C.III, s.2256
payalı	: Kendini beğenmiş, kibirli. DS, C.XII, s.4640
pek yüzlü	: 1) Sıkılmaz, utanmaz, yüzsüz. TS, C.III, s.2282 2) Utanmadan, sıkılmadan her şeyi konuşan. DS, C.IX, s.3422
perdesi yırtık (sıyrıık)	: Utanmaz, arlanmaz. TS, C.III, s.2289
salmağ	: 1) Gebe kadın çocuğunu düşürmek. 2) Yellenmek, gaz çıkarmak. DS, C.XII, s.4667
seçme	: Kötü yolda kadın. DS, C.X, s.3564
sölegen	: Çok konuşan, geveze. DS, C.X, s.3677
söz sav	: Dedikodu. DS, C.X, s.3685
sümbül	: Evlilik dışı doğan çocuk, piç. DS, C.X, s.3709
sütü bozuk	: Kötü soydan gelmiş kimse, soysuz, karaktersiz, aşağılık. TS, C.IV, s.2640
şaşıt	: Söz taşıyan, çaşıt. DS, C.X, s.3751
şatafatçı	: Dalkavuk, yüze gülen. DS, C.XII, s.4721
şişgin	: Onurlu, kibirli. DS, C.X, s.3787
talaşmak	: Boğuşmak, kavga etmek. DS, C.X, s.3814
tandırılama	: Dedikodu, asılsız söz. DS, C.X, s.3819
taşbaşı	: Edepsizce, saygısızca. DS, C.X, s.3839
tava kapağı	: İkiyüzlü adam. DS, C.X, s.3845
tensuz	: Kötü (kadın için). DS, C.X, s.3880

terkisalât	: 1) Terbiyesiz. 2) Beceriksiz. DS, C.X, s.3892
ters ayakkabı	: Kötü yolda kadın, erkek. DS, C.XII, s.4754
tok	: Kibirli, burnu büyük. DS, C.X, s.3946
türetmek	: Uydurmak. DS, C.X, s.4013
türküsunü çağırma	: Dalkavukluk yapmak. DS, C.X, s.4014
uçarı	: Çeşitli eğlencelere düşkün, çapkın; sefih. TS, C.IV, s.2959
uçkur çözmek	: Cinsel yaklaşımda bulunmak. DS, C.XI, s.4022
uçurgan	: Hırsız. DS, C.XII, s.4781
uçurmak	: Çalmak, aşırma. DS, C.XI, s.4023
umumhâne	: Genel ev. TS, C.IV, s.2975
ustalık	: Kurnazlık, düzencilik. DS, C.XI, s.4043
uygunsuz	: Kötü davranışlarda bulunan, çirkin veya zararlı hareketler yapan, terbiyesiz, ahlâk sız, yoldan çıkmış. TS, C.IV, s.2989
uygunsuz	: Kötü yola sapmış (kadın için). DS, C.XI, s.4049
ünlenmek	: 1) Dile düşmek, adı kötüye çıkmak. 2) Onurlanmak, kibirlenmek. DS, C.XI, s.4066
üstüne yatmak	: Borcunu ödememek, aldığı geri vermemek. DS, C.XI, s.4077
vesikalı	: Kendisine fuhuş için resmî makamlarca izin verilmiş kadın. TS, C.IV, s.3071
yakınlık göstermek	: Cinsel birleşmeye yanaşmak. DS, C.XI, s.4129
yakınlık	: Cinsel ilişki. DS, C.XI, s.4129
yollu	: Kötü yola düşmüş kadın. DS, C.XI, s.4290

1. 1. 4. İNANÇLA İLGİLİ GÜZEL ADLANDIRMALAR

Bu gruba giren güzel adlandırmaların bir kısmı ilâhî varlıkların isimleriyle ilgilidir. Bu isimlerin saygı ve hürmet nedeniyle söylenmemesi veya söylenildiğinde inançlarına göre saygı bildiren sözcüklerle birlikte kullanılmaması toplum tarafından hoş karşılanmaz.

İlahi varlıkların isimleri bazı toplumlarda tabu olarak kabul edilir ve dolaylı bir söylem kullanılır. Bu dolaylı söylem İngilizce’de “Lord” Fransızca’da “Sergneur” ve diğer modern biçimleriyle bulunmaktadır. Bu durum müslümanlarda aynı olmasa da bazı durumlarda ve yerlerde Tanrı’nın isminin söylenmesinden dikkatle kaçınılır. Ayrıca, Tanrı’nın adını her duyduklarında inançlarını ifade etmek için kendiliğinden birkaç kelime söylerler.³¹

Türkçe’de Allah’ın isminin doğrudan kullanılması kaçınılan bir durum değildir. Bazen Allah’ın ismiyle birlikte celle ve alâ, celle şânuhû, celle calâlühû şeklinde sözler kullanılır. Bu gibi sözlerin Tanrı veya Allah isimleriyle birlikte kullanılmaması tepkiyle karşılanmaz. Allah ya da Tanrı adı yerine kullanılan bazı sözler güzel adlandırma sayılabilir. “Allah adı yerine, “Rahman”, ”esirgeyici”, ”Rahim”, “bağışlayıcı”, “Reuf”, “şefik”, “merhametli”, “Rab”, “Mevla”, “hüda”, “sahip, efendi”, “Hakteala”, “inkârı mümkün olmayan yüksek varlık”, “Halik-i azam”, “Büyük yaratıcı”, “Cenabı Hak”, “İnkârı mümkün olmayan varlık”, “Halik- i Lemyezel”, “ebedî yaratıcı” gibi güzel adlar kullanılır.”³²

Bu grup içerisinde değerlendirilebilecek bir konu da “sara hastalığı”dır. Halk arasındaki bir inanca göre “cin çarpması” olarak görülen bu hastalığın yerine “ağrı tutmak (DS, C.I, s.111), eser (DS, C.V, s.1780), tatalga (DS, C.X, s.3998), tatalık, uğrak (DS, C.XI, s.4026)” sözcükleri kullanılır. “cin çarpmak” sözcüğü yerine kullanılan “çalınmak (DS, C.III, s.1055), erişmek (DS, C.V, s.1773), erlenmek (DS, C.V, s.1775), uğraklı (DS, C.XII, s.4782), uğramak (DS, C.XI, s.4027)” sözcükleri içerisinde “uğraklı” sözcüğü “sara hastalığı” yerine kullanılan “uğrak” sözcüğü ile ilgili olup cin çarpmak ve sara hastalığını inanç yönünden birbirine bağlamaktadır.

³¹ Ümit Söylemez; agt., s. 32

³² Işıl İnce Özyıldırım; agm., s. 17

Cin, peri, hortlak gibi sözcüklerin tabu sayılmasının kaynağında da inanış vardır. İnanıştan kaynaklanan bir korkuyla bu gibi kavramların dile getirilmemesi dolayısıyla bu sözcüklerin yerine kullanılan örtülü ifadeleri, korkuyla ilgili güzel adlandırmalar grubuna dahil edebiliriz. Cin, peri gibi varlıkların hayâlî olduğunu düşünen bir insanın bunlara karşı herhangi bir korku duymadan, bunları dolaysız bir biçimde ifade etmesi mümkündür.

Halk arasında bazı hayvanların adlarının anılmasının uğursuzluk getireceğine inanılır. Türkçe Sözlükte, “uğursuzluk” sözcüğü “Bazı olaylarda görülen ve insana kötülük getirdiğine inanılan belirti veya bazı nesnelere var olduğuna inanılan güç, kademsizlik” şeklinde anlamlandırılmıştır.³³ Halk arasında ismi anıldığı zaman uğursuzluk getireceğine inanılan “baykuş” ve “yarasa” gibi hayvanların adları yerine pek çok güzel adlandırma kullanılmaktadır. “Yarasa” yerine “akşamcık kuşu, deri kanat, karanlık kuşu, kayış kanat, kelebek, peçeçe, gece kuşu” sözcükleri kullanılmaktadır. Baykuş sözcüğü yerine kullanılan güzel adlandırmalardan bazıları şu şekildedir: “çön kuşu, cönk kuşu, gılınkuş, gonguluk hacı kuşu, hayırlı kuş, hümmatun, hüpbükkuş, ishak, kılın, kuğuruk, kukumav, malkadın, muratçık, ören kuşu, pılavıcık, poğuş, uğu, uğu kuşu, ulukuş, viranguşu, yapalah, devletli”

İnançla ilgili güzel adlandırmaların bazıları korkuyla da ilgili olabilir. Bu güzel adlandırmalar iki grup içinde de değerlendirilebilir.

İnanca bağlı olarak oluşmuş güzel adlandırmalar:

- ahiret uykusu** : Ölüm. TS, C.I, s.55
ahireti (öbür dünyayı) boylamak : Ölmek. TS, C.I, s.55
akşamcık kuşu : Yarasa. DS, C.I, s.162
alıcı : 1) Azrail. 2) Öldürücü, devasız hastalık. DS, C.I, s.215
Allah’ın davetine icabet etmek : Ölmek, dünyayı terk etmek. TS, C.I, s.104
asık : 1) Faiz. 2) Çingene. DS, C.I, s.342
can alıcı : 1) Öldürücü, kahredici. TS, C.I, s.421
2) Azrail. 3) Öldürücü hastalık. DS, C.III, s.854

³³ Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara 1988, s. 1512

çalınmak	: 1) Cin çarpmak. 2) Ölmek üzere olan hastanın dili peltekleşmek. 3) Deli olmak. DS, C.III, s.1055
dağdagezen (dağdaki)	: 1) Kurt. 2) Domuz. DS, C.III, s.1324
don değişmek	: Ölmek. DS, C.IV, s.1559
dünyadan göçmek	: Ölmek. TS, C.I, s.748
ecel şerbeti içmek	: Ölmek. TS, C.I, s.776
erişmek	: Şeytan, cin çarpmak. DS, C.V, s.1773
erlenmek	: Cin çarpmak. DS, C.V, s.1775
erleşikli	: Cin çarpmış. DS, C.V, s.1775
esürük	: 1) Cin, peri çarpmış (kimse). 2) Saralı. DS, C.V, s.1787
gara canavar	: Domuz. DS, C.VI, s.1918
gecekuşu	: Yarasa. DS, C.VI, s.1958
geçinmek	: Ölmek. DS, C.VI, s.1962
gergek bulmak	: Ölmek. DS, C.VI, s.2000
gezer	: 1) Cin, peri, ölü ruhu v.b. hayâlî şeyler. 2) Geceleri kötü niyetle dolaşan kimse. DS, C.VI, s.2022
gılınkuş	: Baykuş. DS, C.VI, s.2042
goncolos	: Hortlak. DS, C.VI, s.2100
gökçe	: 1) Melek. 2) Azrail. DS, C.VI, s.2135
hacıkuşu	: Baykuş. DS, C.VII, s.2248
hayırlı kuş	: Baykuş. DS, C.VII, s.2317
hınzır	: 1) Domuz. 2) Pis ve katı yürekli, gaddar, hain. TS, C.I, s.1243
hümmatun	: Baykuş. DS, C.VII, s.2450
hüpbükkuş	: Baykuş. DS, C.VII, s.2450
iblis	: Şeytan. TS, C.II, s.1324
ili	: Hayâlet, cin, peri. DS, C.VII, s.2522
ilişik	: Boş inanca göre cin çarpmış kimse. DS, C.VII, s. 2527
iliyer	: Boş inanca göre cinli, perili, uğursuz yer. DS, C.VII, s.2529
ishak	: Baykuş. DS, C.VII, s.2555
karanlıkkuşu	: Yarasa. DS, C.VIII, s.2651

kayış kanat	: Yarasa. DS, C.VIII, s.2701
keçinmek	: Ölmek. DS, C.VIII, s.2716
kehten bakan	: Domuz. DS, C.VIII, s.2722
kelebek	: Yarasa. DS, C.VIII, s.2726
kesegen	: 1) Fare. 2) Erkek domuz. DS, C.VIII, s.2760, 2761
kılım	: Baykuş. DS, C.VIII, s.2798
korkut	: Cin, şeytan gibi hayâlî yaratıklar. DS, C.VIII, s.2926
kötü hayvan	: Domuz. DS, C.VIII, s.2982
kukumav	: Baykuş. DS, C.VIII, s.2992
küpe binmek	: Büyücülük, cadılık yapmak. DS, C.VIII, s.3040
malkadın	: Baykuş. DS, C.IX, s.3113
mekir nekir	: 1) Cin, şeytan. 2) Hortlak. DS, C.XII, s.4590
moza	: Domuz yavrusu. DS, C.IX, s.3212
muratçık	: Baykuş. DS, C.IX, s.3220
obur	: Hortlak. DS, C.IX, s.3261
oğrak	: 1) İnanişe göre cin, peri çarpması. DS, C.XII, s.4609 2) Nedeni bilinmeyip cinlerin çarptığına inanılan hastalık. DS, C.IX, s.3269
orak	: Cin. DS, C.IX, s.3285
öcü	: 1) Kurt, domuz vb. zararlı hayvanlar. DS, C.IX, s.3308 2) Çocukları korkutmak için uydurulmuş hayali yaratık, umacı. TS, C.III, s.2201; DS, C.IX, s.3308
ören kuşu	: Baykuş. DS, C.IX, s.3346
öşek	: 1) Dedikodu, abartma. 2) Hortlak. DS, C.IX, s.3356
sayıp	: Peri, cin. DS, C.X, s.3559
sırsıra	: Yarasa. DS, C.X, s.3618
teccel	: Şeytan. DS, C.X, s.3856
uçuk	: Cin, peri. DS, C.XII, s.4781
uğraklı	: Çarpılmış, inmeli (kimse). DS, C.XII, s.4782
uğu	: Baykuş. DS, C.XI, s.4028
uğukuşu	: Baykuş. DS, C.XII, s.4783
ulukuş	: Baykuş. DS, C.XI, s.4035

viranguşu	: Baykuş. DS, C.XI, s.4105
yağız yer	: Cehennem, sin. DS, C.XI, s.4121
yazıcı	: Büyücü. DS, C.XII, s.4817
yazmak	: Büyü yapmak. DS, C.XII, s.4817

1. 1. 5. KUSURLARI GİZLEMeye BAĞLI GÜZEL ADLANDIRMALAR

Kusur sözcüğü “eksiklik, noksan; hata, özür, ayıp, sakatlık; suç, kabahat; olumsuz, yersiz davranış; taksîrât; gevşek davranma, gevşeklik gösterme; ihmâl, tedbirsizlik.” (TS, C.II, s.1803) anlamlarını karşılamaktadır. Bu grupta bedensel eksiklikler, sakatlıklar, toplum içinde adının anılması yasaklanan bazı doğal vücut fonksiyonları, insanların yapısından kaynaklanan davranışsal bozukluklar gibi konulara ait güzel adlandırmalar yer almaktadır.

Bedensel eksiklikleri (kör, topal, sağır, dilsiz) olan kişilere bu eksikliklerini hissettirmemek için güzel adlandırma yoluna başvurulmuştur. Topal sözcüğü yerine “aksak”; “topallamak” yerine “bacağını çekmek” ifadesi daha çok tercih edilir. “kör olmak” yerine “gözü sönmek”; “sağır ve dilsiz” yerine “ahraz”, dilsiz yerine “kazak” şeklinde kullanılan ifadeler insanların bu eksikliklerini hissedip üzülmemesi için ortaya çıkmış güzel adlandırmalardır.

Bazı durumlarda güzel adlandırma olarak nitelendirdiğimiz sözcüklerin bedensel eksiklikleri olan insanları rahatsız ettiği görülür. “kör” sözcüğü yerine kullanılan “görme engelli”; “sağır” sözcüğü yerine kullanılan “işitme engelli” gibi ifadeler güzel adlandırma olarak kullanılmaktadır. Fakat bu gibi eksiklikleri olan insanlar kendileri için kullanılan “engel” ve “eksiklik” sözcüklerini kabul etmemekte, bu eksikliklerini vücudun diğer organlarıyla veya duyularıyla kapattıklarını dile getirmektedirler.

Tembel, beceriksiz, korkak, cimri, geveze gibi sözcükler özellikle toplum içerisinde kullanıldığı zaman insanları rahatsız eder ve onların güvenmesine ve alınmasına sebep olur. Tembel sözcüğü yerine “yavaşak, abahan, açık ağızlı, çömez,”; beceriksiz sözcüğü yerine

“akbakan, kamaşık, ağzaçık”; korkak sözcüğü yerine “kısmık, kıtmır, agın, avgın”; geveze sözcüğü yerine “yün ağız, abızambak “gibi güzel adlandırmalar kullanılmaktadır.

Doğal vücut fonksiyonu olan “ kusmak” sözcüğü için de “böhürmek, kaytarmak, istifrağ etmek, öğmek, öğümek, yürek etmek şeklinde güzel adlandırmalar kullanılmaktadır.

“ishal“ sözcüğü yerine “bozgun, bozguna düşmek, değgin, sürgün, güveleme, iyindirik, özağrısı, ötürmek, şivil, tersi bozuk, törlemek, yakı” gibi sözcükler güzel adlandırma olarak kullanılmaktadır.

Kusurları gizlemek için kullanılan güzel adlandırma örnekleri:

abızambak	: Saçma sapan, gelişi güzel konuşan. DS, C.I, s.23
açık ağız	: 1) Boşboğaz, geveze. 2) Aptal, salak. 3) Tembel. DS, C.I, s.58
ağbaş	: Kel, saçsız. DS, C.I, s.85
ağır ayaklı	: Gebe, yüklü. DS, C.XII, s.4407
ağır canlı (kanlı)	: Tembel, miskin, uyuşuk. TS, C.I, s.40
ağır gövde	: Şişman, hantal vücut. TS, C.I, s.40
ahraz	: 1) Dilsiz, sağır ve dilsiz. 2) Akılsız, ahmak. DS, C.I, s.133
akbakan	: Beceriksiz, budala. DS, C.I, s.141
akgöz	: Korkak, budala, ahmak. DS, C.I, s.149
alagöz	: Korkak. DS, C.I, s.187
alazlık	: Saç çıkmayan baş, kel. DS, C.I, s.204
alîl	: 1) Sakat. 2) kör, gözleri görmez, âmâ. 3) illetli, sık sık gelerek rahatsız eden bir hastalığı olan. TS, C.I, s.97
aklın	: Kötürüm. DS, C.I, s.213
âmâ	: Kör. TS, C.I, s.113
anahalı	: Aybaşı (kadınlarda). DS, C.XII, s.4418
atakeri	: 1) Bunak. 2) Yalancı. DS, C.I, s.365
ayaz	: Kel, seyrek saçlı baş. DS, C.I, s.409
aydaş	: 1) Zayıf, cılız. 2) Bacakları çarpık. 3) Şaşı. DS, C.I, s.410

babalanmak	: Öfkelenmek. TS, C.I, s.215
babalı	: Sinirli, sinir nöbeti geçiren. TS, C.I, s.215
bacağını çekmek	: Topallamak, aksayarak yürümek. DS, C.II, s.456
bağrı geçmek	: Zamanında evlenememek, evde kalmak. DS, C.II, s.485
bahîl	: Cimri, hasis. TS, C.I, s.228
bayrambeyi olmak (beğ olmak, bey olmak)	: Midesi bozulmak, ishal olmak:
bellik	: Kambur. DS, C.XII, s.4453
boğazsak	: Obur, pisboğaz. DS, C.II, s.728
bozalak	: Kel. DS, C.II, s.749
bozgun	: İshal. DS, C.II, s.751
bozguna düşmek	: İshal olmak. DS, C.II, s.751
böhürmek	: Kusmak. DS, C.II, s.767
cam göz	: Açgözlü, tamahkâr. TS, C.I, s.419
cebi	: Korkak, ödle, yüreksiz. TS, C.I, s.435
cürüm	: Suç, kabahat, günah. TS, C.I, s.472
çam devirmek	: Bilmeden karşısındakini gücendirecek söz söylemek, pot kırmak, cahilce ve iş bozucu söz söylemek. TS, C.I, s.484
çehre züğürdü	: Çirkin yüzlü. TS, C.I, s.501
çömez	: Çok oturan, tembel. DS, C.III, s.1286
dedem akıllı	: Sersem, bunak, avanak. DS, C.IV, s.1398
dem	: 1) Kadınlarda ay başı, hayız, âdet, regl. 2) Göz yaşı. TS, C.I, s.615
dirayetsiz	: Bilgi ve tecrübesi olamayan, beceriksiz, kabiliyetsiz, zayıf, iktidarsız. TS, C.I, s.672
diyare	: İshal. TS, C.I, s.681
durumsuz	: Fakir. DS, C.IV, s.1608
ebe	: Çok konuşan, geveze. DS, C.V, s.1650
ecene	: Cüce, kısa boylu. DS, C.V, s.1660
edep yeri	: Edep ve terbiye bakımından örtülmesi gereken yerler. TS, C.I, s.779
eğşümük	: Kusmuk, mide bulantısı. DS, C.V, s.1689

ekşi	: Hoşa gitmeyen, somurtkan, asık, gülmeyen. TS, C.I, s.801
eli sıkı	: Çok tutumlu, cimri, pinti. TS, C.I, s.821
erişkin	: İhtiyar. DS, C.V, s.1772
firiklemeğ	: Çok şiddetli ishal olmak. DS, C.V, s.1870
foyası meydana çıkmak	: Gizlenen kötülük ortaya çıkmak, kötü vasıflı olduğu anlaşılmaq, maskesi düşmek. TS, C.II, s.940 <i>Bahi her şeyi görmüş, bili. Da foyasi medana çihacah, o birahi buni, gidi çocuh.</i> DA, s.71
geçük	: İhtiyar. DS, C.VI, s.1963
gelişmek	: Şişmanlamak. DS, C.VI, s.1983
gezgin	: Uykuda gezen (kimse). DS, C.VI, s.2023
gızıl	: Tembel. DS, C.VI, s.2070
göğüslü	: İri memeli (kadın). TS, C.II, s.1020
gövdeli	: 1) Hâmile. DS, C.VI, s.2167 2) Vücutlu, cüsseli, iri. TS, C.II, s.1039
göz buğu	: Körlük. DS, C.VI, s.2176
gözü sönmek	: Kör olmak. TS, C.II, s.1049
hamamcı olmak	: Gusül aptesti alması gerekmek, ihtilam olmak. TS, C.II, s.1137
hasıl	: Şişman (kimse). DS, C.VII, s.2299
hazan	: 1) Fakir. 2) Aç gözlü (kimse). DS, C.VII, s.2322
hemoroyit	: Basur. TS, C.II, s.1224
horasan	: Eksik, normal olmayan (akıl için). DS, C.VII, s.2409
hoylu	: Yarı deli, dengesiz (kimse). DS, C.VII, s.2422
hüküm giymek	: Mahkemece cezalandırılmak. TS, C.II, s.1298
hükümlü	: Hüküm giymiş olan; cezâ verilmiş olan, mahkûm. TS, C.II, s.1300
ılat	: Kekeme. DS, C.VII, s.2464
ılğın	: Korkak. DS, C.VII, s.2470
ilkış	: Şaşıl. DS, C.VII, s.2473
ırşat (ırşat)	: Çirkin, suratsız. DS, C.VII, s.2488

ibiş	: Alık, şapşal, hımbıl. TS, C.II, s.1324
kabıklı (kabuklu)	: Sünnetsiz erkek. DS, C.VIII, s.2583
kalabalık ağızlı	: Geveze, lafa boğan, lafazan. TS, C.II, s.1495
kamaşık	: Beceriksiz, tembel, uyuşuk. DS, C.VIII, s.2613
karnı olmak	: Gebe olmak. DS, C.VIII, s.2667
kaydur	: Topal. DS, C.VIII, s.2699
kaytarmak	: Kusmak, çıkarmak. DS, C.VIII, s.2709
kazak	: 1) Dilsiz. DS, C.VIII, s.2710 2) Sünnetsiz adam. DS, C.VIII, s.2709
kısmık	: Cimri. DS, C.VIII, s.2843
kıssa	: Şaşkın, aptal (kimse). DS, C.VIII, s.2844
kıtıpiyos	: İşe yaramaz, sünepe, değersiz, kötü. TS, C.II, s.1675
kıtır atmak	: Yalan söylemek. DS, C.VIII, s.2847
kıtır	: Kel hastalığı. DS, C.VIII, s.2847
kıtmır	: Cimri, pinti. DS, C.VIII, s.2848
kıyafet düşkünü	: Kıyafeti kötü olan kimse. TS, C.II, s.1678
kirli	: (Kadın için) Ay başı halinde olan. TS, C.II, s.1700
körocak	: Çocuksuz aile. TS, C.II, s.1759
kubat	: Kaba, şişman, biçimsiz. DS, C.VIII, s.2987
lokma göz	: İri ve dışarı fırlamış göz, patlak göz. DS, C.IX, s.3084 ; TS, C.III, s.1864
mahmıt	: Avanak, aptal. DS, C.IX, s.3105
malyemez	: Cimri. DS, C.IX, s.3114
mantıcı	: Pinti, cimri. DS, C.XII, s.4586
miskin	: Beceriksiz, elinden bir şey gelmez, mıymıntı, uyuşuk; tembel. TS, C.III, s.1993
muhanet	: Korkak, kadın yaradılışlı adam. DS, C.IX, s.3217
nedir kalmak	: Hastalık, iz bırakmak, sakat kalmak. DS, C.IX.s.3243
nedirli	: Özürlü, eksik, lekeli. DS, C.IX, s.3243
omzu düşük	: Uyuşuk, sersem. DS, C.IX, s.3280
oya	: Dalgacı, tembel. DS, C.XII, s.4617

ozan	: 1) Geveze. 2) Sersem, aptal. 3) Dedikodu, dırılı. DS, C.IX, s.3305
öğmek	: Kusmak. DS, C.XII, s.4621
öğünsüz	: Doymak bilmeyen. DS, C.IX, s.3321 DS, C.IX, s.3324
ökçesiz	: 1) Korkak. 2) Bir şeye dayanamayan, katlanamayan. DS, C.IX, s.3325
özen	: Kör. DS, C.IX, s.3371
paçası düşük	: Giyimine dikkat etmeyen, pasaklı. TS, C.III, s.2246
sıkı	: Cimri. DS, C.X, s.3605
sis	: Yüzdeki çil. DS, C.XII, s.4698
sislenmek	: Yüz çillenmek, lekelenmek. DS, C.XII, s.4698
sofra	: Kalça. DS, C.X, s.3654
surat düşkün	: Çirkin. DS, C.X, s.3698
şasa	: Kör. DS, C.X, s.3751
şehla	: Az ve hoş a gidecek şekilde şaş (göz). TS, C.IV, s.2672
tabansız	: Korkak, yüreksiz, ödle, cesaretsiz. TS, C.IV, s.2712
tankuş	: Akılsız. DS, C.XII, s.4737
tat	: 1) Dilsiz. 2) Kekeme. 3) Tanrı. DS, C.X, s.3841- 3842 4) Az konuşan. 2) Deli. DS, C.XII, s.4741
tekdamar	: 1) Cılız. DS, C.XII, s.4747 2) Korkak. DS, C.X, s.3862
tepegöz	: 1) Sakar (kimse). 2) Herkese çatan, kavgacı. 3) Yaramaz (çocuk için). DS, C.X, s.3882
tiğ	: Parasız pulsuz. DS, C.X, s.3908
tombul	: 1) Şişman; toplu, etine dolgun. 2) Etli, dolgun. TS, C.IV, s.2899
toplu	: Vücutça dolgun, şişmanca. TS, C.IV, s.2904
törlemek	: 1) Bağırsak bozulmak, sürgün olmak. 2) İşemek (çocuk ya da hayvan için). DS, C.X, s.3984
tutak	: Cimri. DS, C.X, s.3998
tutumsuz	: Müsrif. TS, C.IV, s.2939
tüm	: Saf, bön. DS, C.X, s.4010

uçun	: Bunak. DS, C.XI, s.4021
uçuhlu	: Korkak, korkulu. DS, C.XII, s.4781
Üst	: Aybaşı (kadınlarda). DS, C.XI, s.4074
st kirlenmek	: Aybaşı olmak. (kadın için). DS, C.XI, s.4076
yaka	: Kadın memesi. DS, C.XI, s.4127
yakalı	: İri memeli kadın. DS, C.XI, s.4127
yolsuz	: Parasız. DS, C.XI, s.4291
yünağız	: Geveze. DS, C.XI, s.4331

2. BÖLÜM

2. 1. GÜZEL ADLANDIRMALARIN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

2. 1. 1. BASİT KELİMELER

Güzel adlandırmalar içerisinde kök halinde olan kelimeler bu guruba girer. Basit kelimeler bölümünde yer alan kelimeler anlam bakımından daha çok farklı bir anlam verilmiş kelimelerdir.

Güzel adlandırmalar, toplumun düşünme gücünün ürünüdür. Bazı varlık ve nesnelere arasındaki benzerliklerden faydalanılarak, bu varlık ve kavramların karşılığı olan kelimeler, farklı bir anlamla isimleri söylenmeyen varlıkların isimleri yerine kullanılabilir. Çiçek hastalığının “çiçek” şeklinde adlandırılmasının sebebi, bu hastalığın yüzde bırakmış olduğu izlerle “çiçek” arasındaki şekilsel benzerliktir. Hazan sözcüğünde de fakir, yoksul olan insanların içinde bulunmuş oldukları durum, sonbaharda ağaçlarının yapraklarının dökülmesine, tabiatın canlılığını yitirmesine benzetilmiştir. Basit kelimeler içerisinde değerlendirebileceğimiz güzel adlandırmalardan bazıları şu şekildedir:

Üst : Aybaşı (kadınlarda). (*Eğridir köyleri – Isparta; Alibeyli *Alaşehir – Manisa; Tokat, Bozan – Eskişehir, Kurşunlu – Çankırı; *Şavşat – Artvin) (DS, C.XI, s.4074)

Yazmak : Büyü yapmak. (*Antakya – Hatay) DS, C.XII, s.4817

Büyü yapmak İslâm dini tarafından yasaklanmış olduğu için büyü işiyle ilgilenenlere toplum tarafından hoş bakılmamıştır. Büyünün bir çeşidi olan “muska yazmak”, “yazmak” sözcüğünün “büyücülük yapmak” sözcüğünü örtülü bir şekilde ifade etmesine sebep olmuştur. Bu güzel adlandırmayla söylenmek istenmeyen “büyü yapmak” sözcüğü dolaylı bir anlatımla “yazmak” şeklinde ortaya çıkmıştır.

Ogru (uğrı): Hırsız. (*Bergama, *Bornova – İzmir; Keskin – Eskişehir; Kastamonu, Amasya; Trabzon; Zarşat, İrişli – Bayburt * Sarıkamış, Selim – Kars, Şabanözü *Polatlı – Ankara; Köşker – Kırşehir; Osmaniye – Adana) DS, C.IX, s.3269

DLT’de “ogrı” şeklinde ve “hırsız; hırsızlık” anlamında kullanılan uğru kelimesi şu dörtlük içerisinde geçmektedir.

“Beçkem urup atlaka
Uygurdaki tatlaka
Ogrı yavvuz ıtlaka
Kuşlar gibi uçtımız

Atlara beçkem vurarak Uygurdaki Tatlara, hırsız, kötü itlere kuşlar gibi uçtuk.”
DLT, C.I, s.483

“Uğrı” sözcüğü eğer hırsızlık kelimesi yerine hafifletici bir ifade olarak kullanılıyorsa güzel adlandırmalara dahil edilebilir. Oğurlamah, “çalmak, gizlice almak” (DS, C.XII, s.4610) anlamındaki sözcük, yörede bilinmeyen veya kullanılmayan “hırsızlık” kelimesinin karşılığı ise güzel adlandırma sayılamaz.

- ana** : Kaynana. UİA, s.232
- *ananın adı ne demiş.*
- *ene, hankı anama deyon demiş. İmirezlile de bole laf ede.*
- *gızım senin gaç anan va, demiş.*
- *biri gocamın anası, biri kendi anam, demiş garı.* UİA, s.232
- baba** : 1) Büyük ve onulmaz çıban, veba, dert, hastalık (ilenmelerde):
Elinde kolunda babalar çıksın. TS, C.II, s.447
2) Cüzzam. DS, C.XII, s.4438
- boş** : Bilgisiz, câhil; mânâsız, gayesiz; faydasız, beyhûde; bir işe yaramayan. TS, C.I, s.370

dam	: 1) Dansta kavalyenin eşi; erkeğe eşlik eden kadın. 2) Hapishâne, ceza evi; zindan. 3) Ahır. TS, C.I, s.582 ; DS, C.XII, s.4482 <i>çünkü, benim dama tabi bakmamışınızdır. bi daa danam mar. yani, ole horman duyuyom ben de, yapmam.</i> UİA, s.225
dem	: 1) Kadınlarda ay başı, hayız, âdet, regl. 2) Göz yaşı. TS, C.I, s.615
ekşi	: Hoşa gitmeyen, somurtkan, asık, gülmeyen. TS, C.I, s.801
düz	: Rakı. DS, C.IV, s.1643
döl	: Piç. DS, C.IV, s.1575
er	: Koca, zevc. TS, C.I, s.842 <i>Beçara nahırçının arvadı bahdı ki heç buna tenezül eleyen yohdu. Ahşam geldi eve. Erine dedi “men sende galmıyacam, şart eyliyirem.” KİA, s.314</i> <i>var. dörd dene gızım mar, bi de olum mar. iyisi başga da anam mar bacım mar, erim mar.</i> NYA, s.216
gaf	: Patavatsızlık, yersiz ve zamansız söylenen söz veya yapılan davranış, pot. TS, C.II, s.946
guş	: Erkeğin cinsiyet organı. DS, C.VI, s.2202

Farklı bir anlam verilerek güzel adlandırma düşüncesiyle kullanılan kelimeler arasında; **pasak**: sümük (DS, C.IX, s.3404); **göğüs**: meme (TS, C.II, s.1019) gibi kelimeleri de sayabiliriz.

2. 1. 2. TÜREMİŞ KELİMELER

Türkçe kelimelerden türeyip dilde farklı bir anlamda kullanılmayan güzel adlandırmaları bu gurup içerisinde değerlendirebiliriz. Türetilmiş güzel adlandırmaları şu şekilde örneklendirebiliriz;

Oğrulamak (oğrulamak) : Çalmak. (Amasya-Gaziantep-Ankara)

(oğrulamak); (Vona- Ordu) DS, C.IX, s. 3269

Uygunsuz : Kötü davranışlarda bulunan, çirkin veya zararlı hareketler yapan terbiyesiz, ahlâksız, yoldan çıkmış. TS, C.IV, s.2989

“Uymak” fiilinden türetilmiş “uygun” sözcüğünün olumsuz şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sözcük Anadolu ağızlarında adlaşmış sıfat olarak görülmektedir.

Uygunsuz: Kötü yola sapmış (kadın için). (*Bor-Niğde) DS, C.XI, s. 4049

Kısmık: Harcamaktan hoşlanmayan cimri, pinti, hasis. TS, C.II, s.1672

“Kısmak” fiilinden türetilen bu sözcük halk arasında “cimri, pinti, hasis” sözcüklerini karşılayan sıfat olarak kullanılmaktadır.

Boğazsak (boğazlı): Obur, pisboğaz. (Yayla *Tefenni-Burdur; Demirkapı *Susurluk-Balıkesir; Yenice *Emet-Kütahya; Ordu; Sincan *Divriği, Karaözü *Gemerek-Sivas; *Bor-Niğde; İçel; *Lüleburgaz-Kırklareli) DS, C.II, s. 728

“boğaz” isminden “-sak” yapım ekiyle türetilen “boğazsak” sözcüğü Türkçede “obur, pisboğaz” anlamlarından başka bir anlamda kullanılmamaktadır.

İsteci (isteyici): Dilenci. (*Alaşehir- Manisa; Trabzon ilçe ve köyleri; Uluşiran* Siran-Gümüşhane; Erkinis *Yusufeli-Artvin; *Ermenek, Akçalar; *Seydişehir-Konya; *Mut ve köyleri-İçel; *Fethiye ve köyleri *Milas-Muğla) DS, C.VII, s.2554 ; DS, C.XII, s.4525

“istemek fiilinden “-ci” fiilden isim yapım ekiyle türetilen isteci ismi “dilenci” anlamından başka bir anlamda kullanılmamaktadır.

Anlayışsız : 1. Anlama kabiliyeti az olan, kalın kafalı, gabî.
2. Hâlden anlamayan, katı . TS, C.I, s.126

“ an” ismine getirilen “ – la” isimden fiil yapım ekiyle “anlamak” fiili; bu fiile “- iş” fiilden isim yapım eki getirilerek “ anlayış” kelimesi oluşturulmuştur. Anlayış sözcüğü akıl erdirmeye, tabiatı veya bir eserdeki güzelliği anlama ve kavrama, idrak, feraset, intikal (TS, C.I, s.126) manasına gelip bu sözcüğe getirilen “-sız” olumsuzluk bildiren isimden isim yapım ekiyle kelime, anlama kabiliyeti az olan, kalın kafalı gabî; halden anlamayan, katı (TS, C.I, s.126) anlamını kazanmıştır.

Düzmece : Uydurma, gerçek olmayan, sahte. TS, C.I, s.770

Uydurmak anlamında da olan “düzmece” fiiline getirilen “-me” fiilden isim yapım ekiyle kelime, yalandan yapılmış, uydurulmuş, gerçek olmayan sahte, taklit (TS, C.I, s.770) anlamını kazanmıştır. “Düzmece” ismine getirilen “-ce” isimden isim yapım ekiyle oluşturulan “düzmece” sözcüğü “uydurma, gerçek olmayan, sahte” anlamını kazanıp güzel adlandırma şeklinde karşımıza çıkmıştır.

Büyüklenmek : Kendini büyük görmek; övünerek büyüklük taslamak. TS, C.I, s.412

“Büyük” ismine getirilen isimden fiil yapım ekiyle oluşturulan “büyüklenmek” sözcüğü “böbürlenmek” manasından başka bir manada kullanılmamaktadır. TS, C.I, s.413

2. 1. 3. BİRLEŞİK KELİMELER

Güzel adlandırmalar içerisinde büyük bir orana sahip birleşik yapılı güzel adlandırmalar daha çok kalıplaşmış ifadelerle kendini gösterir. Bu grupta olan güzel adlandırmaları şu şekilde örneklendirebiliriz:

Bahtabakan : Bukalemun: “*Bahta bakan benim talihimi kara gösteriyor.*” (Bu hayvanın üzerine bir kimseye ait bir şeyi örtüp, biraz bekledikten sonra açılır, eğer hayvan karardıysa bahtının kötü, beyazlaşmışsa iyi olduğuna inanılır). (Hacıhamzalı *Tarsus-İçel) DS, C.II. s.488

Ulukuş : Baykuş. (Honaz-Denizli; Sakarya) DS, C.XI, s.4035

İnançla ilgili güzel adlandırmalar içerisinde yer alan bu kelime “ulu” ve “kuş” sözcükleriyle birleşik bir yapı oluşturmuş ve uğursuzluk getireceğine inanılan “baykuş” sözcüğünü dolaylı bir biçimde dile getirmiştir.

Uzunöksürük : Boğmaca. (Çanakkale) DS, C.XI, s.4053

Boğmaca hastalığının en belirgin özelliklerinden biri olan öksürük ve bu öksürüğün uzun bir şekilde nöbetleşe devam etmesi bu kelimelerin birleşik bir yapı oluşturarak boğmaca hastalığını dolaylı bir biçimde ifade etme imkânını bizlere sunmuştur.

Karayer (karayol) 1. Mezar, gömüt. (Beylerli-Denizli; *Bozdoğan–Aydın; Tepeköy*, Torbalı-İzmir; *Alaşehir-Manisa; Yeniköy-Balıkesir; Tokat; Bozan-Eskişehir; *İskilip-Çorum; Amasya;Çayağzı, *Şavşat-Artvin; *Erciş-Van; *Kilis- Gaziantep; Tavşanlı*, Hafik, Hacıilyas, Koyulhisar-Sivas; Niğde; *Ermenek- Konya). 2. Cehennem dibi (İlençlerde kullanılır). (*Ağın- Elazığ) DS, C.VIII, s.2655.

Yünağız: Geveze. (*Karaman-Konya) DS, C.XI, s.4331.

Geveze, boşboğaz, lafazan, çenesi düşük, ağız gevşek sözcükleri yerine kullanılan “yünağız” ifadesi yün ve ağız sözcükleri ile birleşik yapı oluşturmaktadır.

Adıyaman: 1. Adının söylemesinde sakınca görülen şeyler için kullanılır. (Gaziantep) 2. Ayı. (Çankırı) 3. Domuz. (*Pınarbaşı-Kayseri; *Bor- Niğde) 3. Bir çeşit yara. (Dişli * Bolvadin-Afyon) DS, C.I, s.67

Yaman: Kötü, dehşet veren, korkulan; hoş olmayan, fena, müthiş.

TS, C.IV, s.3121

Korkulan bir hayvan veya üzüntü verici bir hastalık adının yerine ad sözcüğüyle birlikte kullanılan yaman sözcüğü birleşik kelime oluşturup dolaylı bir anlatım sağlamaktadır.

“adı” sözcüğündeki “-ı” eki iyelik eki olarak görülmektedir. Derleme sözlüğünde “ adı” sözcüğünün dört farklı anlamı olduğu belirtilmektedir: 1. Serseri, ahmak. 2. küçük çocuk. 3. insan içine girmeyen, yabancı. 4. Acı anlatan ünlem. DS, C.I, s.65

Hoş karşılanmayan, kötü olan varlık veya nesnenin adının da kötü olmasının sebebi üzücü, korkunç, kaba, iğrenç kabul edilen varlık veya nesneyi doğrudan çağrıştırmasıdır. Bu gibi sözcüklerin doğrudan çağrışım yaptırmasındaki sebep sık kullanılmış olmasıdır. Sık kullanılan güzel adlandırmalar zamanla dolaylı ifade etme özelliğini kaybedip insanların üzüntülerini, sıkıntılarını, korkularını hafifletmeyebilirler.

Güzel adlandırmayla ortaya çıkmış bazı birleşik kelimeler şunlardır:

abdesthâne	: Ayakyolu, helâ, tuvalet. TS, C.I, s.5
ağbaş	: Kel, saçsız. DS, C.I, s.85
akbakan	: Beceriksiz, budala. DS, C.I, s.141
akgözlü	: 1) Açgözlü, herşeyde gözü olan. 2) Fesat, hırçın. DS, C.I, s.150
alabacak	: Ahlâksız, ara bozucu, döneke, uğursuz adam. DS, C.I, s.172
alabaş	: 1) Karısının başkalarıyla ilgisine göz yuman adam. DS, C.I, s.173
akgözlü	: 1) Açgözlü, herşeyde gözü olan. 2) Fesat, hırçın. DS, C.I, s.150

Bu tür örnekler çoğaltılabilir. Yani güzel adlandırmalar içinde birleşik kelimelerin sayısı oldukça fazladır. Ayrıca Derleme Sözlüğünde ayrı yazılan farklı tamlama şekillerinden oluşmuş aşağıdaki güzel adlandırmalar da hem anlam hem yapı itibarıyla birleşik kelimelere benzemelerinden dolayı bunlara dahil edilebilir.

Yağız yer: Cehennem, sin. (*Ağın-Elazığ) DS, C.XI, s.4121

Yağız sözcüğünün anlam alanı içerisinde “siyah at” ve “yiğit” olmakla birlikte “kızılla kara arası renk, esmer” anlamı da bulunur. (TS, C.IV, s.3098) Bizde en fazla çağrışım uyandıran yönü “kara” kavramını karşılama yönüdür. Yani yağız sözcüğünün bize hatırlattığı ilk kavram “kara”dır. Onun için “yağız yer” veya “kara yer” güzel adlandırmaları dolaylı olarak ölüm, mezar veya cehennem sözcüklerini hatırlatmaktadır.

“Kara” sözcüğü korku ve üzüntü ifade eden sözcükler yerine pek çok güzel adlandırma olayında kullanılmış bir sözcüktür. Karadeve (ölüm, ecel), kara haber (bir ölüm veya felaket haberi), karamübarek (şirpençe, kan çıbanı), kara toprağa aş olmak (ölmek), kara yere gitmek (ölmek), karadam (mezar), karayazı (ölüm) vb.

Kayış kanat: Yarasa. (Çine, Tekeler-Aydın; Beyova-Çankırı; *Reyhanlı ve Amik ovası Türkmenleri-Hatay; Çepni, *Gemerek-Sivas; Akkışla, *Bünyan, *Pınarbaşı- Kayseri) DS, C.VIII, s.2701

Güzel adlandırmanın bir özelliği de söylenmek istenmeyen sözcüklerin belirtmiş oldukları varlık veya nesnelere şekilsel özellikleriyle ifade edebilmesidir. İnançla ilgili güzel adlandırmalar içerisinde değerlendirilen “kayış kanat” sözcüğü “ yarasa” nın perde şeklinde olan deri kanadının ortaya çıkarmış olduğu birleşik yapıyla güzel adlandırmadır. Bununla ilgili bir başka örnek ise akrep sözcüğü yerine kullanılan “ altı boğumlu” ifadesidir.

Altı boğumlu: Akrep. (*Bozdoğan- Aydın; Tavaklı * Ezine- Çanakkale) DS, C.I, s.230

Akrebin alt kısmında bölüm bölüm bir şişkinliğin olması akrep sözcüğü yerine “ altı boğumlu” şeklinde bir güzel adlandırma kullanılmasına sebep olmuştur.

2. 1. 4. DEYİM HALİNDEKİ GÜZEL ADLANDIRMALAR

Kaçınılan söz veya sözcükleri ifade etmede deyimlerden sıkça faydalanırız. Genellikle birden fazla sözcükten oluşan deyimler nadir olarak tek bir sözcükle de karşımıza çıkmaktadır. Sözcüklerin yan anlamlarının kullanılması güzel adlandırmaların deyimler şeklinde ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yalnızca deyimlerine dayanarak bir toplumun bütün kültürünü inceleyebilir, bu konuda önemli bilgiler çıkarabiliriz. Güzel adlandırmalar ve deyimler aynı dili konuşan insanların düşünme biçimini, dünya bakışını, inançlarını, gelenek ve göreneklerini yansıtır.

Güzel adlandırmalarda söylenildiğinde olumsuz bir etki yaratacak olan varlık kavram ve durumların karşılığında bu olumsuz etkiyi hafifletebilecek deyimlerin kullanıldığını görüyoruz. Deyim halindeki güzel adlandırmalar, kelime, kelime grubu veya deyimlerin yerine kullanılabilirler. Evlenemeyen kişinin üzücü durumunu doğrudan belirten “evde kalmak” deyimini yerine kullanılan “bağrı geçmek” (DS, C.II, s.485) deyimini güzel adlandırma örneğidir. Çok görülen bu örneklerden bazıları şu şekildedir:

baştan çıkmak (çıkarmak): Kötü yola sapmak, ahlâkı bozulmak; ayartmak, kötü yola sürüklemek. TS, C.I, s.226

başına çökmek : Birinin ırzına geçmek. DS, C.II, 559

büyüklik taslamak : Kendini üstün görmeye çalışmak; böbürlenmek, TS, C.I, s.413

şişgün olmak : Kin tutmak. DS, C.XI, s.4066

ünlenmek : 1.Dile düşmek, adı kötüye çıkmak. 2) Onurlanmak, kibirlenmek. DS, C.XI, s.4066

yasdıhlı konuşmak : İkiyüzlülük etmek. DS, C.XI, s.4192

uçkur çözmek : Cinsel yaklaşımda bulunmak. (*Bor-Niğde) DS, C.XI s.4022

Bu kalıplaşmış ifade yasak olmayan bir cinsel yaklaşımı belirtmekte, fakat “haram” ve “uçkur çözmek” ifadeleri birlikte kullanıldığı ve kalıplaştığı için “harama uçkur çözmek” ifadesi “uçkur çözmek” ifadesindeki “yasak olmayan cinsel ilişki” anlamını zamanla ortadan kaldırmaktadır.

Anlama, idrak edebilme yetisi zayıf olan biri için “kalın kafalı” sözü yerine kullanılan “ben derim bayram haftası; o anlar mangal tahtası” ifadesi cümle seviyesinde sayılabilecek örtülü ifadedir. “Yağmur olsa kimsenin tarlasına yağmaz” ve “Ne kokar ne bulaşır.” Sözlere sadece kendini düşünen, bencil insanları anlatan örtülü ifadedir. Foyası meydana çıkmak (Gizlenen kötülük ortaya çıkmak, kötü vasıflı olduğu anlaşılacak, maskesi düşmek. TS, C.II, s.940) şeklindeki güzel adlandırmayı “takke düştü, kel göründü” Şeklinde de ifade edebiliriz.

Eylemlerle kurulmuş deyimler şeklindeki güzel adlandırma örneklerine sıkça rastlarız. İkiyüzlülük etmek yerine “nabza göre şerbet vermek”; dalkavukluk etmek yerine “el etek öpmek”; usanmak, nefret etmek yerine “yaka silmek”; dilenmek yerine “avuç açmak”, deyimlerini kullanarak olumsuz bir olayı veya kavramı dolaylı bir şekilde ifade edebiliriz.

Güzel adlandırma sayılabilecek deyimlerde somutlaştırmanın önemli rol oynadığı görülmektedir. Somutlaştırma, anlatımı güç durumların somut kavramlar aracılığıyla örneklendirilerek anlatılmasıdır. “Bir durum bir olay, bir duygu anlatılırken benzeri bir somut örnek yaratmak üzere onu adeta belli bir olayla sahneye koyma yoluna gidilir.”³⁴ Deyimlerdeki somutlaştırma eğilimi güzel adlandırmaların ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Türkçede yaltaklanmak yerine kullanılan “kuyruk sallamak” (TS, C.II, s.1813) deyimini somutlaştırmayla ortaya çıkmış güzel adlandırma örneklerinden biridir. Deyimlerdeki somutlaştırma eğilimiyle ortaya çıkmış bazı güzel adlandırmalar şunlardır:

eli uzun (TS, C.I, s.811)

eli sopalı (TS, C.I, s.811)

kuyruk sallamak (TS, C.II, s.1813)

Adı batasica (adını eller alsın): 1. Müzmin yara. (Kuzuculuk * Dört Yol-Hatay) 2. Oğlanlık da denilen ateşli bir çocuk hastalığı. (Baklalı- Adana) 3. Yılan. (Gaziantep; *Andırın, *Elbistan, *Pazarcık, *Göksun-Maraş; Kuzuculuk, *Dört Yol-Hatay) 4. Akrep.

³⁴ Doğan Aksan, Türkçenin Gücü, Bilgi Yayın evi, Ankara 2001, s. 93

(Gaziantep; * Karaman, Konya ve köyleri; Antalya) 5. Domuz. (*Afşin, *Elbistan, *Göksun ve köyleri, * Andırın, *Pazarcık-Maraş) DS, C.I, s.66

Adı batası: Köstebek de denilen çıban, kemik veremi, sıraca. (Akışla *Bünyan-Kayseri) DS, C.I, s.65

Adı batsın (batası): Hoşa gitmeyen kötü olan bir varlığın veya bir nesnenin adı anıldığı zaman söylenen lânetleme sözü. TS, C.I, s.22

Somutlaştırma ve benzetme yoluyla söylenmeyecek sözleri söylenebilir hale getirme deyimlerde de güzel adlandırma yoluyla kendini göstermiştir. Kelime, kelime grubu ya da söz karşılığı olarak kullanılan güzel adlandırma şeklindeki deyimlerden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- ağır hastalık** : Tehlikeli (öldürücü) hastalık. TS, C.I, s.40
- ağız dağıtmak** : Küfretmek, ağzına geleni söylemek, ağız bozmak. DS, C.I, s.96
- ağrı tutmak** : Sara hastalığına yakalanmak. DS, C.I, s.111
- ağzı kara** : 1) Ara bozucu, dedikoducu, kovcu. 2) Kötü, kara haber vermekten hoşlanan kimse. 3) Kavgacı, dövüşken. 4) Yalancı. 4) Yalancı. 5) İftiracı. DS, C.I, s.118
- ahiret uykusu** : Ölüm. TS, C.I, s.55
- aklını bozmak** :Üzerine düştüğü konudan başka bir şey düşünemez olmak; delirmek. TS, C.I, s.68
- aklını kaçırmak (kaybetmek)** : Deli gibi olmak, delirmek, çıldırmak. TS, C.I, s.68
- aklını yitirmek** : Delirmek, çıldırmak. TS, C.I, s.68
- Allah'ın davetine icabet etmek** : Ölmek, dünyayı terk etmek. TS, C.I, s.104
- anadan doğma** : Çırlıçıplak. TS, C.I, s.119
- anasının gözü** : Kurnaz, işini bilir, açıkgöz. TS, C.I, s.120
- ar damarı çatlamak** : Utanma hissi kalmamak, utanç duyulacak şeyleri hiç sıkılmadan yapar olmak, yüzsüz olmak. TS, C.I, s.130
- bire bin katmak** : Bir şeyi olduğundan fazla göstermek, mübâlağa etmek. TS, C.I, s.349
- burnu havada** : Kendini beğenmiş, hiç bir şey beğenmeyen, mütekebbir. TS, C.I, s.402

- büyükük taslamak** : Kendini üstün göstermeye çalışmak; böbürlenmek.
TS, C.I, s.413
- can vermek** : Ölmek. TS, C.I, s.423
- cana kıymak** : Adam öldürmek, cinayet işlemek. TS, C.I, s.424
- canı çıkmak** : Ölmek, ruhunu teslim etmek. TS, C.I, s.425
orda canı çıhi. gafasını kesi ali. KBAYA, s.110
- çenesi kuvvetli** : Çok konuşan, söz söylemekten yorulmayan, geveze.
- ad çekici** : 1. İftiracı, müzevvir. (İncirköy-*Fethiye-Muğla); 2. Yaygaracı.
(İncirköy, *Fethiye- Muğla) DS,C.I, s.65.
- ad çekmek** : Bir kişi veya aile için kötü şeyler söylemek. (*Elmalı-Antalya)
DS,C.I, s.65.

Güzel adlandırmanın yapıldığı yerleri beş gruba ayırmıştık. Yapılarına göre güzel adlandırmaları, genellikle tek kelime halinde olmayan deyimleri dahil etmezsek üç grupta değerlendirebiliriz. İncelediğimiz kelimeler içerisinde bu gruplara dahil olan güzel adlandırmaların oranlarını şematik olarak şu şekildedir:

	Basit kelimeler		Türemiş kelimeler		Birleşik kelimeler			
	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet
Ahlâkî değerlerle ilgili güzel adlandırmalar	7,83	116	25,24	374	21,87	324	54,93	814
Korku ile ilgili güzel adlandırmalar	0,81	12	3,44	51	6,68	99	10,96	162
Hastalıklarla ilgili güzel adlandırmalar	1,02	15	6,88	102	3,85	57	11,74	174
Kusurları gizlemeye bağlı güzel adlandırmalar	2,42	36	7,28	108	3,65	54	13,35	198
İnançla ilgili güzel adlandırmalar	1,28	19	3,72	55	4,05	60	9,05	134
	13,36	198	46,56	690	40,08	594		

2. 2. GÜZEL ADLANDIRMALARDA ALINTI KELİMELER

Güzel adlandırmalar içerisinde alıntı kelimelerin sayısı oldukça fazladır. Güzel adlandırma amacıyla kullanılan alıntı kelimeler, söylenmek istenmeyen Türkçe kelimelerin eşanlamlıdır. Toplumun düşüncesine göre, bu sözcükler eşanlamlı olsa bile, söylenmesi, anılması hoş olmayan varlık ve kavramların, anlamı herkesçe bilinen yaygın isimleri kaba ve çirkin, onunla aynı anlamı olan yabancı kelimenin söylenmesi ise ince ve güzel ifade sayılmaktadır. “Kusmak” sözcüğü yerine kullanılan “istifrağ etmek” iğrenmeyi hafifletebilecek bir sözcüktür. “Ölüm, ölme” sözcüklerinin kullanılmasından dolayı ortaya çıkan üzüntüyü “irtihâl” sözcüğü hafifletmektedir.

Güzel adlandırmalar içerisinde var olan alıntı kelimeleri şu şekilde örneklendirebiliriz:

Lâhit: Kenarları taş, tuğla ve harçla örülmüş, üstü tonoz ve kapakla kapatılmış olan mezar; mezar, kabir; sanduka. TS, C.III, s.1841

Lâhit sözcüğü mezar sözcüğünün tam olarak eşanlamlısı olmasa bile halk arasında mezar sözcüğü yerine kullanılmaktadır. Mezar sözcüğü alıntı bir kelime olmasına rağmen olumsuz çağrışımlar uyandıran bir sözcüktür. Alıntı kelimeler güzel adlandırma olarak kullanılabilmesi gibi söylenmemesi gereken bir söz de olabilir. Arapça bir sözcük olan “verem” yerine halk arasında “adı bellisiz, ârı hastalığı, akarca, ince ağrı, gelincik, güzel hastalık, güzel ağrı, ince hastalık, kel hastalık, öpke avrûu, örken, sütçe, adı batası, ayığ” şeklinde güzel adlandırmalar kullanılmaktadır.

Lâubâli : “Bana ne” diyerek hiçbir şeyi kendine vazife edinmeyen, kayıtsız, umursamaz; ciddiyetsiz; saygısız; pervasız. TS, C.III, s.1848

Arapça bir sözcük olan “ lâubâli” sözcüğü ahlâkî düşünceyle ilgili güzel adlandırma olup “kayıtsız, umursamaz, ciddiyetsiz; saygısız, pervasız” sözcüklerini dolaylı olarak ifade etmektedir.

Hınzır : Domuz. TS, C.II. s.1243

İnançla ilgili güzel adlandırmalar içerisinde değerlendirilen “hınzır” sözcüğü aynı zamanda “domuz” sözcüğünün insanlar üzerinde yaratabileceği korku, endişe ve iğrençliği hafifletmektedir.

Âmâ : Kör. TS, C.I, s.113

Arapça bir sözcük olan “âmâ” sözcüğü insanların kusurlarını gizlemek için ortaya çıkmış güzel adlandırmadır.

Mürtekip : (Para, kazanç karşılığı olarak) Kötü, uygunsuz işler yapan; rüşvet yiyen, rüşvet alan, rüşvetçi. TS, C.III, s.2054

Arapça bir sözcük olan “ mürtekip” sözcüğü ahlâkî düşünce ve inançla ilgili güzel adlandırmalardandır. Toplum, dinî açıdan yasak olan “rüşvet” sözcüğünün kullanılmasını hoş karşılamamakta, rüşvet ve rüşvetle ilgili kavramların ifade edilebilmesi için alıntı kelimelerden yararlanmaktadır.

Müteveffâ : (İnsan için) ölmüş, ölü. TS, C.III, s.2068

Sıkça rastladığımız bir sözcük olan “müteveffa” Arapça kökenli bir sözcük olup ölmüş olan insanların yakınlarını daha fazla üzmemek ya da üzüntülerini hafifletmek için kullanılan alıntı bir sözcüktür.

Ölüm kavramıyla ilgili Arapça birçok kelime güzel adlandırma olarak kullanılmaktadır. Ölmek yerine kullanılan “ vefat etmek, mevta olmak, rahmetli olmak” bu güzel adlandırmalardan bazılarıdır.

Hemoroyit : * Basur. TS, C.II, s.1224

Fransızca bir sözcük olan “hemoroyit” sözcüğü “basur” sözcüğünün kabalığını hafifletmektedir.

Nâmert : Korkak, alçak, mert olmayan, insaniyetsiz, karakersiz. TS, C.III, s.2081

Farsça bir sözcük olan “nâmert” sözcüğü sıkça kullanılan ahlâkî düşünceyle ilgili güzel adlandırmalardandır.

Haram: Piç. (İğneciler *Mudurnu – Bolu) DS, C.VII, s.2283

Dinen yasaklanan bütün şeyleri ifade eden haram sözcüğü “piç” sözcüğünü karşılamak için toplum tarafından anlam yüklenerek oluşturulmuş güzel adlandırmadır. Bu güzel adlandırmada söylenmek istenmeyen kelimenin daha genel bir ifade tarzıyla ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Kökenlerine göre incelediğimiz güzel adlandırmaları şematik olarak şu şekilde gösterebiliriz:

	Türkçe		Alıntı			
	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet
Ahlâkî değerlerle ilgili güzel adlandırmalar	29,76	441	25,17	373	54,93	814
Korku ile ilgili güzel adlandırmalar	6,95	103	3,99	59	10,94	162
Hastalıklarla ilgili güzel adlandırmalar	7,02	104	4,72	70	11,74	174
İnançla ilgili güzel adlandırmalar	4,05	60	5	74	9,05	134
Kusurları gizlemeye bağlı güzel adlandırmalar	7,22	107	6,12	91	13,34	198
	55	815	45	667		

	Basit kelimeler		Türemiş kelimeler		Birleşik kelimeler		Yüzde	Adet
	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet	Yüzde	Adet		
Türkçe	4,52	67	29,69	440	20,79	308	55	815
Alıntı	8,84	131	16,87	250	19,30	286	45	447
	13,36	198	46,56	690	40,08	594		

3. BÖLÜM

3. 1. GÜZEL ADLANDIRMALARIN ANLAM ÖZELLİKLERİ

Bütün dillerde bazı sözcüklerin anlamlarında zamanla değişiklikler meydana gelir. Genel olarak anlam olayları dediğimiz sözcüklerdeki bu anlam değişiklikleri; anlam daralması, anlam genişlemesi ve anlam kayması gibi isimlerle ifade edilir. “Sözcüklerin, gerçek anlamlarından kayarak yeni bir anlam vermek üzere kalıplaşması olayına anlam kayması (anlam değişmesi) adı verilir. Anlam kaymaları da, 1. anlam kötüleşmesi ve 2. anlam iyileşmesi diye ikiye ayrılır. Çok anlamlı bir sözcüğün tek anlamlı hale gelmesi veya geniş anlamlı bir sözcüğün daha sınırlı bir anlamı kapsar duruma gelmesine anlam daralması denir. Bir sözcüğün dar bir anlamdan daha geniş bir anlama geçmesine ise anlam genişlemesi denmektedir.”³⁵ Güzel adlandırma ile oluşan kelimelerin büyük bölümünde, alıntı kelimelerin dışındaki kelimelerin hemen hepsinde, gerçek anlamlarının dışında, bir benzerlikten yararlanılarak başka bir anlamı verecek şekilde kullanılması esastır.

Kelimelerin anlamının güzel adlandırma esnasında değiştiği, daha önce yansıtmış olduğu kavram alanlarından büyük bir bölümünün farklılaştığı görülür. Bir sözcük nesnenin bir bölümünü gösterirken zamanla güzel adlandırma amacıyla kullanıldığında yeni bir anlam kazanmış olur. Güzel adlandırmalardaki anlam olaylarını belirlemek oldukça güçtür. Sözcüklerin zaman içerisinde kaybettiği ve kazandığı anlamı tespit etmekle

³⁵ Muhittin Bilgin, Anlamdan Anlatıma Türkçemiz, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 45-48

birlikte bu sözcüklerin hangi zaman dilimi içinde toplumun ne kadarı tarafından güzel adlandırma olarak kullanıldığını ortaya çıkarmak, başlı başına bir araştırma konusu olabileceğinden bu bölümde güzel adlandırmalardaki anlam değişikliklerini sınırlı örneklerle gösterebildik.

Güzel adlandırmalardaki anlam olaylarını “anlam daralması, anlam genişlemesi ve anlam kayması” olmak üzere üçe ayırabiliriz.

3. 1. 1. GÜZEL ADLANDIRMALARDA ANLAM DARALMASI

Anlam daralması bazen çok anlamlı bir sözcüğün bazı anlamlarını kaybetmesi, daha önce bütününe ifade ettiği bir nesnenin zamanla bir bölümünü anlatır duruma gelmesi veya bazı sözcüklerin yan anlamlarından birini yitirmesi ile ortaya çıkarlar. Anlam daralmasıyla ortaya çıkmış güzel adlandırmaların sayısı çok olmamakla birlikte bu gruptaki sözcüklerin daha çok bazı anlamlarının zamanla ortadan kalkmasıyla oluştuğunu görmekteyiz.

Bu anlam olayının bazen de, güzel adlandırma sayılabilecek sözcüklerin veya ifadelerin bazen daha önceki anlamından sıyrılmasıyla ortaya çıktığı görülmektedir.

Bazı kelimelerin anlam daralmasıyla ortaya çıkan bir kısım güzel adlandırmalar şunlardır:

Lâvabo : 1. Kum taşı, porselen, emaye veya saçtan yapılmış, sıcak ve soğuk su musluklarıyla donatılmış, el, yüz, bulaşık yıkamaya yarayan tesisat. 2. Bu tesisatın bulunduğu yer, oda. 3. Helâ, ayak yolu, tuvalet. TS, C.III, s.1849

Er : 1) Erkek; ergenlik yaşına gelmiş adam; kişi, insanoğlu. TS, C.I, s.842. 2.Koca. (*İğdır – Kars) DS, C.V, s.1764

Hizmetli : Kapıcılık, odacılık v.b. işler yapan kimse, müstahdem, hademe. TS, C.II, s.1270

Pasak : 1) Salya, sümük. (- Manisa ve çevresi). 2. Kir, küf, pas. (- Isparta; Keskin, Tokat – Eskişehir; *Taşköprü - Kastamonu; *Merzifon – Amasya; Karkıncık *Artova – Tokat; *Antakya – Hatay; - Erzurum; Maksutlu *Şarkışla, Çamoğa *Divriği, Hacıilyas *Koyulhisar – Sivas; *Yerköy – Yozgat; *Bor – Niğde) DS, C.IX, s.3404

abdâl	: Tamahkâr, açgözlü, cimri. DS, C.I, s.16
bayâğı	: Aşağılık, adi, basit, alçak. TS, C.I, s.274
er	: Koca, zevc. TS, C.I, s.842
gelişmek	: Şişmanlamak. DS, C.VI, s.1983
gişi	: Koca, eş. DS, C.VI, s.2085
göğüs	: Meme. TS, C.II, s.1019
harem	: Zevce, eş, karı. TS, C.II, s.1157

3. 1. 2. GÜZEL ADLANDIRMALARDA ANLAM GENİŞLEMESİ

Anlam olaylarının bir başka türü olan anlam genişlemesi, anlam daralmasının aksine bazı sözcüklerin anlamında zaman içerisinde meydana gelen genelleşmeyi ifade eder. Bir sözcüğün, anlam itibariyle bir nesnenin bir bölümünü anlatırken zamanla o nesnenin bütününe anlatır duruma gelmesine anlam genişlemesi denir. Güzel adlandırmalardaki anlam daralmasında sözcüğün zamanla karşıladığı nesne veya kavramın bir parçasını karşılar duruma geldiğini görmekteyiz. Bu olayda bütünü bir parçasını anlatan bazı sözcüklerin zaman içerisinde bütünü ifade edecek bir anlam kazandığını görmekteyiz. Sözcüklerin anlam genişlemesinde daha önce var olan anlamının ortadan kalkmadığı görülmektedir. Anlam genişlemesi bu yönüyle anlam kaymasından ayrılmaktadır.

Güzel adlandırmalar içerisinde anlam genişlemesiyle ortaya çıkmış sözcüklerin sayısı oldukça azdır. Anlam genişlemesiyle oluşmuş güzel adlandırmalardan bazıları şunlardır:

Terkisalat	: 1. Terbiyesiz. (Alâaddin *Acıpayam – Denizli) 2. Beceriksiz, uyuşuk. (Alâaddin *Acıpayam – Denizli) DS, C.X, s.3892
Oturak	: 1. Hela, ayak yolu. (Maksutlu *Şarkışla – Sivas) 2. Lazımlık. (*Eğridir köyleri – Isparta; - Burdur; *Susurluk – Balıkesir; *Alayunt – Kütahya; *Düzce – Bolu; *Akyazı çevresi – Sakarya;

- Kastamonu -Çankırı; - Sinop; *Ladik – Samsun; *Merzifon – Amasya...) DS, C.IX, s.3295-3296
- Abdest** : 1. Namazın şartlarından biri. Namaz gibi ibadetlerden önce, yüzü, elleri ve dirsekleriyle beraber kolları yıkama, başın dörtte birini meshetme ve topuklarıyla birlikte ayakları yıkama. 2. Dışkı, gaita. TS, C.I, s.4
- Terkisalat** : 1. Terbiyesiz. (Alâaddin *Acıpayam – Denizli) 2. Beceriksiz, uyuşuk. (Alâaddin *Acıpayam – Denizli) DS, C.X, s.3892
- Oturak** : 1. Helâ, ayakyolu. (Maksutlu *Şarkışla – Sivas) 2. Lazımlık. (*Eğridir köyleri – Isparta; - Burdur; *Susurluk – Balıkesir; *Alayunt – Kütahya; *Düzce – Bolu; *Akyazı çevresi – Sakarya; - Kastamonu -Çankırı; - Sinop; *Ladik – Samsun; *Merzifon – Amasya...) DS, C.IX, s.3295-3296

3. 1. 3. GÜZEL ADLANDIRMALARDA ANLAM KAYMASI

Anlam kayması, bir kelimenin anlamını yitirerek yeni bir kavramı yansıtır hale gelmesi olayıdır. Anadolu ağızlarında sıkça rastladığımız güzel adlandırmalarda anlam kayması olayı genellikle belirli bir yöreye ait olarak gelişmektedir. Bu anlam olayı içerisinde değerlendirilebilecek bazı güzel adlandırmaların benzetme ya da somutlaştırma yoluyla ortaya çıktığı görülmektedir. “Türkçedeki üzme eylemi Köktürk yazıtlarında kırmak, kesmek, anlamında görülmekte, bu anlamın yüzyıllar boyunca geçerli olduğu göze çarpmaktadır. Bugün Türkiye Türkçesi yazı dilinde yalnız, aktarmalı bir anlamla, insan için kullanılması, bir kimseye dert, üzüntü vermeyi anlatması bu türden bir gelişmenin tanığıdır; bir insana dert olacak bir davranışı, bir tutumu, bir nesneyi kırmaya, koparmaya, aşındırmaya benzeterek bir somutlaştırmaya gidilmiş, bu somutlaştırma genelleşince anlam değişmesine yol açmıştır.”³⁶ Bugün “üzme” fiilinden türetilen “üzgün” sözcüğü hasta (DS, C.XII, s.4799); “üzülmek” sözcüğü “inme inmek” (DS, C.XI, s.4086) anlamında kullanılmaktadır.

³⁶ Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil, TDK Yayınları, Ankara 2000, C.III, s. 215

Bu grupta anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi şeklinde anlam değişikliklerine rastlıyoruz. Güzel adlandırmalarda anlam iyileşmesi olayı söz konusu olamaz. Çünkü anlamı iyi olan bir sözcüğün söylenmesinde her hangi bir sakınca görülmemekte ve güzel adlandırma yoluna gidilmemektedir. Anlam kötüleşmesi olayında ise istenmeyen bir durumu ifade etmek için dolaylı bir anlatım yoluna gidilmiştir.

Anlam kayması yoluyla ortaya çıkmış güzel adlandırma örneklerinden bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Çadır	: Kefen. (Aliköy *Çaycuma – Zonguldak) DS, C.III, s.1032
Gezgin	: Uykuda gezen (kimse). (Kars ve köyleri) DS, C.VI, s.2023
Hazan	: 1. Fakir. (- Yozgat) 2.Açgözlü (kimse). (- Yozgat) DS, C.VII, s.2322
Göçmek	: Ölmek. TS, C.II, s.1018
Seyrek	: Aklı az, akılsız. (Bayburt *Selim – Kars) DS, C.XII, s.4686
Suluk	: Sidik torbası. (*Mersin ve köyleri – İçel) DS, C.X, s.3692

SONUÇ

Batı dillerinde “euphemism” adı verilen güzel adlandırma, insanlar üzerinde olumsuz çağrışımlar uyandıran ve toplum tarafından adeta yasak konulan söz veya kelimelerin yerine, söz konusu nesne veya durumun edebe ve inanca uygun, olumsuz etkiyi bir nebze ortadan kaldıracak kelimelerle ifade edilmesidir.

Güzel adlandırma ile gerçekleşen ifadelerdeki incelik, toplumsal incelikten kaynaklanmakta ve toplumun bu tutumu bireylerin olayları, varlıkları dile getirme şekillerine yön vermektedir. Olaylar ve kavramların güzel adlandırma ile ifade edilmesi bireyin dile katmış olduğu bir inceliklerdir.

Tespit ettiğimiz güzel adlandırmalar içerisinde % 9.05’lik bir orana sahip olan inançla ilgili güzel adlandırmalar bölümünde, söylenmesi dinen sakıncalı görülen veya hurafelerden dolayı ortaya çıkan korku veya çekince sebebiyle söylenmeyen kelimeler yer almaktadır.

Hayâlî yaratıklar veya uğursuz kabul edilen bazı hayvanlardan bahsedilirken de güzel adlandırma yoluna başvurulmuştur. Hortlak, peri gibi yaratıkların isminin anılmaması korkudan çok inanç kaynaklıdır. Uğursuz kabul edilen hayvanların isimlerinde güzel adlandırmaya gidilmesinin temelinde inanç yatmaktadır. Özellikle “baykuş” sözcüğü için pek çok güzel adlandırma yoluna başvurulduğunu görmekteyiz.

Güzel adlandırmaların içerisinde korkuyla ilgili güzel adlandırmaların oranı % 10.96’dır. Bu gruptaki birleşik kelimelerin oranı basit ve türemiş kelimelere oranla daha fazladır.

Korkuyla ilgili güzel adlandırmalar inançla da yakından ilgilidir. Tespit ettiğimiz birçok güzel adlandırmayı bu iki grupta değerlendirmek mümkündür. Korku bazen ahlâkî değerlerle de ilgili olabilir. Söylenmemesi gereken söz, çoğu zaman toplumun tepkisinden korkulduğu için söylenmemektedir. Söyleniş amaçları ve söylendikleri ortamlar farklı olmakla beraber argo sözcüklerle güzel adlandırmaları kesin şekilde ayırmak oldukça

güçtür. Argo olan bir sözcük aynı zamanda güzel adlandırma maksadıyla kullanılabilir.

Ahlâkî değerlerle ilgili güzel adlandırmalar görgü kuralları ve toplumsal incelikle yakından ilgilidir. İğrenç, çirkin, kaba olaylar, davranışlar, nesne veya varlıklar toplumun nezaket anlayışının sonucu güzel adlandırmalarla ifade edilmiştir. Bu grup içerisinde bazı kavramlar (zina, rüşvet, hırsızlık) aynı zamanda inançla da ilgilidir.

Kusurları gizlemeye bağlı güzel adlandırmalar içerisinde daha çok bedensel eksiklikler ve bazı doğal vücut fonksiyonları yer almaktadır. Hastalıklar içerisinde en fazla “verem” sözcüğü için güzel adlandırma yoluna gidilmiştir. Bazı hastalıklar (hemoroid-basur gibi) kaba görülen vücut organlarını hatırlattığı için kusurları gizlemeye bağlı güzel adlandırma grubuna dahil edilebilir.

Güzel adlandırmalar içinde, bu tür ifadeler daha çok toplumun düşünme gücünün ürünü olduğu için, farklı bir anlam verilmiş kelimelerin oranı oldukça fazladır. Söylenmemesi gereken kelime ile bir başka kelime arasındaki benzerlikler birçok güzel adlandırmanın ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Yapılarına göre güzel adlandırmalarda basit kelimelerin sayısı diğerlerine göre (türemiş ve birleşik kelimeler) daha azdır. Türkçenin kelime türetme gücü güzel adlandırmalarda da kendini göstermiştir.

Türkçede güzel adlandırma için daha çok yeni kelimeler türetilmiş, türetilen bu kelimelere yeni anlamlar yüklenmiştir. Birçok alıntı kelime ile de birleşik kelime oluşturularak varlık ve olayların söylenmek istenmeyen isimlerinin yerini tutacak şekilde kullanılmıştır.

Tespit ettiğimiz güzel adlandırmalar Türk toplumunun incelik ve nezaketinin aynasıdır. Sözlük kısmında ortaya koyduğumuz güzel adlandırmalar Türkçede çok sayıda güzel adlandırmanın varlığını göstermektedir.

KAYNAKLAR

1. Aksan, Doğan, **Türkçenin Sözvarlığı**, Engin Yayınevi, Ankara 1996
2. Aksan, Doğan, **Her Yönüyle Dil**, TDK Yayınları, Ankara 2000
3. Aksan, Doğan, **Türkçenin Gücü**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2000
4. Aktaş, Hasan, **Edebî Sanatlar**, İmge Kitap evi, Konya 2002
5. Aktunç, Hulki, **Büyük Argo Sözlüğü**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002
6. Atalay, Besim, **DLT Tercümesi**, TDK Yayınları, Ankara 1999
7. Banarlı, Nihad Sâmi, **Türkçenin Sırları**, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1996
8. Bilgin, Muhittin, **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002
9. Bilginer, Hayriye, “Batı dillerinde ve Türkçede güzel adlandırmalar”, **Türk Dili Dergisi**, S. 598, Ekim 2001
10. Buran, Ahmet, **Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları**, TDK Yayınları, Ankara 1997
11. **Derleme Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara 1993
12. Ercilasun, Ahmet Bican, **Kars İli Ağızları**, TDK Yayınları, Ankara 2002
13. Eren, Mehmet Emin, **Zonguldak – Bartın – Karabük İlleri Ağızları**, TDK Yayınları, Ankara 1997
14. Ersan, Yüksel, **Euphemismus in der Alltagssprache und in den Fachsprachen der Politik, der Internationalen Beziehungen und des Gesundheitswesens im Deutschen und Türkischen**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2000
15. Ersan, Yüksel, “Mezar Taşı YazılarındaGüzel Adlandırma Kullanımı”, **21. Yüzyıla Girerken Yazında Dil Kullanımları** (I. Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri), Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, Temmuz 2001
16. Ersoylu, Halil, **Türk Argosu Üzerinde İncelemeler**, Leyla ve Mecnun Yayınları, İstanbul 2004
17. Erten, Münir, **Diyarbakır Ağızı**, TDK Yayınları, Ankara 1994
18. Gülensoy, Tuncer, **Kütahya Ve Yöresi Ağızları**, TDK Yayınları, Ankara 1988

19. Gülsevin, Güner, **Uşak ili Ağzları**, TDK Yayınları, Ankara 2002
20. Hengirmen, Mehmet, **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, Engin Yayınları, Ankara 1999
21. Kabaklı, Ahmet, **Yunus Emre**, Toker Yayınları, İstanbul 1971
22. Korkmaz, Zeynep, **Nevşehir ve Yöresi Ağzları**, TDK Yayınları, Ankara 1994
23. Özyıldırım, Işıl İnce, “ Türkçede örtmece sözcükler üzerine bir araştırma”, **Dil Dergisi**, S. 50, Aralık, 1996
24. Söylemez, Ümit, **Euphemism, as a Reflection of Culture on Language**, Hecettepe Üniviversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993
25. Süleyman Fehmi, **Edebiyat**, Hazırlayan: Doç. Dr. Ali Yıldırım, Elazığ 2004
26. **Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, Ankara 1988
27. **Türkçe Sözlük**, MEB Yayınları, İstanbul 2002
28. Tahir-ül Mevlevî, **Edebiyat Lügatı**, Enderun kitap evi, İstanbul 1984
29. Üstüner, Ahat, “Harput ağzına has kelimelerin yapı ve anlam özellikleri”, **Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu**, Elazığ 1998
30. Vardar, Berker, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, ABC Kitap evi, İstanbul 1988

SÖZLÜK

- aba atmak** : Kendisini kurtarmak için suçu başkasına yüklemek. DS, C.I, s.5
- abacı** : 1) Atıcı, yalan yanlış söyleyen. 2) Bedavadan yiyip içen.
DS, C.I, s.5
- abamak** : 1) Çirkin bir kızı veya kötü bir malı kandırma yolu ile birine yamamak. 2) Bir şeyi birisine zorla vermek. 3) İftira etmek.
DS, C.I, s.8
- abartmak** : Aşırmak, çalmak. DS, C.I, s.12
- abdal** : Tamahkâr, açgözlü, cimri. DS, C.I, s.16
- abdallanmak** : Dilenmek. DS, C.I, s.16
- abdest** : Dışkı, gaita. TS, C.I, s.4
- abdest bozmak** : Küçük ya da büyük abdestini yapmak, tabii ihtiyacını gidermek.
TS, C.I, s.5
- abdesthâne** : Ayakyolu, helâ, tuvalet. TS, C.I, s.5
- abdestsiz** : Korkmaz, çekinmez, senli-benli, saygısız. DS, C.I, s.17
- abırsız** : Utanmaz, hayasız. DS, C.I, s.22
- abızambak** : Saçma sapan, gelişi güzel konuşan. DS, C.I, s.23
“*padşaim, çoh Allah heyirli etsin.*” *çocuh dir, “abi zambah gonuşma. Ben sennen atın ne olduğunu soririm.*” KİA, s.178
- abiriz (abrez)** : Abteshâne, ayakyolu. DS, C.I, s.23
- ablalık** : Üvey abla. TS, C.I, s.6
- abuk** : Sersem, kötü adam. DS, C.I, s.32
- aburgaşık** : Yalancı. DS, C.I, s.35
- abuş** : Üvey anne, analık. DS, C.I, s.4
- acar** : Şişman, etli, semiz. DS, C.I, s.39
- acı ağaç** : Zakkum ağacı. DS, C.I, s.45
- acıgaz** : Duyduğu sözü, gördüğü olayı sabredemeyerek söyleyen, boşboğaz. DS, C.I, s.47

acı su	: 1) Çıban, sivilce ve yanığın içindeki sarı su. 2) Rakı. DS, C.I, s.53
acı yer	: Ölü evi. DS, C.I, s.54
aç çardak	: Helâ. DS, C.I, s.58
açık ağız	: 1) Boşboğaz, geveze. 2) Aptal, salak. 3) Tembel. DS, C.I, s.58
açıkçı	: Beleşçi, bedavadan geçinen. DS, C.I, s.59
açılıp saçılmak	: (kadın için) Kıyafet ve davranışlarında fazla serbest ve pervasız olmak. TS, C.I, s.19
ad çekici	: 1) İftiracı, müzevir. 2) Yaygaracı. DS, C.I, s.65
ad çekmek	: Bir kişi ve bir aile için kötü şeyler söylemek. DS, C.I, s.65
addırık	: Orospu, kahpe. DS, C.I, s.65
adem	: Kusur, hata. DS, C.I, s.65
adı batası	: Köstebek de denilen çıban, kemik veremi, sıraca. DS, C.I, s.65
adı bellisiz	: Verem. DS, C.I, s.66
adı kötü	: Yengeç. DS, C.I, s.66
adiyaman	: 1) Ayı. 2) Domuz. 3) Bir çeşit yara. DS, C.I, s.67
adımı eller alsın	: 1) Müzmin yara. 2) Oğlanlık da denilen ateşli bir çocuk hastalığı. 3) Yılan. 4) Akrep. 5) Domuz. DS, C.I, s.66
afacan	: Bir şeyin zehir gibi acı olduğunu anlatmakta kullanılır. DS, C.I, s.68
afal	: Aptal, sersem, şaşkın. DS, C.I, s.69
afalak	: İriyarı, sallapati adam. DS, C.I, s.69
afalsız	: Akılsız, beyinsiz. DS, C.I, s.69
afartmak	: Hırsızlık etmek, aşırmaq, çalmak. DS, C.I, s.70
afgan	: Cerahat, irin. DS, C.I, s.71
afsunlamak	: Hırsızlık etmek, aşırmaq, çalmak. DS, C.I, s.70
ağ açmak	: Kadınlar âdet gördükten sonra hamama gidip temizlenmek. DS, C.I, s.81
ağaca	: Köpek. DS, C.I, s.79
ağacalık	: Bir iş yapana ücretinden başka verilen şey, para. DS, C.I, s.79
ağbaş	: Kel, saçsız. DS, C.I, s.85

ağı çiçeği	: Zakkum. DS, C.I, s.79
ağır ayaklı	: Gebe, yüklü. DS, C.XII, s.4407
ağır canlı (kanlı)	: Tembel, miskin, uyuşuk. TS, C.I, s.40
ağır elli	: Borcunu geç ödeyen, elinden kolay kolay para çıkmayan. DS, C.I, s.91
ağır gövde	: Şişman, hantal vücut. TS, C.I, s.40
ağır hastalık	: Tehlikeli (öldürücü) hastalık. TS, C.I, s.40 <i>şole oldu bole oldu. ben arı hasdalandım. bakıma muhtecin deyo. UİA, s.281</i>
ağırlıklı	: Gebe, yüklü, doğurması yakın. DS, C.I, s.91
ağız bağı	: Yalancı şahitlik yapacak kimseye verilen rüşvet. DS, C.I, s.95
ağız dağıtmak	: Küfretmek, ağzına geleni söylemek, ağız bozmak. DS, C.I, s.96
ağız kokusu	: Küfür, kötü, iğrenç söz. DS, C.I, s.97
ağrı tutmak	: Sara hastalığına yakalanmak. DS, C.I, s.111
ağrı	: Tifo. DS, C.I, s.109
ağrıya yatmak	: Tifo hastalığına tutulmak. DS, C.I, s.111
ağzı açık	: 1) Boşboğaz, geveze, sır tutmaz. 2) Hırsız. DS, C.I, s.116
ağzı dolu	: Kaba konuşan, söven, sövmeyi huy edinmiş. DS, C.I, s.117
ağzı kara	: 1) Ara bozucu, dedikoducu, kovcu. 2) Kötü, kara haber vermekten hoşlanan kimse. 3) Kavgacı, dövüşken. 4) Yalancı. 5) İftiracı. DS, C.I, s.118
ağzı yelli	: Yüksekten atan, övünen. DS, C.I, s.118
aharca	: Daima akan yara. DS, C.I, s.125
ahbun	: Gübre, fişki. DS, C.I, s.126
ahırak	: Balgam. DS, C.I, s.129
ahıtmak	: Küçük çocuk çiş etmek. DS, C.I, s.131
ahiret uykusu	: Ölüm. TS, C.I, s.55
ahireti (öbür dünyayı) boylamak	: Ölmek. TS, C.I, s.55
ahraz	: 1) Dilsiz, sağır ve dilsiz. 2) Akılsız, ahmak. DS, C.I, s.133

aile	: Zevce, eş. TS, C.I, s.59 “Eğer bu üş dene sözümü yaparsan sen benim ailemsin. Yoh yapamazsan” diyir, “geldim mi senin boynunu, kelleni kesecem” diyir. KİA, s.190
ak ana	: Üvey ana. DS, C.XII, s.4410
akyavaş	: 1) Sinsice hareket eden insan veya hayvan. 2) Ağırkanlı, tembel kimse. DS, C.I, s.164
akak	: Çabuk meyleden, sebatsız, maymun iştahlı. DS, C.I, s.137
akar akıllı	: İradesiz, döneke, duygusuyla hareket eden. DS, C.I, s.139
akarca	: 1) Kemik veremi. 2) Bulaşıcı beyin hastalığı (hayvanlarda). 3) Daima akan çıban, sıraca, fistül. 4) Deri veremi, cüzzam. 5) Bel soğukluğu. DS, C.I, s.139
akarcalı	: 1) Başkasının malına zarar veren kimse. 2) Bünyece zayıf, hastalıklı kimse. DS, C.I, s.139
akbakan	: Beceriksiz, budala. DS, C.I, s.141
akca hacı	: 1) Leylek. 2) Beyaz kartal. DS, C.I, s.144
akgöz	: Korkak, budala, ahmak. DS, C.I, s.149
akgözlü	: 1) Açgözlü, herşeyde gözü olan. 2) Fesat, hırçın. DS, C.I, s.150
akıd	: Sidik. DS, C.I, s.150
akıdık	: Kararsız, ikiyüzlü, sebatsız, döneke. DS, C.I, s.150
akıl gülü	: Çokbilmiş kadın. TAÜİ, s.22
akıl hastalığı	: Delilik, cinnet. TS, C.I, s.65
akıldak	: Lazımlık, oturak. DS, C.I, s.150
akılğan	: Bilgiç, çok bilmiş. DS, C.I, s.151
akıtmak	: İşemek. DS, C.I, s.154
akkaya bülbülü	: Muaşeret adabını bilmeyen, kaba adam. DS, C.I, s.155
aklını bozmak	: Üzerine düştüğü konudan başka bir şey düşünemez olmak; delirmek. TS, C.I, s.68
aklını kaçırmak (kaybetmek)	: Deli gibi olmak, delirmek, çıldırmak. TS, C.I, s.68

- aklını yitirmek** : Delirmek, çıldırmak. TS, C.I, s.68
*havız başında oturursun,
ah ellerin suya batırırsın,
nirde gozel gorsen ahlın yitirirsin,
bin gidelim Benli Dülber.* NYA, s.181
- akmık** : Atmık, sperma. DS, C.I, s.159
- ak sakal** : Köy ihtiyarı, köy ihtiyar heyetinin başı; muhtar. TS, C.I, s.75
*Gız diyer ki “madem ki alacahsın, babama elçi gönder.” Babası
elçileri yani ahsakgalları toplar, giderler gızın babasının evine.
yani ahsakgalları toplar, giderler gızın babasının evine.*
KİA, s.285
- aksi** : 1) Huysuz, hırçın, titiz, inatçı, muannid. 2) Kötü, fenâ, uğursuz,
menhûs. 3) Ters, zıt, muhâlif. TS, C.I, s.76
- akşamcı** : Her akşam içki içmeyi âdet ve alışkanlık haline getirmiş olan.
TS, C.I, s.79
- akşamcık kuşu** : Yarasa. DS, C.I, s.162
- akşamdan kalma** : Geceki sarhoşluktan henüz kurtulmamış, sarhoşluğu ve
mahmurluğu devam eden. TS, C.I, s.78
- aktarma** : Çalma. DS, C.I, s.163
- al basma** : 1) Loğusa kadınlarda görülen bir hastalık, loğusa humması.
2) Sara hastalığı. 3) Sonradan görmelerdeki gurur, kibir,
şımarıklık. DS, C.I, s.207
- ala ağız** : Ara bozucu, boşboğaz, geveze, ikiyüzlü, dönek. DS, C.I, s.170
- ala ala bakmak** : Aptal, alık alık, bön bön bakmak. DS, C.I, s.171
- alabacak** : Ahlâksız, ara bozucu, dönek, uğursuz adam. DS, C.I, s.172
- alabaş** : 1) Karısının başkalarıyla ilgisine göz yuman adam.
2) Ahmak, sersem, aptal. DS, C.I, s.173
- alabula** : İkiyüzlü, iki taraflı, şüpheli adam veya iş. DS, C.I, s.174
- alaca** : Hapishâne. DS, C.I, s.175
- alacalık** : 1) Döneklik, ikiyüzlülük. 2) Bozgun, kargaşalık. DS, C.I, s.177

alakırık	: 1) Kanun dışı evlilikten doğan çocuk, piç. 2) Açık göz, işini bilir. DS, C.I, s.190
alaklamak	: Çalmak, aşırmaq. DS, C.I, s.191
alakuş	: Yaygaracı, palavracı. DS, C.I, s.191
alaylı	: Bilgiç kadın. DS, C.I, s.204
alazlama	: 1) Yüzde ve vücutta çıkan çıbanlar, kızartılar. 2) El, ayak ve yüzün kızarıp şişmesiyle meydana gelen hastalık, yılanlık. DS, C.I, s.206
alazlık	: Saç çıkmayan baş, kel. DS, C.I, s.204
albaba	: Beddua. DS, C.I, s.207
albız	: Şeytan. DS, C.I, s.208
alcıkarı	: Şirret, edepsiz kadın. DS, C.I, s.208
alçak	: Aşağılık kimse, nâmert, tabiatı bozuk, ahlâkı kötü, soysuz. TS, C.I, s.88
alduruk	: Kendini beğenmiş, kibirli. DS, C.I, s.210
alemşat	: Ara bozucu, ikiyüzlü. DS, C.I, s.211
aleste	: Yalancı. DS, C.I, s.211
algı	: Rüşvet, ganimet. DS, C.I, s.212
algın	: 1) Akli alınmış, meczup. TS, C.I, s.94 2) Lağım, su yolu. DS, C.I, s.214
algıncılık	: Hırsızlık. DS, C.XII, s.4415
alguncu	: Lağım temizleyici. DS, C.I, s.214
alıcı	: 1) Azrail. 2) Öldürücü, devasız hastalık. DS, C.I, s.215
alıcısı tutmak	: Öldürücü hastalığa yakalanmak. DS, C.I, s.216
alık	: Sözünde durmayan, yalancı, döneç. DS, C.I, s.217
alınmış	: Felçli, inme inmiş. DS, C.I, s.220
afil	: 1) Sakat. 2) kör, gözleri görmez, ama. 3) illetli, sık sık gelerek rahatsız eden bir hastalığı olan. TS, C.I, s.97
alkaçıcı	: Kaçırıcı, dolandırıcı. DS, C.I, s.222
alkın	: Kötürüm. DS, C.I, s.213

alkışçı	: Birinin her yaptığını, her söylediğini beğenip öven, kabul eden ve doğru diye herkese kabul ettirmeye çalışan kimse, şakşakçı, dalkavuk. TS, C.I, s.98
allah emri	: Deprem, zelzele. DS, C.I, s.223
Allah' ın Evi	: Kâbe. TS, C.II, s.1466 <i>Tam Bayrama on gün kalır kalmaz ihrama girdih, beyazlar geydih. Ordaki ziyaretleri, Allah'ın Evi'ni tavaf ettühtan sora gettüh Medine'ye.</i> DA, s.107
Allah'ın davetine icabet etmek	: Ölmek, dünyayı terk etmek. TS, C.I, s.104
allahlık	: Elinden hiç bir iş gelmez, işe yaramaz; saf, budala, kendi halinde (kimse). TS, C.I, s.105
allanmak	: Sarkıntılık etmek. DS, C.I, s.224
allı pullu	: Mayıs böceği, gelin böceği. DS, C.I, s.225
alını alınına	: Yüzde yüz faizle. DS, C.I, s.228
altıboğumlu	: Akrep. DS, C.I, s.230
altı parmak	: Uğursuz adam. DS, C.I, s.232
alûfte	: İffetsiz, düşkün kadın. TS, C.I, s.112
alvurcu	: Hırsız. DS, C.I, s.235
âmâ	: Kör. TS, C.I, s.113 <i>Bir gün bi karı koca, ikisinin de gözi ama böyle gezilermiş.</i> DA, s.81 <i>O herif öyle deyinci herif geri dönmüş. "garı" demiş "yolda ben bi ama buldum bahar kor" demiş.</i> NYA, s.135
amansız	: 1) Aman vermez, hiç acımayan, cana kıyıcı, öldürücü. TS, C.I, s.114 2) Halden anlamaz, zalim. DS, C.I, s.237
âmiyâne	: Bayağı, ayak takımına yakışır tarzda, adice. TS, C.I, s.117
amoral	: Ahlâka aykırı, ahlâk dışı. TS, C.I, s.117
amoralizm	: Ahlâk dışıcılık. TS, C.I, s.117

- ana** : Kaynana. UÍA, s.232
- *ananın adı ne demiş.*
- *ene, hankı anama deyon demiş. İmirezlile de bole laf ede.*
- *gızım senin kaç anan va, demiş.*
- *biri gocamın anası, biri kendi anam, demiş garı. UÍA, s.232*
- anadan doğma** : Çırılçıplak. TS, C.I, s.119
- ana etinde gezmek** : Çırılçıplak gezmek.
“*Onun için ne aşım var, ne etmegim var. Bah bah elbisem de heç. Ana etinde geziyerim.*” Dedi ki “*ben sana bi şey öğredürüm. İslamlardan gorhiyerim*
”*Ben yemün etdim ki kimseye demam.*
Dedi ki “gedersin şimdi sen gamiren, elbisen toplar, dışarı tökersin. Yedi gün yedi gece ac susuz yatarsın. Çır çıplak, anadan nemli. KİA, s.228
- anaforcu** : Yolsuz kazanç peşinde koşan kimse. TS, C.I, s.120
- anahalı** : Aybaşı (kadınlarda). DS, C.XII, s.4418
- anakız** : Öksüz. DS, C.I, s.249
- analık** : 1) Ana yerini tutan kadın ; üvey ana. TS, C.I, s.121
tabi analığım onun teyzası. babam geldi ahşam o gadar yorulmuşum, yuhusuz galmışım. KBAYA, s.106
2) Kaynana. DS, C.I, s.249
- anasının gözü** : Kurnaz, işini bilir, açık göz. TS, C.I, s.120
- anasının kızı** : Bakire olmayan kız. DS, C.I, s.253
- andır** : Pis, iğrenç, hantal, kötü, uğursuz, çirkin, miskin, tembel.
DS, C.I, s.259
Efendime söyliyem, geder ambarrıyı alurum. Hep siçenner yiyer tahılımi. Ele bi dağı yedi bu andırlar. KİA, s.227
- andız** : 1) İffetsiz kadın, orospu, kahpe. 2) Terbiyesiz, utanmaz arsız.
3) Genel ev. DS, C.I, s.261
- andil** : Sümüklü. DS, C.I, s.261
- andropoz** : Erkeklerdeki yaş dönümü. TS, C.I, s.123
- anlayışsız** : Halden anlamayan, katı. TS, C.I, s.126

- ansız** : Piç, gayrimeşru çocuk. DS, C.I, s.280
- ansızına uğramak** : Birdenbire ölmek. DS, C.I, s.280
- antika** : Garip, acayip, her zaman rastlanamayacak kadar tuhaf.
TS, C.I, s.128
- anzarot** : Rakı ve benzeri alkollü içkiler. DS, C.I, s.282
- apana** : Apteshâne, helâ. DS, C.I, s.283
- aparmak** : Çalmak, aşırmaq, alıp kaçmak, habersiz götürmek.
DS, C.I, s.284
- Bu da çoh gezir; bahır ki bulabilmedi; gelir padişaha şikat eliyir
ki “munnar benim devemi aparırlar. Bunnar hırhızdılar.”*
KİA, s.272
- apsâne** : Helâ, aptesâne. DS, C.I, s.290
- ar damarı çatlamak** : Utanma hissi kalmamak, utanç duyulacak şeyleri hiç
sıkılmadan yapar olmak, yüzüz olmak. TS, C.I, s.130
- an damarı yırtılmak** : Namus ve iffetini kaybetmek. DS, C.I, s.258
- ara hastalığı** : Nezle, grip. DS, C.I, s.293
- ara kedisi** : Ara bozan, münâfık. DS, C.I, s.295
- arakçı** : Hırsız. DS, C.I, s.294 ; TS, C.I, s.134
- araklamak** : Çalmak, aşırmaq. TS, C.I, s.134
- aralarından kara kedi geçmek** : Herhangi bir sebeple birbirine gücenmek,
küsmek. TS, C.I, s.132
- aralık iyisi** : Ölmeden önce, geçici olarak iyileşen hasta, ölüm iyisi.
DS, C.I, s.297
- arap işi** : Katır. DS, C.I, s.299
- arayışçı** : Dedikoducu. DS, C.I, s.301
- arbede** : Gürültülü kavga, patırtı. TS, C.I, s.138
- arıkçı** : Hırsız. DS, C.I, s.317
- arıkıran** : Geveze, gürültücü. DS, C.I, s.317
- arınak** : Yıkanma yeri, gusülhâne. DS, C.I, s.320
- arka kapıdan çıkmak** : (Hastahane için) Ölmek. TS, C.I, s.142
- arka olmak** : Koruyucu, kayırmacı olmak, destek olmak. TS, C.I, s.142
- arkadaş** : Karı, eş. DS, C.I, s.325

arpacık	: Taze, ufak hıyar. DS, C.I, s.330
arsatan	: Arsız, utanmaz. DS, C.I, s.332
artçardak	: Helâ, apteshâne. DS, C.I, s.334
artık	: Kızlığını gayrimeşru kaybeden kız. DS, C.I, s.334
artis	: Kendini gizleyip rol yapan, olduğu gibi görünmeyen kimse, yalancı. TAÜİ, s.168
asar	: Arsız, utanmaz. DS, C.I, s.340
asık	: 1) Faiz. 2) Çingene. DS, C.I, s.342
aspak	: Temiz olmayan, derbeder kadın. DS, C.I, s.347
aşağı	: Alçak, bayağı, değersiz, âdi. TS, C.I, s.161
aşırnak	: Çalmak, kimsenin haberi olmadan alıp götürmek. TS, C.I, s.165
aşret	: Çabukça yüzgöz olup senli benli konuşan kimse. DS, C.I, s.362
aşna fişne	: Gizli dost, flört, oynaş. TS, C.I, s.168
at balığı	: Su aygırı. DS, C.I, s.367
atah getirmek	: Bunamak. DS, C.I, s.364
atak	: Geveze, mübâlağacı. DS, C.I, s.364
atakçı	: 1) Bunak. 2) Yalancı. DS, C.I, s.365
atalık	: 1) Kayınbaba. 2) Üvey baba. DS, C.I, s.365
ateş gömleği	: Kızıl hastalığı. DS, C.I, s.367
ateş pare	: Bir cilt hastalığı, yalancık. DS, C.I, s.368
atıcı	: Asılsız şeyler uydurup söyleyen, yalancı. TS, C.I, s.175
atık lakırdı	: Yersiz, densiz söz. DS, C.I, s.369
atılıp gitmek	: Birdenbire bayılmak, ölmek. DS, C.I, s.369
atışmak	: Tartışmak, ağız kavgası etmek. TS, C.I, s.176
atlatmak	: Aklını kaybetmek. DS, C.I, s.371
atmak	: 1) Yalan söylemek; bilmeden tahmin ederek söylemek. 2) İçki içmek. TS, C.I, s.179
Atmık	: Meni, döl. DS, C.I, s.365
Avanta	: 1) Âvâre, işsiz, aylak, kötü kimse. 2) Hile. DS, C.I, s.375
avkırmak	: Çalmak, aşırnak. DS, C.I, s.386
avruz	: Lazımlık, oturak. DS, C.I, s.391
avuç açmak	: Dilenmek, yardım istemek. TS, C.I, s.184

ayağ yolu	: Aptesâne, helâ, ayak yolu. DS, C.I, s.398 ; TS, C.I, s.189 <i>sabaleyin misafir ayah yoluna geder.</i> KBAYA, s.175
ayağ	: Rüşvet. DS, C.XII, s.4431
ayağa çıkmak	: Oroşpu olmak. DS, C.I, s.397
ayağı ağır	: Gebe. DS, C.I, s.398
ayağı ağırlı	: Yüklü, hamile. DS, C.I, s.398
ayağı dışarı	: Bozuk ahlâklı, fahişe. DS, C.I, s.398
ayak eskisi	: Rezil, kepaze. DS, C.I, s.403
ayakçı	: Haydut, şaki. DS, C.I, s.402
ayan	: 1) İhtiyar, yaşlı, koca. DS, C.I, s.406 2) Zakkum. DS, C.I, s.407
ayarsız	: 1) Deli, şuarsuz. 2) Dönek. 3) Terbiyesiz, edepsiz. 4) Nâmussuz. 5) Aşağılık, karaktersiz. DS, C.I, s.408
ayaz	: Kel, seyrek saçlı baş. DS, C.I, s.409
aydaş	: 1) Zayıf, cılız. 2) Bacakları çarpık. 3) Şaşı. DS, C.I, s.410
ayığ	: Verem. DS, C.I, s.417
ayıpleşmek	: Zina yapmak. DS, C.I, s.422
aymaz	: Edepsiz, utanmaz. DS, C.I, s.426
ayna tutmak	: Kalleşlik etmek. DS, C.I, s.428
aynacı	: İşine hile karıştıran, göz boyayıp aldatmağa çalışan, hileci. TS, C.I, s.200
aynasız	: Uygunsuz, karaktersiz, kötü. DS, C.XII, s.4435
ayran ağızlı	: Boşboğaz, geveze. DS, C.I, s.429
ayran gönüllü	: Maymun iştahlı, değişken. DS, C.XII, s.4435
ayvat	: Helâ. DS, C.I, s.433
ayyar	: Dolandırıcı, hilebaz. TS, C.I, s.203
baba	: 1) Büyük ve onulmaz çıban, veba, dert, hastalık (ilenmelerde): <i>Elinde kolunda babalar çıksın.</i> TS, C.II, s.447 2) Cüzzam. DS, C.XII, s.4438
babalanmak	: Öfkelenmek. TS, C.I, s.215
babalı	: Sinirli, sinir nöbeti geçiren. TS, C.I, s.215
babalık	: Üvey baba. TS, C.I, s.215

- bacağını çekmek** : Topallamak, aksayarak yürümek. DS, C.II, s.456
- bacak çekiştirmek** : Ölüm durumunda, komada olmak. DS, C.XII, s.4438
- bacaksız** : Yaşından büyük davranışları olan çocuklar için söylenir.
TS, C.I, s.216
- bacası tütmez olmak** : Yuvası dağılmak, yok olmak; fakirleşmek, işi bozulmak.
TS, C.I, s.215
- bağı** : Büyü, büyücülük, gözbağı, efsun. TS, C.I, s.220
- bağını koparmak** : Hür, serbest kalmak; ilgisini kesmek. TS, C.I, s.219
- bağrıbütün** : Merhametsiz (kimse). DS, C.II, s.485
- bağrı geçmek** : Zamanında evlenememek, evde kalmak: Alinin kızının bağı geçti. DS, C.II, s.485
- bahar** : Gusülhâne. DS, C.II, s.487
- bahîl** : Cimri, hasis. TS, C.I, s.228
- bahtabakan** : Bukalemun : *Bahtabakan benim talihimi kara gösteriyor.*
(Bu hayvanın üzerine, bir kimseye ait bir şeyi örtüp,
biraz bekledikten sonra açılır, eğer hayvan karardıysa
bahtının kötü, beyazlaşmışsa iyi olduğuna inanılır
DS, C.II, s.488
- bakım evi** : Bakıma muhtaç, fakir, kimsesiz, ihtiyar ve sakatların bakıldıkları, kaldıkları yer. TS, C.I, s.213
- bakımcı** : Falcı. DS, C.II, s.492
- bakla** : Beyaz siyah renkli bir yılan. DS, C.II, s.495
- balaban** : Mayıs böceği. DS, C.II, s.496
- balıklamak** : Aptes bozmak. DS, C.II, s.505
- balkırmak** : Balgam çıkarmak. DS, C.II, s.393
- balon uçurmak** : Asılsız bir haberi yaymak. TS, C.I, s.241
- balyemez** : Cimri, malını yemeyen. DS, C.II, s.512
- banal** : Bayağı, adi. TS, C.I, s.242
- bandırmalı** : Orospu, hafif meşrep kadın. DS, C.II, s.519
- bayrambeyi olmak (beğ olmak, bey olmak)** : Midesi bozulmak, ishal olmak:
Hediği çok yeyip bayram beyi olmuş. DS, C.II, s.584
- bardelhana** : Genelev. DS, C.II, s.530

- bardel [bardal, bardil]**: Orospu, fâhişe. DS, C.II, s.530
- basit** : Bayağı, sıradan, hiç bir özelliği olmayan. TS, C.I, s.251
- basra** : Kanser hastalığı. DS, C.II, s.554
- başbaş** : Pezevenk. DS, C.II, s.554
- başdan çıkgın** : Yoldan çıkmış, kötü yolda (kadın). DS, C.XII, s.4446
- başdışarı** : Evli olupta orospuluk yapan kadın. DS, C.II, s.559
- başına çökmek** : Birinin ırzına geçmek. DS, C.II, s.559
- baştan çıkmak (çıkarmak)** : Kötü yola sapmak, ahlâkı bozulmak; ayartmak, kötü yola sürüklemek. TS, C.I, s.266
O küçeden de her gün padişahın oğlu geçimiş. Kız bu oğlani çok begeni, çok hoşuna gidi. Fakat baştan çihartmasının mümkün olamayacağına inani. DA, s.78
- baştankara** : Koma halinde hasta: *Ahmet baştan kara yatıyor.* DS, C.II, s.566
- başyoldaşı** : Zevce, karı, eş. DS, C.II, s.567
- batkın** : Borçlarını ödeyemez hale gelmiş (kimse), müflis. TS, C.I, s.272
- bayağı** : Aşağılık, adi, pespaye, basit, alçak. TS, C.I, s.274
- baykara** : 1) Deli. 2) Soyтары, maskara. DS, C.XII, s.4450 ; DS, C.II, s.581
- bebek beklemek** : Hamile olmak. TS, C.I, s.280
- beberûhî** : Kısa boylu, sevimsiz erkek. TS, C.I, s.280
- becermek** : Öldürmek, işini bitirmek; ırzına geçmek. TS, C.I, s.281
- bedelsiz** : Bedeli olmayan, bedeli ödenmeden yapılan. TS, C.I, s.282
- bedmâye** : Soysuz, sütü bozuk. TS, C.I, s.284
- behîmî** : Hayvanca, hayvan gibi, hayvânî, kaba. TS, C.I, s.285
- bekrî** : Çok içki içen, içkiye düşkün, sarhoş. TS, C.I, s.288
- bel** : Meni, sperma. DS, C.II, s.605 ; TS, C.I, s.288
- belermek** : İşemek. DS, C.II, s.614
- beli açılmak** : İdrarını tutamaz hale gelmek. TS, C.I, s.289
- bellik** : Kambur. DS, C.XII, s.4453
- bertaraf etmek** : Ortadan kaldırmak, defetmek. TS, C.I, s.305

besmelesiz	: Çocuklar hakkında “piç” manasında kullanılan bir sövme. TS, C.I, s.306
bezirgân	: Yahudilere verilen ad. TS, C.I, s.317
bezzeke	: Sümüklü böcek. DS, C.II, s.653
bıçkın	: Başiboş, haylaz, kabadayı, tecrübeli, çapkın. TS, C.I, s.319
bıstık	: Fare yavrusu. DS, C.II, s.670
bıtık	: Kadınların cinsiyet organı. DS, C.II, s.671
bızık	: Sidik. DS, C.II, s.675
bir avuç toprak olmak	: Ölmek, toprağa kavuşmak. TS, C.I, s.185
bire bin katmak	: Bir şeyi olduğundan fazla göstermek, mübâlağa etmek. TS, C.I, s.349
bitirim	: Yaman, tuttuğunu koparan, külhanbeyi. TS, C.I, s.355
boğazı kara	: Boğazı koyu renkli bir çeşit tarla faresi. DS, C.II, s.727
boğazsak	: Obur, pisboğaz. DS, C.II, s.728
bostan	: Hıyar, salatalık. DS, C.XII, s.4463 ; DS, C.II, s.742
boş	: Bilgisiz, câhil; mânâsız, gayesiz; faydasız, beyhûde; bir işe yaramayan. TS, C.I, s.370
boyanmak	: Zıkkımlanmak. DS, C.II, s.745
boylu	: Gebe. DS, C.II, s.746
boynuzlamak	: (kadın) Kocasını başka bir erkekle aldatmak. TS, C.I, s.377
bozalak	: Kel. DS, C.II, s.749
bozgun	: İshal. DS, C.II, s.751
bozguna düşmek	: İshal olmak. DS, C.II, s.751
böcük	: Kötü kadın. DS, C.II, s.757
böcekçi	: Pezevenk. DS, C.II, s.755
böğürtlen çıkarmak	: Kusmak. TAÜİ, s.25
böhürmek	: Kusmak. DS, C.II, s.767
bölme	: Evlerde yıkanmak için ayrılan yer, banyo. DS, C.II, s.768
buç	: Kıç, makat. DS, C.II, s.777
buğdaycık otu	: Eşek kengeri. DS, C.II, s.780
bujma	: Sümük. DS, C.II, s.783

- bulaşma** : Tezek. DS, C.II, s.786
- bulduk** : Piç, bulunan çocuk. DS, C.II, s.787
- bulutlanmak** : (Göz için) İyi görmemek, yaşla dolmak, dumanlı görmek.
TS, C.I, s.397
Dokdora gitduk! "Tasiyon olmuş gozun gormez" dedi. Şinci bu da bulud gelen goriya. ZBKİA, s.111
- bulutlu** : İyi görmeyen, dumanlı gören, bulanık (göz).
TS, C.I, s.397
- burmak** : Enemek, iğdiş etmek. TS, C.I, s.401
- burnu havada** : Kendini beğenmiş, hiç bir şey beğenmeyen, mağrur, mütekebbir. TS, C.I, s.402
- bûse** : Öpme, öpüş, öpücük. TS, C.I, s.403
- büyük abdest** : Dışkı, gaita. TS, C.I, s.5
- büyük öksürük** : Boğmaca. DS, C.II, s.833
- büyüklik taslamak** : Kendinî üstün göstermeye çalışmak; böbürlenmek.
TS, C.I, s.413
- câize** : Bahşış, ihsan. TS, C.I, s.417
- cam göz** : Açgözlü, tamahkâr. TS, C.I, s.419
- can (ı) boğazına gelmek** : Ölecek hale gelmek; ölüm halinde olmak, ölmek üzere olmak. TS, C.I, s.421
- can alıcı** : 1) Öldürücü, kahredici. TS, C.I, s.421
2) Azrail. 3) Öldürücü hastalık. DS, C.III, s.854
- can almak** : Öldürmek, helak etmek, telef etmek. TS, C.I, s.421
- can borcu (olmak) (ödemek)** : Uğruna seve seve vereceği bir "can"ı olmak, ölmek. TS, C.I, s.421
- can çekişmek** : Ölmek üzere bulunmak. TS, C.I, s.421
- can korkusu** : Ölüm korkusu. TS, C.I, s.423
- can vermek** : Ölmek. TS, C.I, s.423
şu zuvahlarda ingiliya ingiliya can verdi. KBAYA, s.86
Allah taala bunun duasını gabıleledi; bu şekile can verdi.
KİA, s.278
- cana kıymak** : Adam öldürmek, cinayet işlemek. TS, C.I, s.424

canı çıkmak	: Ölmek, ruhunu teslim etmek. TS, C.I, s.425 <i>orda canı çıhi. gafasını kesi ali.</i> KBAYA, s.110
cansız	: Canını, hayatını kaybetmiş, ölü, canı olmayan. TS, C.I, s.432
cansız at	: Tabut. TS, C.I, s.432
carbazan (carbıcı)	: Eli uzun, hırsız. DS, C.III, s.860
câriye	: 1) Eskiden parayla satılıp alınan hizmetçi kız, halayık. 2) Zevce muameleleri yapılmak üzere alınan esir kız, kadın, odalık. TS, C.I, s.433
cebi delik	: Züğürt, parasız, eli boş. TS, C.I, s.445
cebîn	: Korkak, ödle, yüreksiz. TS, C.I, s.435
cebine indirmek	: (para için) Hakkı olmadığı halde kendine mal etmek. TS, C.I, s.445
ceza evi	: Hapishâne. TS, C.I, s.452
cinleri tutmak	: Çıldırmaq, delirmek. TS, C.I, s.462
cürüm	: Suç, kabahat, günah. TS, C.I, s.472
çadır	: Kefen. DS, C.III, s.1032
çakışma	: Üremek, yayılmak (hastalık, yara hk.). DS, C.III, s.1045
çakıştırıcı	: Dedikoducu, fitneci. DS, C.III, s.1045
çalak	: Deli. DS, C.III, s.1049
çalık	: Anası babası belli olmayan. DS, C.III, s.1054
çalım	: Gösterişli tavır, eda, caka, kurum. TS, C.I, s.480
çalınmak	: 1) Cin çarpmak. <i>Geldi yanıma ki çıhdi; diyeler ki cinin de gövdesi sağug olurmuş. Elimi bele arhasına goydum. Arhasına goyanda bir bele baş yohari yüzüme bahdi. Dedim ki “sıhmiyim ki beni vurur. çalar beni.”</i> KIA, s.236 2) Ölmek üzere olan hastanın dili peltekleşmek. 3) Deli olmak. DS, C.III, s.1055
çam devirmek	: Bilmeden karşısındakini gücendirecek söz söylemek, pot kırmak, cahilce ve iş bozucu söz söylemek. TS, C.I, s.484

- çapkın** : 1) Gelip geçici aşklar peşinden koşan kimse. 2) Haylaz, yaramaz, serseri, derbeder, haşarı. TS, C.I, s.488
- çarak** : Yüznumara. DS, C.III, s.1080
- çatık** : Asık suratlı, yüzü gülmez. TS, C.I, s.496
- ar damarı çatlamak** : Utanma hissi kalmamak, utanç duyulacak şeyleri hiç sıkılmadan yapar olmak; yüz­süz olmak. TS, C.I, s.130
- çehre züğürdü** : Çirkin yüzlü. TS, C.I, s.501
- çelebi** : Homoseksüel erkek. DS, C.III, s.1118
- çenesi kuvvetli** : Çok konuşan, söz söylemekten yorulmayan, geveze. TS, C.I, s.513
- çeşme** : Yüznumara. DS, C.III, s.1148
- çevirmek** : Hayvanları çiftleştirmek EAK.
- çiçek** : İrinli kabarcıklar dökerek yüzde izler bırakan ateşli, ağır ve bulaşıcı bir hastalık. TS, C.I, s.535
*Dedim ucadan,
Sesin çılmaz bacadan,
Allah seni gurtarsın,
Çiçehden gızılıcadan* KIA, s.276
- çiçek bozuğu** : Çiçek hastalığından dolayı yüzü bozulmuş, çopur (kimse). TS, C.I, s.535
- çiğ kaçmak (düşmek)** : Yersiz, yakışıksız olmak. TS, C.I, s.539
- çiğleşmek** : Olgun bir kimseye yakışmayan, yersiz ve kaba davranışlarda bulunmak. TS, C.I, s.540
- çilesiz** : Utanmaz, ahlâksız (Kimse). DS, C.III, s.1217
- çok bilmiş** : Her hususta haklı çıkmasını bilen kimse, kurnaz; ukalâ. TS, C.I, s.334
- çödürük** : Sidik. DS, C.III, s.1276
- çökel** : Ölüm, yokluk. DS, C.III, s.1281
- çökeşmek** : Cinsi münasebette bulunmak. DS, C.III, s.1282
- çömez** : Çok oturan, tembel. DS, C.III, s.1286
- çön kuşu** : Baykuş. DS, C.III, s.1288
- cönk kuşu** : Baykuş. DS, C.III, s.1288

çöplenenek	: Kendine menfaat sağlamak. TS, C.I, s.558
çör	: Şeytan. DS, C.III, s.1291
çöş	: Hırsız. DS, C.III, s.1295
dağdagezen (dağdaki)	: 1) Kurt. 2) Domuz. DS, C.III, s.1324
dağgülü	: Gelincik. DS, C.III, s.1325 <i>dağlarda Şey var, “dav ılfırı”. “dav ılfırı” deriz biz, sarı. “dağ gülü” vardır, yuvarlak yuvarlak gırmızı olur. “uflar” sarı olmuyo mu? “lele” ye gırmızı derler, “dağ lelesi” “kekik” vardır, “çay otu” var, yani “ada çayı” dedimiz çay. UİA, s.296</i>
dalalet	: Doğru yoldan sapma, çıkma, yolunu Őaşıırma, azma. TS, C.I, s.577
dam	: 1) Dansta kavalıyenin eőı; erkeğe eşlik eden kadın. 2) Hapishâne, ceza evi; zindan. 3) Ahır. TS, C.I, s.582 ; DS, C.XII, s.4482 <i>çünkü, benim dama tabi bakmamışınızdır. bi daa danam mar. yani, ole horman duyuyom ben de, yapmam. UİA, s.225</i>
damarı bozuk	: Soysuz, cibilliyetsiz. DS, C.IV, s.1350
damarı kırık	: Utanmaz, arlanmaz, namussuz kadın, orospu. DS, C.IV, s.1350
daşlı köy	: Mezar, mezarlık. DS, C.IV, s.1377
daylı	: Şeytan. DS, C.IV, s.1389
dedem akıllı	: Sersem, bunak, avanak. DS, C.IV, s.1398
def-i hâcet	: Abdest bozma, büyük abdestini yapma. TS, C.I, s.600
defnetmek	: (ölüyü) Mezara koymak, toprağa vermek, gömmek. TS, C.I, s.601
defteri dürülmek	: Ölmek, öldürmek. TS, C.I, s.601
değgin	: İshal. DS, C.I, s.1401
değiştirme	: 1) Raőtizm hastalığı. 2) Gürbüz ve sağlam bir çocuğun birden bire zayıflayarak tanınmayacak hale gelmesi. (Şeytanın değiştirdiğine inanılır.) DS, C.IV, s.1402

annesi gan ter içinde kalır. çocuk, işe, annesi, mafolur. veyahuT da değiştirmi gibi olur. eğerkini bunu işe dip de, çocuk, çocunu ver, çocunu var dedii zaman, dutup o gelene çocu vereversen o zaman deiğTiriliyo. çocu enna benna böle yani çeşiTli, hiç yüzü bell olmacak bi çocuk buluyon yanında. bunu da gördük. gece yarsı gelmişle böle, ama nasıl gelmişle böle, ama nasıl ağırlunnan geldi “çocu ve! çocu ve!” dedi, ben de bobası zan (nedip), bobası gılında gelmiş. vercam derke çocu, yani çocuk deiğTirme oldu, kırk gün sona öldü çocuk. yaşameyo, ölüyo. deiğTirme oluverise. KYA, s.141

dekolte	: Açık saçık. TS, C.I, s.609
dem	: 1) Kadınlarda aybaşı, hayız, âdet, regl. 2) Göz yaşı. TS, C.I, s.615
dem çekmek	: İçki içmek, işret etmek. TS, C.I, s.614
demagoji	: Halk dalkavukluğu. TS, C.I, s.615
demlenmek	: İçki içmek. TS, C.I, s.619
derikanat	: Yarasa. DS, C.IV, s.1434
devletli	: Baykuş. DS, C.IV, s.1443
dışarı çılmah	: Aptes bozmak. DS, C.IV, s.1473
dışarılık olmak	: Akıl ve ruh hastalıklarından birine yakalanmak. DS, C.IV, s.1473
dışarlık	: Sara hastalığı. DS, C.IV, s.1473
dik başlı	: İnatçı, kendinî beğenmiş, bildiğinden şaşmayan. TS, C.I, s.650
dikkulak	: Kurt. DS, C.IV, s.1488
dilberdudağı	: Sarmaşık çiçeği. DS, C.IV, s.1491
dilci	: Laf taşıyarak ara açmaya çalışan kimse. DS, C.IV, s.1492
dili güllü	: Yüze karşı iyi konuşan fakat arkadan kötü olan kimse, ikiyüzlü. DS, C.IV, s.1494
dindirmek	: Ölmek: Her şeyi dünyada bıraktı, dindirdi gitti. DS, C.IV, s.1501

dirayetsiz	: Bilgi ve tecrübesi olamayan, beceriksiz, kabiliyetsiz, zayıf, iktidarsız. TS, C.I, s.672
diribaş	: Açık göz, çevik, kurnaz. DS, C.IV, s.1517
diş ağartmak	: Sırıtmak. DS, C.IV, s.1520
diyabet	: Şeker hastalığı, şeker. TS, C.I, s.680.
diyare	: İshal. TS, C.I, s.681
dizban (dizman)	: Şeytan. DS, C.I, s.1530,1532
doğânah	: Rahim, dölyatağı. DS, C.IV, s.1536
dombey	: Manda. DS, C.IV,, s.1551 <i>esgiden hemen bole düün oldu mu, şuraya iniveridik.</i> <i>dombey vuruşdurmak, öküüz vuruşdurmak, denek oynamak,</i> <i>allah gali. herkes bire dombey besledi. karşılıklı</i> <i>vuruşduruladı. yeniyo, govuladı, yeniyo govuladı.</i> UİA, s.253 <i>dombey göle yaTdı mı,</i> <i>buynuzları baTdı mı,</i> <i>ben esgere gidince,</i> <i>yanına elle yaTdı mı. KYA, s.148</i>
don değişmek	: Ölmek. DS, C.IV, s.1559
dost tutmak	: (Erkek veya kadın) Evlilik dışı ilişki kurmak. TS, C.I, s.706
dost	: Evlilik dışı ilişki kuran erkek veya kadın. TS, C.I, s.705 <i>Bu üç sefer herifler kapıyı çalı. Birisi kadeyif, birisi tatlı,</i> <i>birisi yemek getirdi. De i heralda bunarın dostudur.</i> DA, s.70
döl	: Piç. DS, C.IV, s.1575
döndermek	: Kusmak EAK
döner	: Gusülhâne. DS, C.IV, s.1584
dönük	: Cüzzam hastalığı. DS, C.IV, s.1586
döşürücü	: Dilenci. DS, C.IV, s.1591
dudak sarkıtmak	: Somurtmak. TS, C.I, s.726
dumanlı	: İçki sarhoşu; uyuşturucu, özellikle esrar sarhoşu. TAÜİ, s.108

duraksız	: Sebatsız, döneek. DS, C.IV, s.1604
duracak	: Sidik: <i>Durucağını dutamaz oldu.</i> DS, C.IV, s.1607
durumsuz	: Fakir. DS, C.IV, s.1608
dut	: Çok sarhoş, aşırı ölçüde içkili. TAÜİ, s.26
dutalga	: Sara. DS, C.IV, s.1611
dutargalı	: Saralı, sarası olan. DS, C.XII, s.4488
dutma	: Uşak, yanaşma, hizmetçi. DS, C.IV, s.1612
düldül	: Eşek. DS, C.IV, s.1627
dünyadan göçmek	: Ölmek. TS, C.I, s.748
dünyadan gitmek	: Ölmek. <i>Atatürh irehmetdih dünyadan getmeseydi, urufu şad olsun, şindi bütüin düvellere garşı cihangiridi.</i> KİA, s.322
dünyaya gözlerini kapamak(yummak)	: Ölmek. TS, C.I, s.749
dünyaya vedâ etmek	: Ölmek. TS, C.I, s.749
düş azmak	: İhtilam olmak. DS, C.IV, s.1638
düşkün	: Değer ve haysiyetini kaybetmiş; itibardan düşmüş. TS, C.I, s.753
düz	: Rakı. DS, C.IV, s.1643
düzen	: Hile, dolap. TS, C.I, s.769
düzmece	: Uydurma, gerçek olmayan, sahte. TS, C.I, s.770
ebe	: Çok konuşan, geveze. DS, C.V, s.1650
ecel şerbeti içmek	: Ölmek. TS, C.I, s.776
ecene	: Cüce, kısa boylu. DS, C.V, s.1660
ecevit	: Fitne. DS, C.V, s.1660
edep yeri	: Edep ve terbiye bakımından örtülmesi gereken yerler. TS, C.I, s.779
efe	: 1) Kabadayı. TS, C.I, s.781 2) Çoban köpeği. DS, C.V, s.1667
efsûn	: Sihir, büyü. TS, C.I, s.785
eğleşmek	: Hizmetçilik yapmak. DS, C.V, s.1680

- eğri** : Söz ve hareketlerinde doğru ve kararlı olmayan;
güvenilmez, yalan söyleyen; doğruluktan uzak.
TS, C.I, s.791
Dedi ki "pekey" dedi "san doğru syleduğen eger bi yerden isbat oldusa ki sen ya bi egri adamsın; ya bir hırsızluğa geldin, ya bi Şeye seni vuracağum." Dedim "her ne edrsen et. Eger ben ergisem, bir bi Şey soyđuna gelmiŐsem,yahut vurđuna gelmiŐsem ganım gatlim kmete helal olsun. KA, s.228
- eğri bakmak (eğri gözle bakmak)** : Kin, hiddet veya kötü düşünce ile bakmak.
TS, C.I, s.791
- eđŐmk** : Kusmuk, mide bulantısı. DS, C.V, s.1689
- ekbir** : Kendini beğenmiş kimseler. TS, C.I, s.795
- ekdi** : 1) Yetim çocuk. 2) Yanaşma, piç, ksz. 3) Serseri, baŐboŐ. 4) ikiyzli, yüze glc. DS, C.V, s.1691
- ekebir [ekemen]** : Kibirli, gururlu. DS, C.V, s.1692
- ekmek** : Birini bırakıp kaçmak, savuŐmak, atlatmak.
TS, C.I, s.797
- ekşi** : Hoşa gitmeyen, somurtkan, asık, glmeyen.
TS, C.I, s.801
- ekti** : 1) Metres, kapatma. 2) Pezevenk, yolsuz birleŐmelere aracılık eden (kimse). DS, C.V, s.1701
- el çekmek** : lmek. TS, C.I, s.804
- el amak** : Dilenmek. TS, C.I, s.803
- el bebek gl bebek** : Nazlı, Şımarık. TS, C.I, s.803
- el darlığı** : Cimrilik. TS, C.I, s.591
- el koymak** : Gaspemek. TS, C.I, s.805
- elpen** : Kertenkele. DS, C.V, s.1726
- elağız** : 1) Dedikoducu. 2) Başkasının sözüne inanan (kimse).
DS, C.V, s.1702
- elbiz** : 1) Sümüklü böcek. 2) Şeytan, düşman. DS, C.V, s.1704

elem	: İstirap, keder, dert, üzüntü, acı, tasa, kaygı. TS, C.I, s.819
eli bayraklı	: Şirret, edepsiz, kavgacı. TS, C.I, s.810
eli berath	: 1) Halkın kötü gördüğü ve suç saydığı işlerde çok becerikli (insan). 2) Ahlâk bakımından düşük kadın. DS, C.V, s.1715
eli büyük	: Ayı. DS, C.V, s.1715
eli çakır	: Hırsız. DS, C.V, s.1716
eli sıkı	: Çok tutumlu, cimri, pinti. TS, C.I, s.821
eli sinan	: Yalancı, hilekâr. DS, C.V, s.1718
eli sopalı	: Zorba. TS, C.I, s.811
eli uzun	: Hırsız. TS, C.I, s.811 <i>Dördünciye el uzadanda dedi dur. Eli uzunnuh eleme. Sen iki daş isdemişdin. Men sana üş deve ükü verirem.</i> KİA, s.358
eli yüzü yünmüş	: Arsız, 'yırtık' kişi. UİA, s.198
elkalem	: Beceriksiz, tembel. DS, C.V, s.1713
ellenmiş dillenmiş	: Kötü şöhretli, iffetsiz (kadın). TS, C.I, s.822
emeksiz	: 1) Üvey evlat, evlatlık. 2) Hizmetçi. DS, C.V, s.1732 3) Evlilik dışı çocuk, piç. DS, C.XII, s.4495
emirsultan	: Yeşil soğan. DS, C.V, s.1736
enâniyet	: Benlik, gurur, kendinî beğenme; bencillik, hodbinlik, egoistlik. TS, C.I, s.833
engebe	: Felaket. DS, C.V, s.1752
engi	: 1) Nezle. 2) Bademcik iltihabı. 3) Sancı, ağrı. 4) Felç. DS, C.V, s.1753
engin	: 1) Diş nezlesi. 2) Genellikle çene altının ve yüzün şişmesiyle beliren hastalık. 3) Ağır hasta, durumu ölüme yakın olan (kimse). DS, C.V, s.1755
entrika	: Dalavere, hile. TS, C.I, s.841
eptesozan	: Tenya, şerit. DS, C.V, s.1764

er	: Koca, zevc. TS, C.I, s.842 <i>Beçara nahırçının arvadı bahdı ki heç buna tenezül eleyen yohdu. Ahşam geldi eve. Erine dedi “men sende galmıyacam, şart eyliyirem.” KIA, s.314 var. dörd dene gızım mar, bi de olum mar. iyisi başga da anam mar bacım mar, erim mar. NYA, s.216</i>
ergi	: Fahişe. DS, C.V, s.1768
erişkin	: İhtiyar. DS, C.V, s.1772
erişmek	: Şeytan, cin çarpmak. DS, C.V, s.1773
eriştirmek	: İki kişi arasında söz geritip götürmek. DS, C.V, s.1773
erkit	: Vücut organlarından birinin sakatlık ya da noksanlığı. DS, C.V, s.1774
erlenmek	: Cin çarpmak. DS, C.V, s.1775
erleşikli	: Cin çarpmış. DS, C.V, s.1775
erotik	: Açık saçık, müstehcen, edep dışı; cinsiyetle, şehvetle ilgili. TS, C.I, s.849
esemeli	: Deli. DS, C.V, s.1779
eser	: 1) Sara. 2) Delilik. DS, C.V, s.1780
eserli	: 1) Delişmen. 2) Sarhoş. 3) Saralı olan (kimse). 4) Gösterişli. DS, C.V, s.1780
esiren	: Kuduz köpek. DS, C.V, s.1782
eskihasır	: Kulunç hastalığı. DS, C.V, s.1784
eski	: 1) Kene. 2) Kenelerin yaptığı bir çeşit koyun, keçi ve davar hastalığı, propilozmos. 3) Tavuk biti. DS, C.V, s.1784
eskilik	: Kadının ahlâken düşük olması. DS, C.V, s.1785
esma çalgını	: Sersem, aptal. DS, C.V, s.1785
esneksiz	: Ağzı bozuk, saygısız. DS, C.V, s.1786
esrük	: Sarhoş. DS, C.XII, s.4498
esürük	: 1) Cin, peri çarpmış (kimse). 2) Saralı. DS, C.V, s.1787
eşgimek	: Surat asmak, surat asarak küfretmek. DS, C.V, s.1791
eteğine eğri	: Kötü kadın. DS, C.V, s.1796

eteklemek	: Dalkavukluk etmek. TS, C.I, s.868
etine yarı	: Şişmanca, etine dolgun. DS, C.V, s.1798
ev şenliği	: Bir kimsenin karısı, eşi. DS, C.V, s.1816
evdesthâne	: Helâ, tuvalet. DS, C.V, s.1802
evlilik dışı	: Meşru olmayan, kanuna uymayan, gayri meşru. TS, C.I, s.876
evraksız	: Namussuz, şerefsiz (kimse). DS, C.V, s.1813
evran [evren]	: Büyük yılan. DS, C.V, s.1813
fâhiş fiyat	: Satışta aşırı, normalin üstündeki fiyat. TS, C.II, s.886
faka basmak	: Aldatılmak, aldanmak. TS, C.II, s.887
fâni	: Ölümlü; gelip geçici, sonu gelen ve yok olan. TS, C.II, s.890
fasarya	: Boş ve mânâsız söz. TS, C.II, s.895
fatmacık	: Kınkanatlılardan kara benekli, kırmızı renkte, kurtçukları yediği için faydalı sayılan bir böcek. DS, C.V, s.1839
ferik	: Sarı akrep. DS, C.V, s.1846
fındık biber	: Aksi, inatçı olan çocuk. DS, C.V, s.1853
firdöndü	: Görüş ve düşüncelerini sık sık değiştiren, kararsız, sebatsız. TS, C.II, s.917
fırlama	: Piç. TS, C.II, s.918
fikrisâbit	: İnsanın kendisini tesirinden kurtaramadığı değişmez düşünce, saplantı. TS, C.II, s.925
firiklemeğ	: Çok şiddetli ishal olmak. DS, C.V, s.1870
flört	: Kadınla erkek arasındaki hissi yakınlık. TS, C.II, s.934
foyası meydana çıkmak	: Gizlenen kötülük ortaya çıkmak, kötü vasıflı olduğu anlaşılacak, maskesi düşmek. TS, C.II, s.940 <i>Bahi her şeyi görmüş, bili. Da foyasi medana çihacah, o birahi buni, gidi çocuh.</i> DA, s.71
fütursuz	: Umursamaz, çekinmez, aldırılmaz; bezip usanmaz. TS, C.II, s.944
gaban	: Yaban domuzu. DS, C.VI, s.1884
gaf	: Patavatsızlık, yersiz ve zamansız söylenen söz veya yapılan davranış, pot. TS, C.II, s.946

ganere	: Yüznumara. DS, C.VI, s.1911
ganmaz	: Anlayışsız. DS, C.VI, s.1914
gapgapıcu	: Yağmacı. DS, C.VI, s.1916
gapıkızı	: Hizmetçi. DS, C.VI, s.1916
gara canavar	: Domuz. DS, C.VI, s.1918
garsoniyer	: Bazı erkeklerin evlilik dışı münasebetler için tuttıkları özel ev. TS, C.II, s.956
gaydırmak	: Yalan söylemek. DS, C.VI, s.1944
gaytar	: Hırsız. DS, C.VI, s.1951
gaytarmak	: İstifra etmek. DS, C.VI, s.1952
gecekuşu	: Yarasa. DS, C.VI, s.1958
geçinmek	: Ölmek. DS, C.VI, s.1962 <i>biz esKidan altı gardaşTıh. birısı geçındı. Kemalı tanırısız. kemalın babası geçındı. beş gız sağ.</i> KBAYA, s.136
geçinti	: Dilenci. DS, C.VI, s.1963
geçkin	: Cin, peri. DS, C.VI, s.1963
geçük	: İhtiyar. DS, C.VI, s.1963
gedâ	: 1) Dilenci. 2) Fakir, yoksul. TS, C.II, s.974
geder	: Merkez. DS, C.VI, s.1966
gedik	: Ağzı yamuk (kimse). DS, C.VI, s.1967
gelinaba	: Yenge. DS, C.VI, s.1978.
gelinana	: Üvey anne. DS, C.VI, s.1979
gelincik	: 1) Verem. 2) Kalp hastalığı. 3) Yılancık hastalığı. 4) Arpacık denilen bir çeşit göz hastalığı. 5) Böbrek hastalığı. 6) Lenfa düğümü iltihabı, boyun sıracası. 7) Yüzde olan bir çeşit çıban. 8) Süt çocuklarında görülen öldürücü bir çeşit hastalık. DS, C.VI, s.1979 9) Bir çeşit mantar. DS, C.VI, s.1980
gelincikleme	: Heyecandan ileri gelen bir çeşit sinir hastalığı. DS, C.VI, s.1980
gelişmek	: Şişmanlamak. DS, C.VI, s.1983

geliştirmek	: 1) Dayak atmak. 2) Azarlamak, paylamak, laf çakıştırmak. DS, C.VI, s.1984
geme	: 1) Fare. 2) Bir çeşit köstebek. 3) Büyük dişli (kimse). 4) Boyu büyümeyen katır. 5) Koyunların üzerinde bulunan bit. DS,C.VI, s.1986
genel ev	: Resmî olarak izin verilmiş fuhuş yeri, umumhâne, kerhâne. TS, C.II, s.989
geniş mezhepli	: Toplum tarafından ayıp sayılan, iyi karşılanmayan Őeylere göz yuman, ahlâkî değerlere karşı kayıtsız. TS, C.II, s.990
gergek bulmak	: lmek. DS, C.VI, s.2000
geş olmak	: lmek. DS, C.VI, s.2007
gevik	: Rüşvet. DS, C.VI, s.2011
gevilmek	: Eğilmek, arpılmak. DS, C.VI, s.2012
gez (gezinti)	: Ayakyolu, yüznumara. DS, C.VI, s.2019
gezelemek	: İşemek. DS, C.VI, s.2021
gezenti	: 1) Sebzelerde en çok baklada bulunan bir çeşit böcek. 2) İşsiz, serseri. DS, C.VI, s.2022
gezer	: 1) Cin, peri, l ruhu v.b. hayâlî Şeyler. 2) Geceleri kötü niyetle dolaşan kimse. DS, C.VI, s.2022
gezginci	: İşsiz. DS, C.XII, s.4508
gezinmek	: Yznumaraya gitmek. DS, C.VI, s.2023
gıcıklanmak	: Cinsi istek uyanmak. TS, C.II, s.1003
gılkuş	: Baykuş. DS, C.VI, s.2042
gırık	: Babası belli olmayan ocuk, piç. DS, C.VI, s.2057
gırık (gırık, gırık)	: Kadının yasaya ve töreye aykırı olarak ilgi kurduğu erkek, sevgili. DS, C.VI, s.2057 <i>bi de aşam olmuş bunun azına ıclı çorba ahıtmiş, koşeye depmiş. gırın biri gelmiş. avrad inan almış satmiş.</i> NYA, s.135
gıdırga	: Yengeç. DS, C.VI, s.2062
gızdırma	: Sıtma hastalığı. DS, C.VI, s.2070
gızıl	: Tembel. DS, C.VI, s.2070

- gicimik** : Uyuz hastalığı. DS, C.VI, s.2071
- giciyik** : Ekzama hastalığı. DS, C.VI, s.2073
- gidergelmez** : Ölüm. DS, C.VI, s.2074
- gişi** : Koca, eş. DS, C.VI, s.2085
sen bunun mayışını ver. bu gişisini işi gerıda galdığını onu da parasını ver. KBAYA, s.84
- gitmek** : Ölmek. TS, C.II, s.1010
dedim ya bizim koden bi ben ölüyüm, seyreyle benim çoluu çocuu gali. e! gecinden versin ya, gec olsa da gidecik gec olmasa da. hemen gidecik biz. vakıtlıykan. UİA, s.343
- giydirmek** : Ağır sözler söylemek, hakaret etmek. TS, C.II, s.1013
- gocaoğlan** : Ayı. DS, C.VI, s.2089
- goncolos** : Hortlak. DS, C.VI, s.2100
- gongoyu dikmek** : Ölmek. DS, C.VI, s.2101
- gonguluk** : Baykuş. DS, C.VI, s.2101
- goşu** : Hayvan. NYA, s.208
hokümet bize heç bi yol vermi. goşu yoh. çoğunun goşusu (hayvanı) yoh, yihıldıdı hayvan a! NYA, s.208
- göcemek** : Ölmek. DS, C.VI, s.2119
- göçmek** : Ölmek. TS, C.II, s.1018
*Elesger deye çarnaçar,
Herkez ekdiğini biçer,
Gelen gonar, gonan göçer,
Ağıbetin yalan diünya.* KİA, s.270
- göçmek** : Çökmek, yıkılmak, batmak. TS, C.II, s.1018
Bu koyin evleri çok goçdü bu sofular mahallesinin.
Z.B.KİA, s.176
hade, deprem oldu, evle damla göşTü. deprem oldu, evle damla göşTü. KYA, s.229
- gögertme** : Kolera hastalığı. DS, C.VI, s.2113

- gögüs** : Meme. TS, C.II, s.1019
eltisinin memesini soruyo. o gösünü soruyo, atılyo,
üsTüne gurt. yere gapanıyo. KYA, s.227
- gögüslü** : İri memeli (kadın). TS, C.II, s.1020
- gökçe** : 1) Melek. 2) Azrail. DS, C.VI, s.2135
- gökyeşil** : Zehirli, yeşil kertenkele. DS, C.VI, s.2139
- gömeç** : Mezar. DS, C.VI, s.2148
- gönül koymak** : Gücenmek, alınmak, darılmak. TS, C.II, s.1027
- görüşmek** : Gizlice cinsel ilişkide bulunmak, zina etmek.
DS, C.VI, s.2164
- götürmek** : Öldürmek, yok etmek. TS, C.II, s.1038
- gövdeli** : 1) Hâmile. DS, C.VI, s.2167
2) Vücutlu, cüsseli, iri. TS, C.II, s.1039
- göz açıcı** : Yankesici, hırsız. DS, C.VI, s.2175
- göz buğu** : Körlük. DS, C.VI, s.2176
- gözel hastalık** : Verem. DS, C.VI, s.2178
- gözenti** : Karasevda denilen akıl hastalığı. DS, C.VI, s.2180
- gözleri kapanmak** : Ölmek. TS, C.II, s.1046
- gözlerini kapamak** : Ölmek. TS, C.II, s.1047
- gözsüz** : Utanmaz, arlanmaz (kimse). DS, C.VI, s.2184
- gözü dışarıda** : Evine ve eşine bağlı olmayıp başka kadınlarla ilişki
kuran. TS, C.I, s.1047
- gözüne kara toprak dolmak (girmek)** : Ölmek. TS, C.II, s.1050
Özüm ele el götüşün,
El yisin, el götüşün
Mezerimi oğul gazsın
Gözüme torpah töhsün;
Çiyim de bel götüşün. KİA. s.323
- gözünü yummak** : Ölmek. TS, C.II, s.1052
- gözü sönmek** : Kör olmak. TS, C.II, s.1049
- gözü toprağa bakmak**: Ölmek üzere olmak. TS, C.II, s.1049

gözündeki olmak	: Canı istediği şeyi elde edememekten meydana gelen bir çeşit sinir hastalığı. DS, C.VI, s.2184
gundahçı	: İkiyüzlü, yaltaklık yapan kimse. DS, C.VI, s.2195
gurtulmak	: Doğurmak. DS, C.VI, s.2201
guruyel	: Romatizma. DS, C.VI, s.2201
guş	: Erkeğin cinsiyet organı. DS, C.VI, s.2202
guşak açmak	: Çiğ yapmak. DS, C.VI, s.2202
guyruğlu	: Akrep. DS, C.VI, s.2204
guyruhlu	: Dedikoducu kadın. DS, C.VI, s.2204
guzulamak	: Hayvanlar için doğurmak EAK.
gücük	: Zampara, çapkın. DS, C.VI, s.2209
güççük	: En küçük rakı şişesi. DS, C.VI, s.2211
güdük	: Faiz. DS, C.VI, s.2214
gül	: Meni. DS, C.VI, s.2216
gülbese	: Salatalık, hıyar. DS, C.VI, s.2217
güllük	: 1) Beygir, at. 2) Yüznumara. DS, C.VI, s.2220
gümbürdemek	: Ölmek. DS, C.VI, s.2221
gümüştöz	: Açgözlü, para canlısı, cimri. DS, C.VI, s.2224
gündüzcü	: Gündüzleri içki içen kimse. TS, C.II, s.1076
günleri sayılı (olmak)	: Bir kimsenin ölümü yakın (olmak). TS, C.II, s.1073
günü yetmek (gelmek)	: 1) Vâdesi tamam olmak, sonu gelmek, ölmek, eceli gelmek. 2) (kadınlar için) Doğum vakti gelmek. TS, C.II, s.1074
güveleme	: İshal. DS, C.VI, s.2240
güvende	: Kötü yola düşen kadın. DS, C.VI, s.2240
güzâf	: Boş, mânâsız, beyhûde. TS, C.II, s.1083
güzelağrı	: Verem hastalığı. DS, C.VI, s.2243
güzellik	: Şark çıbanı. DS, C.VI, s.2243
habis	: 1) Kötü, fenâ, fâsid. 2) Kötülük eden, alçak, müfsid. 3) Anormal hastalıklara veya kanserli urlara verilen isim. TS, C.II, s.1091
hâcet yeri	: Ayakyolu, helâ. TS, C.II, s.1093

hacıkuşu	: Baykuş. DS, C.VII, s.2248
hadlamak	: Ölmek. DS, C.VI, s.2250
hafif	: Ciddî ve ağırbaşlı olmayan, hoppa. TS, C.II, s.1099
hakîkatsiz	: Vefâsız. TS, C.II, s.1116
hakir	: Hor görülen, zavallı, değersiz, hiçe sayılan. TS, C.I, s.1117
haklamak	: Yenmek, perişan etmek, hakkından gelmek, galebe çalmak; öldürmek. TS, C.II, s.1118
halasa	: İkiyüzlü. DS, C.VII, s.2257
halasiz	: Akılsız. DS, C.VII, s.2257
hamamcı olmak	: Gusül aptesti alması gerekmek, ihtilam olmak. TS, C.II, s.1137
hambelek	: Küçük çocuklarda karın ve vücut şişmesiyle beliren bir çeşit çocuk hastalığı. DS, C.VII, s.2265
handan	: Babası belli olmayan, piç. DS, C.VII, s.2272
hap	: Bir içimlik afyon. TS, C.II, s.1148
haplamak	: Rüşvet vermek. DS, C.VII, s.2280
haram	: Piç. DS, C.VII, s.2283
harama uçkur çözmek	: Nikâhsız olarak birisiyle cinsi münâsebette bulunmak. TS, C.II, s.1151 <i>ondan sora iki tana harama uçkurunu çözmemiş adam bulurlar bi göla veyahut bi süyün içına götürurlar işta o taşları bırhurlar. KBAYA, s.135</i>
haraza	: Ciğer hastalığı, öksürük. DS, C.VII, s.2285
harem	: Zevce, eş, karı. TS, C.II, s.1157 <i>Argadaşdar, esgi devirde bir padşah varıdı. Bir gün bunun baş heremisi, yanı arvadı faytona mindi, hamama getdi. Bi de bir nahırçı varıdı. Bu nahırçının ayilesi de hamama gitmişdi. KİA, s.314</i>
hasanbalığı	: Kertenkele. DS, C.VII, s.2297
hasıl	: Şişman (kimse). DS, C.VII, s.2299
hastânelik olmak	: Çok dayak yemek. TS, C.II, s.1171

haşhaş	: Aile mezarlığı. DS, C.VII, s.2302
hatma	: Başta meydana gelen şiş, ur. DS, C.VII, s.2306
hava vurmak	: Yalan söylemek. DS, C.VII, s.2309
havâî	: Arzu ve hevesine uyan, keyfince hareket eden, hafif mizaçlı; uçarı, hoppa. TS, C.II, s.1187
havuç	: Hayvanlarda bulunan kurt. DS, C.VII, s.2313
haya	: Erkeklik bezi, husye. TS, C.II, s.1192
hayata gözlerini yummak (kapamak)	: Ölmek. TS, C.II, s.1197
hayatını kaybetmek	: Ölmek. <i>gözümüzü açTih açalı bi kaç sene onun yanında yaşadih. ondan sora o hastalandı. ondan sona hayatını gayb etTi.</i> KBAYA, s.103
hayatıyla ödemek	: Hayatına mal olmak, ölmek. TS, C.II, s.1198
hayırlı kuş	: Baykuş. DS, C.VII, s.2317
hayırsız	: Arayıp sormayan, vefâsız. TS, C.II, s.1203
hayta	: 1) Yardakçı (kimse). DS, C.VII, s.2321 2) Haydut, âsî, şâkî, serkeş, serseri, haylaz, külhanbeyi. TS, C.II, s.1206 <i>nihayet, oraya o camiye yaptırmış o günkü hükümetin önderleri, haytalar diyorlar. haytalar ki, o günkü hükümetin luzom etdii zaman vurucu gıricısı.</i> UİA, s.289
hazan	: 1) Fakir. 2) Açgözlü (kimse). DS, C.VII, s.2322
hezimet	: Bozgun, büyük yenilgi, büyük mağlûbiyet. TS, C.II, s.1241
hece taşı	: Mezar taşı. DS, C.VII, s.2325
hemoroyit	: Basur. TS, C.II, s.1224
hengâme	: 1) Gürültü, patırtı, şamata, kaynaşma. 2) Savaş, harp; kavga, kargaşa. TS, C.II, s.1226
hicılayık	: Boğmaca. DS, C.VII, s.2356
hıdırlık	: Mezarlık. DS, C.VII, s.2357
hınam	: Kemik veremi. DS, C.VII, s.2362
hınbil	: Eşek. DS, C.VII, s.2363

hinzır	: 1) Domuz. 2) Pis ve katı yürekli, gaddar, hain. TS, C.I, s.1243
hıra	: Frengi çıbanı. DS, C.VII, s.2368
hızan	: 1) Açgözlü. 2) Miskin, tembel. 3) Görgüsüz, sonradan görmüş (kimse). 4) Cimri. 5) Yoksul. DS, C.VII, s.2381
hicran	: İltihap. DS, C.VII, s.2383
himen	: Bekâret zarı, kızlık zarı. TS, C.II, s.1262
hizmetli	: Kapıcılık, odacılık vb. işler yapan kimse, müstahdem, hademe. TS, C.II, s.1270
halak ağızlı	: Boşboğaz. DS, C.VII, s.2256
horasa	: Büyü. DS, C.VII, s.2409
horasan	: Eksik, normal olmayan (akıl için). DS, C.VII, s.2409
horozabla	: Yeşil kertenkele. DS, C.VII, s.2412
horozik	: Boğmaca hastalığı. DS, C.VII, s.2412
hoşamadı	: Sözüne güvenilmeyen, ikiyüzlü DS, C.VII, s.2416
hoşamatçı	: Dalkavuk. DS, C.VII, s.2416
hoşu	: Kötü kadın. DS, C.VII, s.2417
hotik	: Cadı, hortlak. DS, C.VII, s.2419
hoylu	: Yarı deli, dengesiz (kimse). DS, C.VII, s.2422
hoyrat	: 1) Yakışksız, çirkin. 2) Tembel. 3) Cimri, hasis. DS, C.VII, s.2423
hozan	: Çok konuşan, geveze. DS, C.VII, s.2425
hozancı	: Yalan söyleyen. DS, C.VII, s.2425
hörül olmak	: Çok sarhoş olmak. DS, C.VII, s.2436
husûmet	: Hasımlık, düşmanlık, adâvet. TS, C.II, s.1291
huzûr evi	: Yaşlı, kimsesiz kişilerin sığındıkları ve bakıldıkları yer. TS, C.II, s.1294
hüküm giymek	: Mahkemece cezalandırılmak. TS, C.II, s.1298
hükümlü	: Hüküm giymiş olan; cezâ verilmiş olan, mahkûm. TS, C.II, s.1300
hümmatun	: Baykuş. DS, C.VII, s.2450
hüpbükkuş	: Baykuş. DS, C.VII, s.2450

ilat	: Kekeme. DS, C.VII, s.2464
ilgîn	: Korkak. DS, C.VII, s.2470
ilkış	: Şaşı. DS, C.VII, s.2473
irşat (irşat)	: Çirkin, suratsız. DS, C.VII, s.2488
iskırtmak	: Çalmak. DS, C.VII, s.2492
iskıtça	: Verem. DS, C.VII, s.2492
islatmak	: Dövmek, dayak atmak. TS, C.II, s.1316
ibiş	: Alık, şapşal, hımbıl. TS, C.II, s.1324
iblis	: Şeytan. TS, C.II, s.1324
icâbına bakmak	: Bir kimseyi ortadan kaldırmak, yok etmek. TS, C.II, s.1326
iç pınar	: Hamam. DS, C.VII, s.2507
içağrısı	: Dizanteri ya da kolera hastalığı. DS, C.VII, s. 2503
içeri	: Hapishâne. TS, C.II, s.1334 <i>bu safar millat, o şeda toplanmışlar böyügları ki “yav sen niya sen bu adamı iftira için gaç aydır içarda tutmuşsun, zindana atmışsın, acava dorği mı acava yalan mi?”</i> KBAYA, s.138
içeri atmak	: Hapsetmek. TS, C.II, s.1334
içeri düşmek	: Hapse girmek, ceza evine konulmak. TAÜİ, s.241
içerili	: Kinci. DS, C.VII, s.2504
içinden okumak	: Sessiz bir şekilde küfretmek. TS, C.II, s.1333
idâre etmek	: Bir işi örtbas etmek, göz yummak. TS, C.II, s.1340
idaresiz	: İdâre etmesini bilmeyen, beceriksiz, gevşek (kimse). TS, C.II, s.1341
İğlemek	: Eziyet çekerek hastalanmak, verem olmak. DS, C.VII, s.2511
iki canlı	: Hamile EAK.
ilancılı	: Kemik veremi. DS, C.VII, s.2517
ilbiz	: Cin, şeytan. DS, C.VII, s.2518
ilenmek	: Beddua etmek, lânet etmek. TS, C.II, s.1370
ileze	: Veremli, hastalıklı. DS, C.VII, s.2521
ili	: Hayâlet, cin, peri. DS, C.VII, s.2522

ilinti	: 1) Açgözlü. 2) Rüşvet. DS, C.VII, s.2526
ilişik	: Boş inanca göre cin çarpmış kimse. DS, C.VII, s. 2527
ilişmek	: Irza geçmek. DS, C.VII, s.2528
iliyer	: Boş inanca göre cinli, perili, uğursuz yer. DS, C.VII, s.2529
iliyertemi	: Sinir hastası olan, boş inanca göre cin, peri tarafından çarpılmış olan. DS, C.VII, s.2529
ilmece	: Kızamık hastalığı. DS, C.VII, s.2532
imamevi	: Kadınlara özgü ceza evi. DS, C.VII, s.2533
imiklemek	: Boğmak. DS, C.VII, s.2536
inah	: Boğmaca hastalığı. DS, C.VII, s. 2537
inâyet	: Yardım, ihsan, lütuf, iyilik, kayırma.. TS, C.II, s.1391
ince ağrı	: Verem, kalp hastalığı. DS, C.VII, s.2537
ince hastalık	: Akciğer veremi. TS, C.II, s.1392 <i>Üç yaşına kadar bu çocuk anali babali böyümüş. Bi gün bi ince hastalığ karısını sarmış. Adam elinden geleni yapmış. Fakat karyi bir türlü bu hastalıhtan kurtaramamış. Kari ölmüş. DA, s.79</i>
incibar	: Bir çeşit çıbancık. DS, C.VII, s.2538
incitme beni	: Kanser hastalığı. TS, C.II, s.1394
indir kaldır	: Dedikodu. DS, C.VII, s. 2540
ingil	: Sümük. DS, C.VII, s.2542
inkıbâz	: Peklik, kabızlık. TS, C.II, s.1399
inkisâr	: Beddua. TS, C.II, s.1399
inme	: Felç, nüzul. TS, C.II, s.1400
intizâr	: İlenme, beddua. TS, C.II, s.1408 <i>bi de sövele. len buraya bakma yau. burda intiza edele. gahrolası, bilmem ne yani, zang ölümüne gel, dele. aniden gebe git. cierinden yansın naha inşallah, bu şekilde. UİA, s.250</i>
iplicek	: 1) Karaciğer ve gırtlakta meydana gelen bir çeşit hastalık, yemen çıbanı. 2) Tenya, şerit. DS, C.VII, s.2545,2546
irdelemek	: Dedikodu yapmak. DS, C.VII, s.2547

irtihâl	: Dünyadan âhirete göçme, ölüm, vefat. TS, C.II, s.1415
irtikâp	: Rüşvet alma. TS, C.II, s.1415
isbir	: Yalancı. DS, C.VII, s.2554
isdeci (isteci)	: Dilenci. DS, C.VII, s.2554 ; DS, C.XII, s.4525
isdenmek	: Dilenmek. DS, C.VII, s.2554
ishak	: Baykuş. DS, C.VII, s.2555
issice	: Verem. DS, C.VII, s.2559
istifrağ	: Kusma, kay. TS, C.II, s.1425
istifrağ etmek	: Kusmak. TS, C.II, s.1425
	<i>O misirlerden beş altı tene yeduğunen başladı benim yüregim isdifra etmeğe. Çünkü ac adam, misiri gabul etmedi. KİA, s.227</i>
	<i>o zaman hasdalık meydana gelmiş. sıtma deye bi hasdalık varmış. o zaman karınnarı şişiyomuş. bole istifa etme, karınnarı şişme, sararma, beyazleşme. UİA, s.336</i>
istismâr	: Menfaatlenme, sömürme. TS, C.II, s.1429
iş pişirmek	: Aralarında gizlice anlaşmak. TS, C.II, s.1435
işini bitirmek	: Birini öldürmek. TS, C.II, s.1436
işini görmek	: Öldürmek. TS, C.II, s.1436
işlenti	: Faiz. DS, C.VII, s.2564
işletmek	: Şaka ve birtakım yalanlarla birini kandırmak ve gülünç duruma düşürerek eğlenmek. TS, C.II, s.1441
iteli	: Felçli, çolak. DS, C.VII, s.2568
itici	: Soğuk, sevimsiz, beğenilmeyen. TS, C.II, s.1447
itilmek	: Defolmak. DS, C.VII, s.2568
itlâf	: Öldürme, yok etme, telef etme. TS, C.II, s.1449
iycik	: Yaltaklanan kimse. DS, C.VII, s.2573
iyindirik	: Bağırsak bozukluğu hastalığı, ishal. DS, C.VII, s.2574
iyi saatlerde olsunlar	: Cinlerin ve bundan kinaye olarak kötü adamların isimleri anıldığında söylenir. TS, C.II, s.1452
jetonu geç düşmek	: Geç anlamak, ne demek istediğini hemen kavrayamamak. TS, C.II, s.1460

- kaameti artırmak** : Aşırı davranmaya başlamak, azıtmak. DS, C.VIII, s.2577
- kab** : Lağım. DS, C.VIII, s.2577
- kaba etler** : Sağrı butları, kalçalar. TS, C.II, s.1463
- kabahat** : Kusur; suç; hata, uygunsuz iş veya davranış.
TS, C.II, s.1464
- kabak çiçeği gibi açılmak** : Çekingenlik ve utangaçlıktan sıyrılarak aşırı davranışlarda bulunmak. TS, C.II, s.1464
- kabak doğramak** : Yalan söylemek. DS, C.VIII, s.2578
- kabaram** : Üzüntüden olan sinir hastalığı, bir çeşit delilik.
DS, C.VIII, s.2581
- kabıklı (kabuklu)** : Sünnetsiz erkek. DS, C.VIII, s.2583
- kabir** : Mezar, sin. TS, C.II, s.1467
- kabristan** : Mezarlık. TS, C.II, s.1465
- kaçamak** : Hoş karşılanmayacak bir şeyi ara sıra gizlice yapma.
TS, C.II, s.1471
- kaçırmak** : Delirmek, aklını kaybetmek. TS, C.II, s.1471
- kadavra** : Tıp öğretiminde üzerinde çalışma yapmak için kullanılan insan veya hayvan ölüsü; ceset. TS, C.II, s.1478
- kademhâne** : Ayakyolu, abdesthâne, helâ. TS, C.II, s.1478
- kafayı çekmek** : İçki içmek. TAÜİ, s.249
- kaftar** : İhtiyar, cadı, bunak. DS, C.VIII, s.2593
- kahve parası** : Bahşiş. TS, C.II, s.1492
- kaka** : (Çocuk dilinde) pislik. TS, C.II, s.1494
- kakavan** : Kendini beğenmiş, budala, huysuz, sevimsiz kimse.
TS, C.II, s.1494
- kaknem** : Huysuz, aksi, çirkin. TS, C.II, s.1495
- kalabalık ağızlı** : Geveze, lafa boğan, lafazan. TS, C.II, s.1495
- kalaylamak** : Sövmek, küfretmek. TS, C.II, s.1496
- kaldırım kuşu** : Kaldırım, sokak, durak gibi yerleri kendisine iş yeri edinen hırsız, yankesici ; sokak fahişesi, müşterisini sokakta bulmayı alışkanlık edinmiş fahişe. TAÜİ, s.57

- kaldırım mühendisi** : İşsiz güçsüz dolaşan kimseler hakkında alay yollu kullanılır. TS, C.II, s.1498
- kaltaban** : Nâmussuz, yalancı, şarlatan. TS, C.II, s.1513
- kamaşık** : Beceriksiz, tembel, uyuşuk. DS, C.VIII, s.2613
- kana boyamak (bulamak)** : Vurulup kanı akmak, kan içinde bırakmak, yaralamak, öldürmek. TS, C.II, s.1520
- kanat biçmek** : Kibirleşmek. DS, C.VIII, s.2618
- kanat** : Yüznumara. DS, C.VIII, s.2618
- kanatlanmak** : (Bir şey) Habersizce alınmak, çalınmak. TAÜİ, s.55
- kanatlandırmak** : (Bir şeyi) Habersizce almak, çalmak. TAÜİ, s.55
- kan dökmek (dökülmek)** : Öldürmek. TS, C.II, s.1519
- Benim nenem dedi ya haci sen, ben çoğ eyi hatırlıyem
bele ikindiden sora gec vahit, dar, hani biz dar
vahit de idih, ikindinen mogrıb arası, dediler
dar vahitta geldi. Kahah kan töhahın. DA, s.96
e, kafır deyo kun dedi gare serden eyliK gan döküüm,
gare serden eyliK verisen eyi sulf olurun deyo,
vemesseniz sulf olmam deyor arkadeşle dedi.*
- KYA, s.185
- kan akmak** : Kanlı kavga olmak , kan dökülmek. TS, C.II, s.1518
- Ahdı Üseyinin ganı,
Cesetden ayırman canı,
Seni çekem bir pühsene,
Yitleriğiz uluşmaya KİA, s.263*
- kanına girmek** : Ölümüne sebep olmak. TS, C.II, s.1521
- kan içmek** : Zâlim olmak, ölümlere sebep olmak, öldürmek.
TS, C.II, s.1519
- kan yalamak** : Zâlim olmak, ölümlere sebep olmak.
*Kimsa isan deyib de gapısını açmazla ve gonuşmazla.
Bunla gan yaladı, bunla. Paçacı isanla deyi.*
ZBKİA, s.134
- kantın** : Yalan, hile, palavra. DS, C.VIII, s.2628

kapınmak	: Dilenmek. DS, C.VIII, s.2633
kapıyı göstermek	: Kovmak, uzaklaştırmak. TS, C.II, s.1538
kaput (kapot)	: Prezervatif. DS, C.VIII, s.2635 ; TS, C.II, s.1543
kara çalmak	: Birine iftira etmek, birinin adını kötüye çıkarmak. TS, C.II, s.1546
karadeve	: Ölüm, ecel. DS, C.VIII, s.2642
kara haber	: Bir ölüm veya felaket haberi. TS, C.II, s.1547
kara heççe	: Hamam böceği. DS, C.VIII, s.2644
karakabarcık	: Hayvanlarda (özellikle sığırlarda) olan şarbon hastalığı. DS, C.VIII, s.2645
karamübarek	: Şirpençe, kan çıbanı. DS, C.VIII, s.2651
kara toprağa aş olmak	: Mezara girmek, ölmek, gömülmek. TS, C.IV, s.2907
kara toprak	: Mezar, kabir. TS, C.II, s.1557 <i>sizin bi derdinîz va. benim on dana derdim va hankısına yanen. ah halimim gara tobraklan altına beş gün oldun bön. KYA, s.225</i>
kara yere girmek	: Ölmek. TS, C.II, s.1548
kara yüzlü	: Suçlu, lekeli, günahkâr. TS, C.II, s.1548
kara	: İftira, leke. DS, C.VIII, s.2637
karabacak	: Sığır. DS, C.VIII, s. 2637
karabakma	: Kuşpalazı, difteri. DS, C.VIII, s.2637
karacı	: Bir kimseye işlemediği bir suçu yükleyen, iftira eden, kara çalan ; haydut, şaki, yağmacı. TS, C.II, s.1549
karadam	: Mezar. DS, C.VIII, s.2641
karakaçan	: Sıpa, eşek yavrusu. DS, C.VIII, s.2645
karalamak	: Kara çalmak, lekelemek, kötü bir şeyi yüklemek. TS, C.II, s.1552
karamancı	: Hırsız. DS, C.VIII, s.2650
karanlıkkuşu	: Yarasa. DS, C.VIII, s.2651
karası elinde	: İftiracı. TS, C.II, s.1548
karayatalığ	: Tifo hastalığı. DS, C.VIII, s.2654
karayazı	: Ölüm. DS, C.XII, s.4535

karayer	: Mezar, sin; toprak, kara toprak. TS, C.II, s.1547 <i>gara yerler galın olu</i> <i>gaza gaza derin olu</i> <i>urlara gidenner yalan olu. UİA, s.283</i>
karayol	: Ölüm. DS, C.VIII, s.2655
kargadüleğ	: Ebu Cehil karpuzu, acı hıyar. DS, C.VIII, s.2658
karnı olmak	: Gebe olmak. DS, C.VIII, s.2667
karpuz	: Kalça, kık; (kadın veya kızda) iri meme. Aptal, salak (kimse). TAÜİ, s.26
karşı taraf	: Hasım, düşman. TS, C.II, s.1570
kartal	: Yaşlı erkek manda. DS, C.VIII, s.2669
kaşmer	: Kertenkele. DS, C.VIII, s.2681
katakulli	: Hile, yalan, dalavere, aldatma, tuzak. TS, C.II, s.1582
katkılı	: 1) Karışık, arı olmayan, hileli. 2) Evlilik dışı çocuk, piç. DS, C.VIII, s.2684
kaybetmek	: (ölüm, ayrılmak v.b. ile) Ayrılmak, ayrı düşmek. TS, C.II, s.1595 <i>Onan sora bu Hurşid Efendi de, Emin Bey de duyuyor ki Erseli vurmuşlar. Ahmet Bey vurdurmuş. Ben de çocuh. Orada Posofda geziyorum. Annemi de gaybetdim. Çocuh, on bir yaşında. KİA, s.217</i> <i>bi de televizyon göndercekledi; biz şindilik tehir ettirdik o işi başka bi zamana bıragdık. arkadaşımızı gaybetdik bu arada da. KYA, s.154</i>
kaydırmak	: Çalmak, kaçırmak. DS, C.VIII, s.2699
kaydur	: Topal. DS, C.VIII, s.2699
kayış kanat	: Yarasa. DS, C.VIII, s.2701
kayışçı	: Hırsız. DS, C.VIII, s.2701
kayıvermek	: Ölmek. DS, C.VIII, s.2702
kaykılmak	: Ölmek. DS, C.VIII, s.2702
kaymak ağacı	: Çok süt veren manda, inek. DS, C.VIII, s.2703
kaynaşık	: Yosma, oynak kadın. DS, C.VIII, s.2705

kaytarmak	: Kusmak, çıkarmak. DS, C.VIII, s.2709
kaytaz	: 1) Hırsız. 2) Dolandırıcı. 3) Savsak. DS, C.VIII, s.2709
kazak	: 1) Dilsiz. DS, C.VIII, s.2710 2) Sünnetsiz adam. DS, C.VIII, s.2709
kazancı	: Dilenci, çingene. DS, C.VIII, s.2710
keçebaş	: Davarlarda olan akciğer hastalığı. DS, C.VIII, s.2715
keçeyi suya atmak	: Ar veya namusu hiçe saymak. TS, C.II, s.1610
keçinmek	: Ölmek. DS, C.VIII, s.2716
kefelâlesi	: Utanmaz, arsız. DS, C.VIII, s.2719
kehten bakan	: Domuz. DS, C.VIII, s.2722
kel hastalık	: Verem. DS, C.VIII, s.2732
kelebek	: Yarasa. DS, C.VIII, s.2726
kendine kıymak	: Kendini öldürmek, intihar etmek. TS, C.II, s.1627
kenef	: Ayakyolu, hela, abdesthane. DS, C.XII, s.4545 TS, C.II, s.1629
kepeği tükenmek	: Ölmek. DS, C.VIII, s.2745
kesegen	: 1) Fare. 2) Erkek domuz. DS, C.VIII, s.2760, 2761
kesim evi	: Mezbaha. TS, C.II, s.1639
kesit	: Öksüz, kimsesiz. DS, C.VIII, s.2765
kestanecik	: Prostat. TS, C.II, s.1642
kezenti	: Başiboş. DS, C.VIII, s.2780
kıdır kemiği	: Kalça kemiği. DS, C.VIII, s.2784
kıdım	: Rüşvet. DS, C.VIII, s.2787
kılım	: Baykuş. DS, C.VIII, s.2798
kılınmak	: Yaltaklanmak, boyun eğmek. DS, C.VIII, s.2799
kınalı	: Ahlâksız. DS, C.VIII, s.2805 <i>yoğsa da eşden dosdan beş on milyon bulmam, o bideyi veya yeme yapıdırmam ilazım. göreneksiz veya gıpdı yerine geçiyo yapıdırmayan. UİA, s.361</i>
kır serdari	: Serseri, işsiz güçsüz, başiboş dolaşan kimse. DS, C.VIII, s.2836
kır	: Saçsız, kel. DS, C.VIII, s.2814

kırgın	: Toptan ölüme götüren bulaşıcı hastalık, kıran. DS, C.VIII, s.2822
kırmak	: (savaş, bulaşıcı hastalık v.b. için) Öldürmek, mahvetmek. TS, C.II, s.1666 <i>Ertesi günü haber geldi ki valla hepisini gırmışlar. Geldik ki Allah vere. Heş de biri yoh. Damlara da hele ateş verillerdi.Geldik, rehmelik Habunan Nuro kivra arabalarının daşıdı,cendeheri guyladılar. KİA, s.177 gah Benli Dülber bi gayfe bişir. o da gayfe bişiriyor. gayfey içiyor, alayını gırıyollar, ordan çekip geliyor babasının koyüne. NYA, s.181</i>
kırılmak	: (Savaş, bulaşıcı hastalık vb. den) Çok sayıda insan ölmek, yok olmak. TS, C.II, s.1661
kırım	: Toplu olarak öldürme, katliam. TS, C.II, s.1662
kırkıcı	: Buzağı dişi denilen ve bitki köklerini kesen böcek, danaburnu. DS, C.VIII, s.2829
kırlangıç	: Sığırların dil ya da kuyruk altında olan, kan alınca geçen bir hastalık. DS, C.VIII, s.2831
kırmacını almak	: Öldürmek, kökünü kazımak, sonunu almak DS, C.VIII, s.2833
kısma	: Menenjit. DS, C.VIII, s.2843
kısmık	: Cimri. DS, C.VIII, s.2843
kıssa	: Şaşkın, aptal (kimse). DS, C.VIII, s.2844
kıtıpiyos	: İşe yaramaz, sünepe, değersiz, kötü. TS, C.II, s.1675
kıtır atmak	: Yalan söylemek. DS, C.VIII, s.2847
kıtır	: Kel hastalığı. DS, C.VIII, s.2847
kıtmır	: Cimri, pinti. DS, C.VIII, s.2848
kıvırmak	: 1) Aşırmak, çalmak. DS, C.VIII, s.2850 2) Uydurup söylemek. TS, C.II, s.1676
kıyafet düşkünü	: Kıyafeti kötü olan kimse. TS, C.II, s.1678

kıyıcı	: Kıyan, esirgemeyen, merhametsiz, gaddar. TS, C.II, s.1680
kızdırma	: Sıtma. DS, C.VIII, s.2862
kızhanım	: Hüsnüyusuf, çinkaranfili. DS, C.VIII, s.2862
kızılyörük	: Yılcancık hastalığı. DS, C.VIII, s.2867
kızılık	: 1) Kızamık hastalığı. 2) Bir çeşit çiçek hastalığı. DS, C.VIII, s.2864
kızılık hoşafı içirmek	: Dayak atmak, sopayla dövmek. TAÜİ, s.49
kızılık	: Tembellik, arsızlık. DS, C.VIII, s.2866
kızılyel	: Albümin hastalığı. DS, C.VIII, s.2867
kızlaryoldaşı	: Kertenkele. DS, C.VIII, s.2868
kızlık	: Üvey kız, manevi kız. DS, C.VIII, s.2868
kibar hastalığı	: Cinsel sapıklık (erkeklerde). DS, C.VIII, s.2869
kif	: Frengi hastalığı. DS, C.VIII, s.2870
kilo almak	: Şişmanlamak. TS, C.II, s.1691
kireçlemek	: Soğuk algınlığından ölmek. DS, C.VIII, s.2876
kirlenmek	: (Kadın için) Irzına geçilmek, namusuna zarar gelmek. TS, C.II, s.1700
kirli	: (Kadın için) Ay başı halinde olan. TS, C.II, s.1700
kirli çıkı (çıkın)	: Fakir görünen fakat çok para biriktiren kişi; bir kenarda mutlaka birikmiş parası bulunan kimse. TS, C.II, s.1701
kirli paçavra	: Kolera hastalığı. DS, C.VIII, s.2880
kirtik	: Rüşvet. DS, C.VIII, s.2883
kocagelin	: Kaynana. DS, C.VIII.s.2891
kocalık	: Sidik. DS, C.XII, s.4562
kocaoğlan	: Ayı. DS, C.VIII, s.2892
koket	: Hafifmeşrep kadın, yosma. TS, C.II, s.1713
kokoz	: Züğürt. TS, C.II, s.1714
kola	: Ayakyolu, helâ. DS, C.VIII, s.2907
konusmak	: Flört etmek. TS, C.II, s.1732
korkut	: Cin, şeytan gibi hayâlî yaratıklar. DS, C.VIII, s.2926
koşuşmak	: Hayvanlar çiftleşmek. DS, C.VIII, s.2935

kovalamak	: Söz getirip götürmek. DS, C.VIII, s.2938
kovuk	: Sidik torbası. DS, C.VIII, s.2940
kömbel	: Şişman. DS, C.VIII, s.2956
köme	: Kızamık hastalığı. DS, C.VIII, s.2956
köpüklü	: Çabuk öfkelenen, küfürler savuran, sinirli (kimse). DS, C.VIII, s.2961
körocak	: Çocuksuz aile. TS, C.II, s.1759
köstü	: Yıllancık hastalığı. DS, C.VIII, s.2977
kötü kadın	: Yaşayışı cemiyetin ahlâk kurallarına uymayan kadın, orospu. TS, C.II, s.1763
kötü olmak	: (kadın) Kötü yola düşmek. TS, C.II, s.1763
kötü yola düşmek (sapmak)	: Kötü kadın olmak. TS, C.II, s.1764
kötü yolda olmak	: Kötü kadın olmak. <i>bu benim gardaşımın garısı kötü yoldadır.</i> KBAYA, s.101
kötü hayvan	: Domuz. DS, C.VIII, s.2982
kötü yara	: Frengi. DS, C.VIII, s.2983
kubat	: Kaba, şişman, biçimsiz. DS, C.VIII, s.2987
kubuduk	: Yalan, abartılı söz ya da yalan söyleyen. DS, C.VIII, s.2988
kubur	: Yalan. DS, C.VIII, s.2989
kucaktan kucağa dolaşmak (gezmek)	: (kadın için) Pek çok kimsenin sevgilisi olmak, onlarla düşüp kalkmak. TS, C.II, s.1770
kuşkaldıran	: Dalkavuk, yüze gülen. DS, C.XII, s.4574
küçül	: 1) Züppe. 2) Büyük fare. DS, C.VIII, s.3025
kuğuruk	: Baykuş. DS, C.VIII, s.2991
kukumav	: Baykuş. DS, C.VIII, s.2992
kulampara	: Oğlancı. TS, C.II, s.1779
kursaklı	: Boğazında ur olan kimse. DS, C.VIII, s.3009
kursaksız	: Akılsız. DS, C.VIII, s.3009
kuruyel	: Romatizma. DS, C.VIII, s.3013
kuruburu	: Dizanteri. DS, C.VIII, s.3011
kurudan	: Verem hastalığı. DS, C.VIII, s.3011
kurukan	: Ölü. DS, C.VIII, s.3011

kurum satmak	: Büyüklenmek, gururlanmak; gösteriş yapmak. TS, C.II, s.1801
kusah	: Kolera. DS, C.XII, s.4573
kuşak çözmek	: Ayak yoluna gitmek, işemek. DS, C.VIII, s.3014
kuşak tazelemek	: Ayakyoluna gitmek, işemek. DS, C.XII, s.4574
kuşça	: Küçük hıyar. DS, C.VIII, s.3015
kuşdiri	: Yeşil kertenkele. DS, C.VIII, s.3015
kuşkuyruğu	: 1) Büyük çıban. 2) Difteri. DS, C.VIII, s.3016
kutes	: Tutsakevi. DS, C.VIII, s.3017
kuyrugli	: Akrebe benzer eğri, sarı kuyruklu, zehirli bir böcek. DS, C.VIII, s.3020
kuyruk sallamak	: Yaltaklanmak. TS, C.II, s.1813
kuyruklu	: Akrep. DS, C.VIII, s.3020
kut kemiği	: Kalça. DS, C.VIII, s.3017
küçük abdest	: İşeme ihtiyacı; çiş, idrar. TS, C.II, s.1817
küpe binmek	: Büyücülük, cadılık yapmak. DS, C.VIII, s.3040
külâh sallamak	: Dalkavukluk, yarıdakçılık etmek. TS, C.II, s.1823
külleme	: Frengi hastalığı. DS, C.VIII, s.3030
küllük	: Ayakyolu, helâ. DS, C.VIII, s.3031
künyesini okumak	: Ayıplarını ortaya koyarak bir kimseye sövmek. TS, C.II, s.1828
küt	: Kötürüm, sakat. DS, C.VIII, s.3052
laf atmak	: Yalan söylemek. DS, C.IX, s.3058
laf işitmek	: Azarlamak, paylamak. TS, C.III, s.1839
lafazan	: Çok fazla konuşan, geveze. TS, C.III, s.1840
lafı güzâf	: Manasız, yersiz, boş söz. TS, C.III, s.1839
lahit	: Mezar, kabir; sanduka. TS, C.III, s.1841
lâkayt	: Aldırış etmeyen, kayıtsız, ilgisiz, umursamaz. TS, C.III, s.1842
lâubali	: Kayıtsız, umursamaz, ciddiyetsiz, saygısız, pervasız. TS, C.III, s.1848
lavabo	: Helâ, ayakyolu, tuvalet. TS, C.III, s.1849
lazımlık	: Oturak. TS, C.III, s.1850

lepra	: Cüzzam. TS, C.III, s.1854
lokma göz	: İri ve dışarı fırlamış göz, patlak göz. DS, C.IX, s.3084 ; TS, C.III, s.1864
lüpcü	: 1) Hazır yiyici, beleşçi. 2) Rüşvet alan kimse. DS, C.IX, s.3095
macaralı	: Çürük, bozuk. DS, C.IX, s.3098
mahmıt	: Avanak, aptal. DS, C.IX, s.3105
malın gözü	: Aşağılık ve düzenci kimse; iffetsiz. TS, C.III, s.1892
malkadın	: Baykuş. DS, C.IX, s.3113
malkıran	: Hayvan vebası. DS, C.IX, s.3113
malta	: Kötü kadın. DS, C.IX, s.3114
malûl	: İletli, hastalıklı, sakat, kötürüm, hasta. TS, C.III, s.1894
malyemez	: Cimri. DS, C.IX, s.3114
manakadı	: Çoban köpeği. DS, C.IX, s.3116
manav	: Akılsız, ahmak. DS, C.IX, s.3117
mancımlı	: Deli. DS, C.IX, s.3118
mantıcı	: Pinti, cimri. DS, C.XII, s.4586
mat	: Maskara. DS, C.IX, s.3135
maya gibi (mayalı)	: Etine dolgun, canlı. DS, C.IX, s.3139
mayası bozuk	: Karaktersiz, kötü yaradılışlı, soysuz. TS, C.III, s.1916
mayhoş	: Davranışları serserice olan. DS, C.IX, s.3140
mekir nekir	: 1) Cin, şeytan. 2) Hortlak. DS, C.XII, s.4590
mektep görmemiş	: Kaba, saygısız, cahil, terbiyesi kıt. TS, C.III, s.1932
melektoprak	: Çamuru çok özlü, boz toprak. DS, C.IX, s.3154
melez	: Kefen. DS, C.IX, s.3156
melik	: Çok gezen, iş yapmayan ev kadını. DS, C.IX, s.3157
memişhana	: Ayakyolu helâ. DS, C.XII, s.4591
meni	: Döl suyu, bel suyu, sperma, nutfe. TS, C.III, s.1941
menedilmek	: Öldürülmek. DS, C.XII, s.4591
mercimeği fırına vermek	: Gizlice aşk ilişkisi kurmak. TS, C.III, s.1946
mere	: Fare. DS, C.IX, s.3167
merhûm	: Ölmüş müslüman erkek, ölü. TS, C.III, s.1948

merkep	: Eşek. TS, C.III, s.1948 <i>sona bi tane de gadı oyunu. gadı oyunu çıkarılır. bir merkebe gine, merkebe bi adam bindiriyor, gene onun da golları şöle üsTünden balanıyo, geydirilyo.</i> KYA, s.146
mervan	: Eşek. DS, C.IX, s.3171
mesek	: Yetim. DS, C.IX, s.3171
metameli	: Uğursuz, sık sık elinden kaza çıkan. DS, C.IX, s.3173
mezhebi geniş	: Namus, iffet, ahlâk vb. konularda fazla serbest ve hoşgörülü olan (kimse). TS, C.III, s.1972
milcan	: Öksüz. DS, C.IX, s.3198
mimli	: Kötü olarak bilinen, mimlenmiş, hareketlerinden kuşku duyulan. TS, C.III, s.1986
miskin hastalığı (illeti)	: Cüzzam.TS, C.III, s.1993
miskin	: Beceriksiz, elinden bir şey gelmez, mıymıntı, uyuşuk; tembel. TS, C.III, s.1993
miskinhâne	: Cüzzam hastalığına tutulanların şehir halkı ile temas ettirmemek ve tedavilerini yapmak için yapılmış yer. TS, C.III, s.1993
mişmişçi	: Dedikoducu. DS, C.IX, s.3204
moza	: Domuz yavrusu. DS, C.IX, s.3212
muhabbet tellalı	: Bir erkeğin bir kadınla buluşmasını sağlayan, bu işi meslek edinmiş kimse. TS, C.III, s.2008
muhannet	: Korkak, kadın yaradılışlı adam. DS, C.IX, s.3217
munzur	: Zararlı insan ya da hayvan, baş belası. DS, C.IX, s.3220
muratçık	: Baykuş. DS, C.IX, s.3220
muştucu	: Girdiği eve sevindirici haber getirdiğine inanılan, kelebeğe benzer kahverengi bir böcek. DS, C.IX, s.3224
münasebette bulunmak	: Cinsi yaklaşımda bulunmak. TS, C.III, s.2049
mürtekip	: (para, kazanç karşılığı olarak) Kötü, uygunsuz işler yapan; rüşvet yiyen, rüşvet alan, rüşvetçi. TS, C.III, s.2054
müstehcen	: Açık saçık, edep veya haya duygularına aykırı; yakışsız. aykırı; yakışsız. TS, C.III, s.2060

müştülemek	: Fitlemek, çekiştirmek. DS, C.IX, s.3231
müteveffa	: (İnsan için) Ölmüş, ölü. TS, C.III, s.2068
müzevir	: Söz götürüp getiren, ara bozan. TS, C.III, s.2070
müzmehel	: İçkili, sarhoş. DS, C.XII, s.4601
nakış toplamak	: Görüştüğü kimsenin, girdiği evin, kusurunu, eksikliğini, dedikodu konusu yapmak için dikkatle bakmak, incelemek. DS, C.IX, s.3234
namazsız	: Aybaşı durumunda bulunan (kadın). TS, C.III, s.2081
nâmert	: Korkak, alçak, mert olmayan, insaniyetsiz, karakersiz. TS, C.III, s.2081
nâne yemek	: Yakışksız bir davranışta bulunmak, uygunsuz bir iş yapmak. TS, C.III, s.2083
naşal	: 1) Kör. 2) Şaşıl. DS, C.IX, s.3241
naylon	: Düzme, sahte. TS, C.III, s.2091
nazlıkara	: Gözbebeği. DS, C.IX, s.3242
necâset	: 1) Pislik, kirlilik, mundarlık. 2) Dışkı, ters, kazurat. TS, C.III, s.2104
nedir kalmak	: Hastalık, iz bırakmak, sakat kalmak. DS, C.IX.s.3243
nedirli	: Özürlü, eksik, lekeli. DS, C.IX, s.3243
nem	: İrin. DS, C.IX, s.3245
nene	: Üvey anne. DS, C.IX, s.3246
netameli	: Kel. DS, C.XII, s.4605
obur	: Hortlak. DS, C.IX, s.3261
odalık	: Eskiden bir erkeğin nikahsız olarak aldığı kadın, cariyeye. TS, C.III, s.2147
oğlanlık olmak	: Havale geçirmek. DS, C.IX.s.3268
oğlanlık	: Havale. DS, C.IX, s.3268
oğrak	: 1) İnanışa göre cin, peri çarpması. DS, C.XII, s.4609 2) Nedeni bilinmeyip cinlerin çarptığına inanılan hastalık. DS, C.IX, s.3269
oğraş	: Savaş. DS, C.IX, s.3269
oğru	: Hırsız. DS, C.IX, s.3269

oğrulamak	: Çalmak. DS, C.IX, s.3269
oğulluk	: Üvey oğul. DS, C.IX, s.3270
oğur	: Hırsız. DS, C.IX, s.3271
oğurlamah	: Çalmak, gizlice almak. DS, C.XII, s.4610
okutmak	: Surat asmak. DS, C.IX, s.3276
olacak	: Üvey. DS, C.IX, s.3276
oldacı	: Şişman, büyümeye, gelişmeye elverişli olan. DS, C.IX, s.3277
omzu düşük	: Uyuşuk, sersem. DS, C.IX, s.3280
omzu sopalı	: Düşünmeden konuşan. DS, C.IX, s.3280
ondört yapmak	: Bir işi baştan savma yapmak. DS, C.IX, s.3283
onurlu	: Çalımlı, kibirli. DS, C.IX, s.3284
operasyon	: Ameliyat. TS, C.III, s.2171
orak	: Cin. DS, C.IX, s.3285
oranlamak	: Bilgiçlik taslamak. DS, C.IX, s.3286
orannama	: Gerçek olmayan, yalan. DS, C.XII, s.4614
ordubozan	: Varis hastalığı. DS, C.IX, s.3287
ordulu	: Kaba, sözünü, konuşmasını bilmeyen. DS, C.IX, s.3288
orman gülü	: Hödük, görgüsüz, kaba saba kimse. TAÜİ, s.22
ortalık ağrısı	: Bulaşıcı hastalık. DS, C.IX, s.3289
ortaya düşmek	: (Kadın için) Fahişe olmak, orta malı olmak, sokağa düşmek. TS, C.III, s.2180
otlatmak	: Aldatmak, yalan söylemek. DS, C.IX, s.3294
oturak	: 1)Helâ, ayakyolu. 2) Lazımlık. 3) Kıç, makat. 4) Kötürüm. DS, C.IX, s.3295, 3296
oturag	: Kötürüm. DS, C.IX, s.3295
oya	: Dalgacı, tembel. DS, C.XII, s.4617
oynadanlıh	: İkiyüzlülük. DS, C.XII, s.4618
oynama	: Küçük çocuklarda olan havale hastalığı. DS, C.IX, s.3302
oynamak	: Kanun dışı cinsel ilişki kurmak. DS, C.IX, s.3302
oynaşmak	: Kadın ve erkek nikahsız yaşamak. DS, C.IX, s.3302
oynatmak	: Sara hastalığına tutulmak. DS, C.IX, s.3303

ozan	: 1) Geveze. 2) Sersem, aptal. 3) Dedikodu, dırıltı. DS, C.IX, s.3305
ozanlık	: 1) Düşkünlük, zavallılık. 2) Gevezelik. DS, C.IX, s.3305
öcü	: 1) Kurt, domuz vb. zararlı hayvanlar. DS, C.IX, s.3308 2) Çocukları korkutmak için uydurulmuş hayali yaratık, umacı. TS, C.III, s.2201; DS, C.IX, s.3308
ödüllü	: 1) Dertli, yaralı. 2) Korkudan şaşırılmış (kimse). DS, C.IX, s.3311
öfelemek	: Dövmek. DS, C.IX, s.3313
öğkenli	: Süreğen öksürüklü, bronşitli. DS, C.IX, s.3315
öğmek	: Kusmak. DS, C.XII, s.4621
öğümek	: Midesi bulanmak, kusmak. DS, C.IX, s.3319
öğümsüz	: Doymak bilmeyen. DS, C.IX, s.3321
öğütleme	: Yüz şişmesi hastalığı. DS, C.IX, s.3323
öğütlemek	: Birisini kandırıp bir başkasına karşı kışkırtmak. DS, C.IX, s.3324
ökçesiz	: 1) Korkak. 2) Bir şeye dayanamayan, katlanamayan. DS, C.IX, s.3325
ökünmek	: Birinin yaptıklarını, söylediklerini yineleyerek alay etmek. DS, C.IX, s.3327
ölçer	: Ara bozucu, fitne. DS, C.IX, s.3329
önlük	: Kötü kadın. DS, C.IX, s.3341
öpke avruu	: Verem. DS, C.IX, s.3343
örde	: Rüşvet. DS, C.IX, s.3344
ören kuşu	: Baykuş. DS, C.IX, s.3346
örken	: 1) Verem hastalığı. 2) Öksürük. DS, C.IX, s.3347
örülmek	: 1) Kavga etmek. 2) Öfkeli öfkeli ve üsteleyerek konuşmak. DS, C.IX, s.3353
örünc	: Rüşvet. DS, C.IX, s.3354
ösrük	: 1) Sarhoş. 2) Öfkeli, kızgın. DS, C.IX, s.3355
öşek	: 1) Dedikodu, abartma. 2) Hortlak. DS, C.IX, s.3356
ötmek	: Ölmek. DS, C.IX, s.3358

ötürmek	: 1) İshal, sürgün olmak.2) Kimse görmeden almak, aşırmaq. DS, C.IX, s.3359
ötürük	: Yalan. DS, C.IX, s.3360
özağrısı	: İshal, sürgün. DS, C.IX, s.3368
özen	: Kör. DS, C.IX, s.3371
özü kara	: Sütü bozuk, kötü soydan gelen (kimse). DS, C.IX, s.3373
pabucunu eline vermek	: Kovmak. TS, C.III, s.2243
paçalı	: Üstüne başına bakmayan, pasaklı. DS, C.IX, s.3376
paçası düşük	: Giyimine dikkat etmeyen, pasaklı. TS, C.III, s.2246
pahlamak	: Aptes yapmak. DS, C.IX, s.3380
pamukçük	: Daha çok bebeklerde görülen, dil, ağız ve boğaz çevresinde ortaya çıkan, pamuğa benzer, iltihaplı bir mantar hastalığı, aft. TS, C.III, s.2252
pamuklanmak	: 1) Ekşimek, kokmak. 2) Bayatlamak. DS, C.IX, s.3389
papara (paparasını) yemek	: Paylanmak, çok azarlanmak; takdir edilmek. TS, C.III, s.2255
para dönmek	: Rüşvetle iş yapılmak, rüşvet verilmek. TS, C.III, s.2256
parti	: Vurgun, kazanç. TS, C.III, s.2267
paryandı	: Kızamık hastalığı. DS, C.IX, s.3403
pas vermek	: (kız veya kadın için) Bakışları ile bir erkeğe ümit ve cesaret vermek. TS, C.III, s.2269
pasak	: 1) Salya, sümük. 2) Kir, küf, pas. DS, C.IX, s.3404
pasaportunu eline vermek	: İşten çıkarmak, kovmak. TS, C.III, s.2269
paşa	: 1) Baba. 2) Büyük kardeş, ağabey. 3) Saygıdeğer hanımlara verilen ad. 4) Konuk. DS, C.IX, s.3405
patrav olmak	: Ölmek. DS, C.IX, s.3413
payalı	: Kendini beğenmiş, kibirli. DS, C.XII, s.4640
paylamak	: Azarlamak. TS, C.III, s.2278
pazdamah (pazlamak)	: Sövmek, verip veriştirmek. DS, C.IX, s.3417
peçeçe	: Yarasa. DS, C.IX, s.3418
pejmürde	: 1) Eski püskü, yırtık. 2) Perişan, dağınık. TS, C.III, s.2282

- pek yüzlü** : 1) Sıkılmaz, utanmaz, yüz­süz. TS, C.III, s.2282
2) Utanmadan, sıkılmadan her şeyi konuşan. DS, C.IX, s.3422
- penis** : Erkelik organı. TS, C.III, s.2286
- perde inmek** : Katarakt olmak, göz görmez olmak. TS, C.III, s.2289
- perdesi yırtık (sıyrıık)**: Utanmaz, arlanmaz. TS, C.III, s.2289
- perilikari** : Falcı. DS, C.XII, s.4643
- perklik** : Kabız. DS, C.IX, s.3431
- petkin** : Lazımlık. DS, C.IX, s.3436
- pılavıcık** : Baykuş. DS, C.IX, s.3440
- pırna** : Rakı. DS, C.IX.s. 3443
- pılavı karmak** : 1) Hasta olmak. 2) Belaya çatmak. DS, C.IX, s.3452
- pipi** : (Çocuk dilinde) Erkelik organı. TS, C.III, s.2306
- pirifani (pir-i fani)** : İhtiyar, çok yaşlı (kimse). TS, C.III, s.2307
bi piri fani da makatTa oturmuş, bi sıhatTa bi kelime gonuşi.
KBAYA, s.98
- piyaz doğramak** : Bir amaç için iltifatta bulunmak, yüze gülmek, yalandan övmek;
yalan söylemek. TAÜİ, s.245
- poğuç** : Baykuş. DS, C.IX, s.3466
- popo** : (Çocuk dilinde) Kaba et, kıç. TS, C.III, s.2319
- portakal (<Fr. Portugal)** : (Kadın veya kızda) Meme. TAÜİ, s.27
- postunu taramak** : Dövmek. DS, C.IX, s.3472
- pot** : Lazımlık. DS, C.IX, s.3473
- punta** : Zatürree hastalığı. DS, C.IX, s.3486
- rahim** : Döl yatağı. TS, C.III, s.2347
- rahmet-i Rahman'a kavuşmak** : Ölmek, Allah'ın rahmetine kavuşmak. TS, C.III, s.2348
- rahmete gitmek** : Ölmek.
İki gece de orda yatti. Üçinci gece ahşam üsti bu adam çoh fena oldi. Şişti dere tepe. Vala ondan sora ahşam beş oldi, bu adam rahmete getti. Bu öli. DA, s.123
- rahmetli, rahmetlik**: "Allah'ın rahmetine kavuşmuş" manasında, ölmüş kimseleri saygıyla anarken kullanılır. TS, C.III, s.2348

*bi de horantam mar evelinden gaynatam irametlik seferi billikde
gayıb olmuş, mefat itmiş sizlere ömür, iki çocunan gaynanam
burda galmış dul olmuş.*

NYA, s.164

*atmış birde şemsi yastıman bi cümbüş yaptı bene, rametli oldu.
onu ben özay gönliim gibi bole barmaklarımnan çaların.*

UİA, s.269

rahmet : Yağmur. DS, C.XII, s.4658

*oradan zeman geçdi, seslenmiyoruh gayrı. bu koyden idi.
garannuh bir gice, rahmet yadı bi gice, ora gibi aletdirik filan
olmaz burda koy yirinde tabi.*

NYA, s.151

ruhunu teslim etmek: Can vermek, ölmek. TS, C.III, s.2380

teslim olmak : Ölmek.

*Elini koydi hocanın, Hazreti Hüseyin'in imamına. Oruya nasi
koydi, şoförin de omuzına koydi ay dedi, teslim oldi. Orda valla
şoför kaldırdi kendinî, uzatti iki sandyenin arasına. Orda teslim
oldi. DA, s.107*

ruyalanmak : Cinsel düş görmek. DS, C.IX, s.3506

seci : Şarap. DS, C.X, s.3563

sadıç : Besleme kız, ahretlik. DS, C.X, s.3511

sadır : 1) Gübre. 2) Sidik. DS, C.XII, s.4661

sağsı : Oturak, lazımlık. DS, C.X, s.3515

sakametli : Uğursuz. DS, C.X, s.3517

sakat : 1) Çıban ya da yara kabuğu. 2) Köpek pisliği. DS, C.X, s.3518

sakırğa : Hamam böceği. DS, C.X, s.3519

salaca : 1) Tabut. 2) Ölü. 3) Tutukevi. DS, C.XII, s.4664

salata : Boş laf, yararsız söz, gevezelik. TAÜİ, s.32

sallandırmak : Asmak, idam etmek. TS, C.IV, s.2427

sallantı : Deprem DS, C.XII, s.4666

salmağ : 1) Gebe kadın çocuğunu düşürmek. 2) Yellenmek, gaz
çıkarmak. DS, C.XII, s.4667

salt	: Deli. DS, C.XII, s.4667
sanıldak	: Bedeni titreyen, felçli kimse. DS, C.XII, s.4669
sapha vurmak (sapalamak)	: Birini dolandırmak. DS, C.X, s.3540
sariyaklı	: Uğursuz. DS, C.X, s.3544
sarıcaarı	: Bal yapmayan arı, eşekarısı. DS, C.X, s.3544
sarioğlan	: Akrep. DS, C.XII, s.4672
sarmak	: Değnekle, sopayla dövmek. DS, C.X, s.3547
sayılıcı	: Dilenci. DS, C.XII, s.4676
sayıp	: Peri, cin. DS, C.X, s.3559
sazağan	: Küçük kan çıbanı. DS, C.XII, s.4677
sazak	: Çok konuşan, geveze. DS, C.X, s.3562
seçime	: Frengi, belsoğukluğu gibi hastalık. DS, C.X, s.3564
seçme	: Kötü yolda kadın. DS, C.X, s.3564
seçmelik	: Gübrelik. DS, C.XII, s.4677
sedef hastalığı	: Sedefi andıran pulcukların belirmesiyle ortaya çıkan bir deri hastalığı. TS, C.IV, s.2474
sel	: Salya, tükürük. DS, C.XII, s.4680
senli benli	: Teklifsiz, laubali. TS, C.I, s.295
sergen gezen	: Sıçan, fare. DS, C.X, s.3588
servi altı	: Mezar, gömüt. TAÜİ, s.35
serzenişte bulunmak	: Sitem etmek, yakınmak, takaza etmek. TS, C.IV, s.2507
sesi semadan gelmek	: 1) Ölmek. 2) Ağır cezaya uğramak. DS, C.X, s.3592
sevi	: Öksüz, yetim. DS, C.X, s.3594
seyrek	: Akli az, akılsız. DS, C.XII, s.4686
seyrik	: Kılkurdu. DS, C.XII, s.4687
sıkı	: Cimri. DS, C.X, s.3605
sındırıcı	: Öldüren, katil. DS, C.X, s.3610
sinnan	: Kanser. DS, C.XII, s.4690
sıraca	: Pis, irin, yara. DS, C.XII, s.4690
sıracalı	: Deli. DS, C.XII, s.4690
sırasını savmak	: Ölmek. DS, C.X, s.3615
sırımsak	: Bozulmaya başlamış, bayatlamış. DS, C.XII, s.4691

sırnak	: Sır saklamayan, dedikoducu. DS, C.XII, s.4691
sırsıra	: Yarasa. DS, C.X, s.3618
sırtı yarma	: Şarbon hastalığı. DS, C.X, s.3619
sıtar	: Tanrı. DS, C.X, s.3620
sızıgan	: İrinli küçük çıban. DS, C.XII, s.4694
sin	: Kabir. DS, C.X, s.3637
sineklik	: Odalardaki küçük banyo, gusülhâne. DS, C.X, s.3639
sinirlemek	: Hayvanı işkence ile öldürmek. DS, C.X, s.3641
sinek	: 1) Kötü yolda kadın. 2) Yüreği kötülükle dolu kadın, cadı. DS, C.XII, s.4698
sis	: Yüzdeki çil. DS, C.XII, s.4698
sislenmek	: Yüz çillenmek, lekelenmek. DS, C.XII, s.4698
siyâhî	: Zenci, derisi siyah olan. TS, C.IV, s.2568
siyek	: Ayakyolu, helâ. DS, C.X, s.3650
siymen	: Cimri. DS, C.XII, s.4700
slip	: Don yerine kullanılan parçasız küçük külot. TS, C.IV, s.2571
soba	: Ev içinde küçük banyo, gusülhâne. DS, C.X, s.3653
sofra	: Kalça. DS, C.X, s.3654
sokak	: Ağılı yılan. DS, C.X, s.3657
sorutmak	: Ölmek. DS, C.XII, s.4703
sökel	: 1) Humma, ateşli bir hastalık. 2) Tifo. 3) Zatürree. 4) Sakat. 5) Öldürücü grip. DS, C.X, s.3675
sölegen	: Çok konuşan, geveze. DS, C.X, s.3677
söylenti	: Laf, söz, dedikodu. DS, C.X, s.3684
söz sav	: Dedikodu. DS, C.X, s.3685
sözebesi	: Geveze. DS, C.X, s.3685
sperma	: Erkek üreme hücrelerinin meydana getirdiği sıvı; bel suyu, er suyu, meni. TS, C.IV, s.2603
su dökmek	: İşemek, bevletmek, küçük abdest yapmak. TS, C.IV, s.2608
sueleği	: 1) Sidik torbası, mesane. 2) Kadının dişilik organı. DS, C.X, s.3688
suüstüne çıkmak	: Ayakyoluna gitmek. DS, C.X, s.3702

sucu	: Ak alkollü içkiler (şarap, rakı, vb.). DS, C.X, s.3687
sultan	: Bir çeşit kertenkele. DS, C.XII, s.4707
suluk	: 1) Vücutta suyu depo ettiği sanılan kesecik. 2) Sidiktorbası. 3) Gusülhâne.DS, C.X, s.3692
surat düşkünü	: Çirkin. DS, C.X, s.3698
suva	: Ayakyolu, helâ DS, C.X.s.3702
sücce	: Verem. DS, C.X, s.3704
sükümsüz	: Suratsız. DA, s.170 <i>Gidi bi kapiya da, o da buyur edi, ona da girmi. Gidi bi kapiyi çali, bahi ele sükümsüz bi kari çıhti ki dişari.</i> DA, s.69
süleymancık	: Kertenkele. DS, C.X, s.3708
sümbül	: Evlilik dışı doğan çocuk, piç. DS, C.X, s.3709
sürgün	: İshal. DS, C.X, s.3720
sütçe	: Verem. DS, C.X, s.3726
sütü bozuk	: Kötü soydan gelmiş kimse, soysuz, karaktersiz, aşağılık. TS, C.IV, s.2640
süvari vurdurmak	: Pantolona eskimeden yama yaptırmak. DS, C.X, s.3728
süvari	: Pantolona dikilen büyük yama. DS, C.XII, s.4715 <i>Efendim, şu pantoluy dizinde bir kaç dane yama, süvari deyala buna, o zaman süvariymiş guya o süvari denen şe, yama yama üzerine, yama yama üzerine.</i> ZBKİA, s.140
şakıma	: Çok konuşmak. DS, C.X, s.3736
şasa	: Kör. DS, C.X, s.3751
şasıt	: Söz taşıyan, çasıt. DS, C.X, s.3751
şavşat	: Deli. DS, C.X, s.3754
şatafatçı	: Dalkavuk, yüze gülen. DS, C.XII, s.4721
şefşeli	: Deli. DS, C.X, s.3756
şehla	: Az ve hoşla gidecek şekilde şaş (göz). TS, C.IV, s.2672
şenlik	: Eş, karı. DS, C.X, s.3760
şerbetleme	: Frengi. DS, C.X, s.3762
şerbetlik	: Bahşiş. DS, C.X, s.3762
şişgin	: Onurlu, kibirli. DS, C.X, s.3787

şişgün olmah	: Kin tutmak. DS, C.XII, s.4729
şişmek	: Ölmek. DS, C.X, s.3788
şivil	: İshal. DS, C.X, s.3789
tabak	: Şap hastalığı. DS, C.X, s.3796
tabanı genişlemek	: Ölmek. DS, C.X, s.3797
tabansız	: Korkak, yüreksiz, ödle, cesaretsiz. TS, C.IV, s.2712
taç	: Fes, takke. DS, C.X, s.3798
taharet almak	: Abdest bozduktan sonra yapılan temizlik. TS, C.IV, s.2722 <i>Bir gün İsmail Çavuş ebdes, taaret almaya giderken, yekden bu adam öğüne çıhdı. KİA, s.196</i>
takinak	: Borç, alacak. DS, C.XII, s.4734
takıntı	: Alacak, borç. DS, C.X, s.3808
talamak	: Boğmak, hırpalamak. DS, C.XII, s.4735
talaşmak	: Boğuşmak, kavga etmek. DS, C.X, s.3814
tam	: Ahır. DS, C.X, s.3816
tamu	: Cehennem. DS, C.X, s.3818
tandırılma	: Dedikodu, asılsız söz. DS, C.X, s.3819
tankuş olmak	: Sersemlemek. DS, C.X, s.3821
tankuş	: Akılsız. DS, C.XII, s.4737
taras	: Yaltaklanma. DS, C.X, s.3832
târumar	: Dağınık, karışık, perişan, darmadağın. TS, C.IV, s.2767
tasarlanmak	: Öğünmek. DS, C.X, s.3837
taşbaşı	: Edepsizce, saygısızca. DS, C.X, s.3839
taşlık	: Kabristan, mezarlık. TAÜİ, s.99
taşlı köy	: Kabristan, mezarlık. TAÜİ, s.100
taşlı köyü boylamak	: Hayatı sona ermek, ölmek. TAÜİ, s.100
taşra	: Yüznumara, ayakyolu. DS, C.X, s.3841
tat	: 1) Dilsiz. 2) Kekeme. 3) Tanrı. DS, C.X, s.3841- 3842 4) Az konuşan. 2) Deli. DS, C.XII, s.4741
tatlılık	: Kıtlık. DS, C.XII, s.4742
tava kapağı	: İkiyüzlü adam. DS, C.X, s.3845
tay	: 1) Babasız çocuk. 2) Üvey çocuk. DS, C.X, s.3850

tebaa	: Bir devletin idaresi altında bulunanların tamamı, uyruk. TS, C.IV, s.2795
teccel	: Şeytan. DS, C.X, s.3856
tef	: Kefen. DS, C.XII, s.4745
tehlike	: Deprem. DS, C.X, s.3861
tekaüt (teka üd)	: Emekli. TS, C.IV, s.2814 <i>Vemedük zatı ilkokulda çıkdı berbecilie vidiük.</i> <i>Amca tekavid. Ara sıra balta çikiya işde, sandalnan,</i> <i>motornan. Z.B.KİA, s.113</i>
tekdamar	: 1) Cılız. DS, C.XII, s.4747 2) Korkak. DS, C.X, s.3862
tekzip	: Yalanlama, yalan olduğunu söyleme. TS, C.IV, s.2821
tellemek	: Sigara içmek. DS, C.X, s.3871
temesük	: Faiz. DS, C.X, s.3875
tenkurdu	: Hamamböceği. DS, C.X, s.3880
tenmek	: 1) Soysuzlaşmak, yozlaşmak. 2) Yıkılmak, çökmek. 3) Çalmak. DS, C.XII, s.4751
tensuz	: Kötü (kadın için). DS, C.X, s.3880
tepegöz	: 1) Sakar (kimse). 2) Herkese çatan, kavgacı. 3) Yaramaz (çocuk için). DS, C.X, s.3882
tepelemek	: Vurup öldürmek. DS, C.XII, s.4752
ter	: Tifo. DS, C.X, s.3888
tereke	: Sığır. DS, C.X, s.3890
terkili	: Akrep. DS, C.XII, s.4753
terkialat	: 1) Terbiyesiz. 2) Beceriksiz. DS, C.X, s.3892
terleme	: 1) Tifo. 2) Akciğer hastalığı. DS, C.XII, s.4753
terletme	: 1) Tifo. 2) Zatülcepn. 3) Humma. DS, C.X, s.3893
ters ayakkabı	: Kötü yolda kadın, erkek. DS, C.XII, s.4754
ters	: 1) Gübre. 2) İnsan ya da hayvan dışkısı. DS, C.X, s.3894 3) Suçlu. DS, C.X, s.3894
tersibozuk	: Sürgün, ishal. DS, C.XII, s.4754
terslemek	: Pislemek (hayvanlar için). DS, C.X, s.3895

terslik	: 1) Ters olma hali, aksilik. 2) Tersçe davranış, dikbaşlılık. TS, C.IV, s.2856
testis	: Er bezi. TS, C.IV, s.2864
tevekkel	: Deli gibi, kaçık. DS, C.X, s.3902
tevkif etmek	: Suçluyu tutuklamak. TS, C.IV, s.2873
tığ	: Parasız pulsuz. DS, C.X, s.3908
tırlıtı	: Dışkı, pislik. DS, C.XII, s.4760
tırtırdamı	: Ayakyolu, helâ. DS, C.X, s.3925
tilkiburnu	: Koltuk altında çıkan kan çıbanı. DS, C.X, s.3931
tok	: Kibirli, burnu büyük. DS, C.X, s.3946
tombul	: 1) Şişman; toplu, etine dolgun. 2) Etili, dolgun. TS, C.IV, s.2899
tomruk	: Tutukevi. DS, C.X, s.3957
topaç	: Kötürüm. DS, C.X, s.3961
topak	: 1) Bir çeşit çıban. DS, C.XII, s.4768 2) Kabakulak. DS, C.X, s.3962
toplu	: Vücutça dolgun, şişmanca. TS, C.IV, s.2904
toprağa bakmak	: Ölümü yakın görülmek, ölümü yakın olmak. TS, C.IV, s.2907
toprağa düşmek	: Ölmek, vurulup ölmek. TS, C.IV, s.2907
toprağa girmek	: Gömülmek, gömülmüş olmak, ölmek. TS, C.IV, s.2907 <i>Atladım girdim бага</i> <i>Başım degdi yapraga</i> <i>Ben seni alacagam</i> <i>Meger girem topraga</i> DA, s.128 <i>fahırsın elinde haşlın olmyo geş goca demiyon topran</i> <i>altına giryon bu derdin yüzünden. gıl gındap melmekatın</i> <i>içi, n olacah mut ölümüne geden.</i> NYA, s.129
toprağa vermek	: Ölüyü gömmek TS, C.IV, s.2907
toprak olmak	: Ölmek, toprağa karışmak. TS, C.IV, s.2907
toraman	: Sarhoş. DS, C.X, s.3968
toy	: Genç olduğu için bilgisiz ve beceriksiz olan; acemi, olgunlaşmamış, tecrübesiz. TS, C.IV, s.2912
toylun	: Yosma. DS, C.X, s.3976

töker	: Kötürüm. DS, C.X, s.3979
törlemek	: 1) Bağırsak bozulmak, sürgün olmak. 2) İşemek (çocuk ya da hayvan için). DS, C.X, s.3984
tulum	: Dik kafalılık, şımarıklık, çalım. DS, C.X, s.3988
turma	: Tutukevi. DS, C.X, s.3995
tutak	: Cimri. DS, C.X, s.3998
tutaklık	: Sara hastalığı. DS, C.XII, s.4775
tutalga	: Sara hastalığı. DS, C.X, s.3998
tutma	: 1) Hizmetçi, uşak, işçi. 2) Metres, dost. DS, C.X, s.4000
tutulmak	: Felç olmak. DS, C.X.s. 4001
tutumsuz	: Müsrif. TS, C.IV, s.2939
tüberküloz	: Verem. TS, C.IV, s.2943
tüm	: Saf, bön. DS, C.X, s.4010
tünemek	: Ölmek. DS, C.X, s.4011
türbelik	: Mezarlık. DS, C.X, s.4013
türetmek	: Uydurmak. DS, C.X, s.4013
türküsünü çağırma	: Dalkavukluk yapmak. DS, C.X, s.4014
ubur	: Hortlak. DS, C.XI, s.4019
uclanmak	: Çalmak, alıp götürmek. DS, C.XI, s.4019
ucu	: Yankesici, usta hırsız. DS, C.XI, s.4020
uçarı	: Çeşitli eğlencelere düşkün, çapkın; sefih. TS, C.IV, s.2959
uçgun	: Bunak. DS, C.XI, s.4021
uçkur çözmek	: Cinsel yaklaşımda bulunmak. DS, C.XI, s.4022
uçmak	: Yapı, duvar vb. göçmek, çökmek, yıkılmak. DS, C.XII, s.4781
uçuhlu	: Korkak, korkulu. DS, C.XII, s.4781
uçuk	: Cin, peri. DS, C.XII, s.4781
uçurgan	: Hırsız. DS, C.XII, s.4781
uçurmak	: Çalmak, aşırma. DS, C.XI, s.4023
ufacık	: At, eşek, katır vb. DS, C.XI, s.4024
ufaklık	: Bit. DS, C.XI, s.4024
ufatmak	: Abartmak, yalan söylemek. DS, C.XII, s.4782
uğrağa gelmek	: Cin, peri tarafından çarpılmak. DS, C.XI, s.4026

uğrak	: Sara, cin çarpması. DS, C.XI, s.4026
uğraklı	: Çarpılmış, inmeli (kimse). DS, C.XII, s.4782
uğramak	: 1) Cine, şeytana çarpılmak. 2) Hastalığa tutulmak. DS, C.XI, s.4027
uğru	: Hırsız, yolkesen. DS, C.XI, s.4027
uğrulamak	: Çalmak, aşırmaq. DS, C.XI, s.4027
uğu	: Baykuş. DS, C.XI, s.4028
uğukuşu	: Baykuş. DS, C.XII, s.4783
ulmak	: Bozulmak, çürümek, kokmak. DS, C.XII, s.4784
uluca	: Kuma. DS, C.XI, s.4034
ulukuş	: Baykuş. DS, C.XI, s.4035
umacı	: Cin, peri örneği, korkutan şey, yaratık. DS, C.XI, s.4036
umumhâne	: Genelev. TS, C.IV, s.2975
ustalık	: Kurnazlık, düzencilik. DS, C.XI, s.4043
usulsüzlük	: Yolsuzluk. TS, C.IV, s.2982
uydurmak	: 1) Kız kaçırmak. 2) Erkek cinsel ilişkide bulunmak. DS, C.XI, s.4048
uygunsuz	: Kötü davranışlarda bulunan, çirkin veya zararlı hareketler yapan, terbiyesiz, ahlâk sız, yoldan çıkmış. TS, C.IV, s.2989
uygunsuz	: Kötü yola sapmış (kadın için). DS, C.XI, s.4049
uysal	: 1) Aptal, bön, başkasının sözüyle davranan. 2) Geçimsiz, kavga çıkaran, takılan. DS, C.XI, s.4051
uyuntu	: Kişiliksiz, onun bunun ardına takılan, serseri, tembel, uyuşuk (insan ve hayvan için). DS, C.XI, s.4051
uyutmak	: Çalmak, uğurlamak. DS, C.XII, s.4790
uz	: Hırsız. DS, C.XI, s.4052
uzunböcü	: Yılan. DS, C.XII, s.4790
uzun kulaklı	: Eşek. TS, C.IV, s.3003
uzun	: Yılan. DS, C.XI, s.4053
uzunöksürük	: Boğmaca. DS, C.XI, s.4053
üç kağıtçı	: Yalancı, hileci, dolandırıcı, düzenbaz. TS, C.IV, s.3007
üçlemek	: İçki içmek. DS, C.XI, s.4057

ünlenmek	: 1) Dile düşmek, adı kötüye çıkmak. 2) Onurlanmak, kibirlenmek. DS, C.XI, s.4066
üryan	: Çıplak. TS, C.IV, s.3018 <i>Hazreti Ademin de üzerinden hülleler alındı. Üryan galdı. Feryatda galdı. O anda iki tene incir yaprağı bir ardına bir önne. KİA, s.250</i>
üst	: Aybaşı (kadınlarda). DS, C.XI, s.4074
üste vurmak	: Fiyatı arttırmak, eklemek, katlamak. TS, C.IV, s.3022
üstü kirlenmek	: Aybaşı olmak. (kadın için). DS, C.XI, s.4076
üstüne yatmak	: Borcunu ödememek, aldığı geri vermemek. DS, C.XI, s.4077
üşencek	: Tembel. DS, C.XI, s.4077
üşütme	: Zatürree. DS, C.XI, s.4078
ütücü	: Dolandırıcı, aldatıcı. DS, C.XI, s.4080
üzeriyüklü	: Gebe. DS, C.XI, s.4085
üzgün	: Hasta. DS, C.XII, s.4799
üzülmek	: İnme inmek. DS, C.XI, s.4086
vâdesi gelmek	: Eceli gelmek, ömrü sona ermek. TS, C.IV, s.3036 <i>kütahya yolunda vademiz yetdi azrail canımızı aldı da gitdi eşimi dostumu perişan etdi ağlayın dostlarım bana ağlayın salımın ucuna allar bağlayın</i> <i>adım menderesdi gülbeydi eşim genç yaşda karardı daim güneşim ardımdan meleşir anam kardeşim gelin dostlar gelin bana ağlayın salımın ucuna foçu bağlayın</i> UİA, s.263
vagina, vajina	: Döl yatağı yolu, hazne. TS, C.IV, s.3037
vahitsız	: 1) Hasta. 2) Yoksul. DS, C.XII, s.4801
var yemez	: Cimri, eli sıkı, pinti. TS, C.IV, s.3052

vefât	: (Yalnız insan için) Ölüm. TS, C.IV, s.3062 <i>bi yû r arısına dutuldu. üş gunden soğna mefat itdi.</i> <i>Aşam gırhın ohutduh. heç mefası yoh</i> <i>kimsenin.</i> NYA, s.140
vesikalı	: Kendisine fuhuş için resmî makamlarca izin verilmiş kadın. TS, C.IV, s.3071
viranguşu	: Baykuş. DS, C.XI, s.4105
yağ bağlamak	: Şişmanlamak. DS, C.XI, s.4118
yağız yer	: Cehennem, sin. DS, C.XI, s.4121
yağlı ip	: Darağacı, idam sehpası. TS, C.IV, s.3099
yaka	: Kadın memesi. DS, C.XI, s.4127
yakalı	: İri memeli kadın. DS, C.XI, s.4127
yakasız gömlek	: Kefen. DS, C.XI, s.4128
yakı	: Sürgün, ishal. DS, C.XI, s.4128 <i>ondan sonı yani her türlü şe, kötülükleden, şunnadan</i> <i>bunnadan gurtarılmış sayılır gari. hani bi yakaya urumıcak</i> <i>gibi olur. gırkTan sora o yatak da sökölür.</i> KYA, s.141
yakın gitmek	: Cinsel ilişkide bulunmak. DS, C.XI, s.4129
yakınlık göstermek	: Cinsel birleşmeye yanaşmak. DS, C.XI, s.4129
yakınlık	: Cinsel ilişki. DS, C.XI, s.4129
yahınlamak	: Soymak, çalmak. DS, C.XII, s.4811
yallı	: Sırtlan. DS, C.XI, s.4147 <i>“gel ardıma bin gotürim” dimiş, bi yallı deline gotürmüş. nebim</i> <i>yallı diller imiş ezelde garannıh bi yire, maluğun deline. maluh</i> <i>varmış yal lı, yana varıncı, şöyle bi elini saldırmış “samur</i> <i>samur giymissin kuklümüüsün ne” dimiş.</i> NYA, s.146
yanaşma	: 1) Kapatma, metres. DS, C.XII, s.4812 2) Uşak, hizmetçi. DS, C.XI, s.4160
yanlamak	: Yaltaklanmak. DS, C.XI, s.4171
yapalah	: Baykuş. DS, C.XI, s.4175
yapıntı	: Dedikoducu, ortalık karıştıran. DS, C.XI, s.4178
yapmak	: Dışkısını yapmak, pislemek. DS, C.XI, s.4179

yaradan	: Allah, Tanrı, yoktan var eden, yaratıcı, Halık. TS, C.IV, s.3141
yaramışlık etmek	: Dalkavukluk etmek. DS, C.XI, s.4180
yararmak	: Yaltaklanmak. DS, C.XI, s.4180
yarışık vermek	: Dedikodu etmek. DS, C.XI, s.4186
yasdıhlı konuşmak	: İkiyüzlülük etmek. DS, C.XI, s.4192
yaslamak	: Dövmek. DS, C.XII, s.4815
yatağan	: İnme, felç. DS, C.XII, s.4816
yatak	: Dolandırıcı. DS, C.XI, s.4199
yatalık	: 1) Humma ve benzeri ateşli hastalık. 2) Tifo. 3) Zatülcenp. 4) Zatürree. DS, C.XI, s.4199
yatık	: Oturak, ördek. DS, C.XI, s.4200
yatmak	: Bir yerde, mezarda, toprakta gömülü bulunmak, ölmüş olmak. TS, C.IV, s.3162 <i>mesela bunun üç yerde oldu söyleniyo, fakat rivayete göre hangisinde yatdı belirsiz. mesela bizim köyümüzde sultan karacamet türbesi va, ismini taşıyan, mezarlın içerisinde. UİA, s.332</i>
yaygan	: Dedikoducu, söz taşıyan. DS, C.XI, s.4209
yazgılı	: Karayazılı. DS, C.XI, s.4216
yazıcı	: Büyücü. DS, C.XII, s.4817
yazma	: Kabakulak. DS, C.XI, s.4218
yazmak	: Büyü yapmak. DS, C.XII, s.4817
yedirmek	: Rüşvet vermek. DS, C.XI, s.4222
yemek	: Öldürmek. DS, C.XI, s.4241
yemeklik	: Rüşvet. DS, C.XI, s.4241
yenirce	: 1) Frengi. 2) Şirpençe. 3) Cüzzam. DS, C.XI, s.4246
yerdegezen	: Yılan. DS, C.XI, s.4250 <i>Bu ele yatdı ki yere ki, şöyle ayni yerde gezen kimi. Geder getmez emen bileğne yapışdı. Çekdi, dara elinnen aldı. KİA, s.253</i>
yere bakan	: Sinsi, ikiyüzlü. DS, C.XI, s.4250

yer sarsıntısı	: Deprem, zelzele. TS, C.IV, s.3198 <i>sona bi de bakTık ki taksi böle sallanırkan, başladı ileri geri gitme.gerideki arabaya vurucam deye ben de fireni basıyon. hanı yer sarsıntısından. KYA, s.148</i>
yeşillik	: Hıyar. DS, C.XI, s.4256
yeyilme	: Kanser. DS, C.XI, s.4260
yeyim	: Rüşvet. DS, C.XI, s.4260
yıldırım	: İnme, felç. DS, C.XI, s.4267
yıllık	: Antepçibanı. DS, C.XI, s.4271
yol vermek	: İşten çıkarmak. DS, C.XI, s.4292
yolbasar	: Haydut. DS, C.XI, s.4289
yolcu	: Ölüme yakın. DS, C.XI, s.4289
yollu	: Kötü yola düşmüş kadın. DS, C.XI, s.4290
yolsuz	: Parasız. DS, C.XI, s.4291
yolu doğrultmak	: Ölümü yaklaşmak, hastalığı hızla ilerlemek. DS, C.XI, s.4291
yordanlı	: Deli. DS, C.XI, s.4297
yortma	: Lağım. DS, C.XI, s.4298
yumrucak	: Veba. DS, C.XI, s.4316
yumurcak	: İyileşmeyen çıban. DS, C.XI, s.4317
yusufçuk	: 1) Bir çeşit baykuş. 2) Küçük bir çeşit ev kertenkelesi. DS, C.XI, s.4322
yüklü	: Gebe. DS, C.XI, s.4328
yünağız	: Geveze. DS, C.XI, s.4331
yürek etmek	: Kusmak. DS, C.XI, s.4333
yüzlekçi	: Yüze gülererek ağızdan söz alan, söz taşıyan, kovcu. DS, C.XI, s.4337
yüz numara	: Ayakyolu, helâ, tuvalet. TS, C.IV, s.3286 <i>“diyi o senin yüznumarada söladığın şe senin sakalının üzerında.” KBAYA, s.158</i> <i>Herkesin evi, odasi ayrıdi. Hepsi bi yüznumaraydi, hepsi bi şedi. DA, s.119</i>

- Beni içeri aldiler. Bir yüz nümere kimi bir yer vardı.
Oriya gapatdiler. KİA, s.228
adamcaza yardımcı olcen, yüznumaraya götürcem
şeklinde bi tanesi onun da parasını çalmış. KYA, s.166*
- zal** : Deli. DS, C.XI, s.4345
- zelil** : Hor, hakir; alçak, aşağılanan, aşağılanmış. TS, C.IV, s.3308
*Zamananın birisinde bir fuhara vardı. Ama fuhara çoh zelil
idi. Aynı bu seneler kimi, biz kimiydi. Evde un yoh, tahıl yoh.
KİA, s.252*
- zıfırı bitirmek** : Ölmek. DS, C.XI, s.4366
- zılgıt** : Kaba, onursuz (kimse). DS, C.XII, s.4835
- zıpkın** : İşsiz. DS, C.XI, s.4375
- zührevi** : Frengi ve bel soğukluğu gibi cinsi münasebetlerle bulaşan
(hastalık). TS, C.IV, s.3336
- züyüt olmak** : Ölmek. DS, C.XI, s.4402

GÜZEL ADLANDIRILAN KAVRAMLAR DİZİNİ

açgözlü	: abdal, açgözlü, cam göz, gümüşgöz, hazan, hızan, ilinti
ayı	: adıyaman, eli büyük, gocaoğlan
akrep	: adını eller alsın, altıboğumlu, ferik, guyruğlu, sarioğlan, terkili
aptal	: afal, esma, çalgını, kıssa, mahmıt, uysal
akılsız	: afalsız, ahraz, halasız, kursaksız, seyrek, tankuş
ahlâksız	: alabacak, çilesiz, kınalı, uygunsuz
ahmak	: alabaş, manav
azrail	: alıcı, can alıcı, gökçe
adice	: amiyâne
ahlâk dışı	: amoral
ahlâk dışıcılık	: amoralizm
aybaşı	: anahalı, dem
adi	: aşağı, banal, bayağı
alçak	: aşağı, zelil
asık suratlı	: çatık
azma	: dalalet
açık saçık	: dekolte, erotik, müstehcen
arsız	: eli yüzü yünmüş
anlayışsız	: ganmaz
ağzı yamuk	: gedik
azarlamak	: geliştirmek, paylamak
akciğer veremi	: ince hastalık
azıtmak	: kâmeti arttırmak
aldatma	: katakulli
aybaşı olan (kadın)	: kirli, namazsız
azarlanmak	:laf işitmek, papara yemek
arabozucu	: müzevir

ameliyat	: operasyon
ahır	: tam
aybaşı olmak	: üstü kirlenmek
acem	: toy
büyü yapmak	: yazmak
büyücü	: yazıcı
bedavacı	: abacı, açıkçı
boşboğaz	: acıgaz, açık ağız, ağızı açık, ala ağız, ayran ağızlı, halak ağızlı
balgam	: ahırak
budala	: akbakan, akgöz, allahlık, kakavan
beddua	: albaba, inkisâr, intizâr
birdenbire ölmek	: ansızına uğramak
bunamak	: atah geçirmek
bunak	: atakçı, dedem akıllı, kaftar, uçgun
büyü	: bağı, efsûn, horasa
balgam çıkarmak	: balkırmak
banyo	: bölme
boğmaca	: büyük öksürük, hıçılalık, horozik, inah, uzun öksürük
böbürlenmek	: büyüklük taslamak
baykuş	: çön kuşu, cönk kuşu, devletli, gılın kuş, gongoluk, hacı kuşu, yusufçuk, hayırlı kuş, hümmatun, hüpbükkuş, ishak, kılın, kukumav, kuğuruk, viran guşu, mal kadın, muratçık, ören kuşu, pilavıcık, poğuç, uğu, ulukuş, yapalah
bencillik	: enâniyet
beygir	: güllük
basur	: hemoroyit
beceriksiz	: idaresiz, terkisalat
beddua etmek	: ilenmek
boğmak	: imiklemek, talamak
büyücülük yapmak	: küpe binmek
boş söz	: lafı güzaf
beleşçi	: lüpeçi

baş belası	: munzur
bilgiçlik taslamak	: oranlamak
bulaşıcı hastalık	: ortalık ağrısı
bronşit	: öğkenli
bayatlamak	: pamuklanmak
bayatlamış	: sıırımsak
boğuşmak	: talaşmak
cimri	: abdal, bahil, balyemez, eli sıkı, gümüş göz, hızan, hoyrat, kısmık, kıtmır, malyemez, mantıcı, sıkı, tutuk, var yemez
cüzzam	: akarca, baba, dönük, lepra, miskin hastalığı (illeti) yenirce
cahil	: boş
cinayet işlemek	: cana kıymak
cin çarpmak	: çalınmak, erişmek, erlenmek
cüce	: ecene
cimrilik	: el darlığı
cin çarpmış	: erleşikli, esürük
cin	: geçkin, gezer, ilbiz, ili, korkut, mekir nekir, orak, sayıp, uçuk, umacı
cadı	: hotik, kaftar, sinnek
ceset	: kadavra
cinsel sapıklık (erkeklerde)	: kibar hastalığı
cin çarpması	: oğrak, uğrak
cehennem	: yağız yer
çalmak	: abartmak, afartmak, afsunlamak, alaklamak, aparmak, araklamak, aşırmaq, avkırmak, ıskırtmak, kanatlandırmak, kaydırmak, kıvırmak, oğrulamak, tenmek, uyutmak, uçlanmak, uçurmak, uğrulamak, uyutmak, yalınlamak
çokbilmiş	: akıl gülü, akılgan, alaylı
çalma	: aktarmak
çırılçıplak	: anadan doğma
çırılçıplak gezmek	: ana etinde gezmek
çingene	: asık

çirkin yüzlü	: çehre zügürdü
çarpılmak	: gevilmek
çiş yapmak	: guşak açmak
çirkin	: ırşat (ırşat), kaknem, surat düşkünü
çolak	: iteli
çalınmak	: kanatlanmak
çiş	: küçük abdest
çürük	: maceralı
çekıştirmek	: müştülemek
çil	: sis
çillenmek	: sislenmek
çapkın	: uçarı
çarpılmış	: uğraklı
çürümek	: ulmak
çıplak	: üryan
dilenmek	: abdallanmak, avuç açmak, el açmak, isdenmek, kapınmak
dışkı	: abdest, büyük abdest, tırıltı, necâset
domuz	: adıyaman, adını eller alsın, dağdagezen, gaban, gara canavar, hınzır kehten bakan, kesegen, kötü hayvan
dedikoducu	: ağzı kara, arayışçı, çakıştırmacı, Elazığ, mimişçi, sırnak, yapıntı, yayvan
dilsiz	: ahraz, kazak, tat
dönek	: akar akıllı, akıdık, ala ağız, alabacak, alık, ayarsız, duraksız
delilik	: akıl hastalığı, eser, kabaram
delirmek	: aklını bozmak, aklını kaçırmak (kaybetmek), aklını yitirmek, atlatmak, cinleri tutmak, çalınmak, kaçırmak
dolandırıcı	: alkaçıcı, ayyar, kaytoz, ütücü, yatak
dalkavuk	: alkışçı, hoşamatçı, kuş kaldıran, şatafatçı
deprem	: allah emri, sallantı, tehlike, yer sarsıntısı
deli	: ayarsız, baykara, çalak, esemeli, mancınıklı, salt, sıracalı, şahvat, şerefli, yordanlı, zal
defetmek	: bertaraf etmek

dalkavukluk	: demogoji
döl yatağı	: doğanah, rahim
dilenci	: döşürücü, geçinti, gedâ, isdeci (isteci), kazancı
dolandırmak	: sapha vurmak (sapalamak)
dalkavukluk etmek	: eteklemek, külâh sallamak, türküsünü çağırmaq, yaramışlık etmek
doğurmak	: gurtulmak
dedikoducu (kadın):	guyruhlu
doğurmak (hayvanlar için):	guzulamak
dengeşiz	: hoylu
düşmanlık	: husûmet
dövmek	: ıslatmak, öfelemek, postunu taramak, yaslanmak
dizenter	: iç ağrısı, kuruburu
dedikodu	: İndir kaldır, öşek söylenti, söz sav, tandırlama
emekli	: tekâüt
dedikodu yapmak	: irdelemek, yarışık vermek
defolmak	: itilmek
düşman	: karşı taraf
dayak atmak	: kızılılık hoşafı içirmek
difteri	: kuş kuyruğu
dik başlılık	: terslik
edepsiz	: ayarsız, aymaz, eli bayraklı
evde kalmak	: bağı geçmek
eşek	: büldül, geder, hınbıl, berkep, mervan, uzun kulaklı
edepsizce	: taşbaşı
fışkı	: ahbun
fesat	: ak gözlü
felçli	: alınmış, iteli, sanıldak
faiz	: asık, güdük, işlenti, temesük
fahiş	: ayağı dışarı, ergi, kaldırım kuşu
fikirleşmek	: bacası tütmez olmak
falcı	: bakımcı, perilikarı

fakir	: durumsuz, gedâ, hazan
fitne	: ecevit, ölçer
felâket	: engebe
felç	: engi, inme, yatağan
frengi çıbanı	: hıra
frengi	: kif, kötü yara, küllenme, seçime, şerbetleme, zührevi, yerince
flört etmek	: konuşmak
fahişe kadın	: ortaya düşmek
felç olmak	: tutuşmak, üzölmek
grip	: ara hastalığı
geveze	: arı kıran, atak, çenesi kuvvetli, ebe, hozan, kalabalık ağızlı, lafazan, ozan, sazak, yünağız
gusülhâne	: arınak, bahar, döner, sineklik, soba, suluk
genelev	: bardelhana, umumhâne
gasp etmek	: el koymak
gevezelik	: ozanlık, salata
gübrelik	: seçmelik
gübre	: ters
hâmile	: ağır ayaklı, ağırlıklı, ayağı ağır, ayağı ağırlı, boylu, gövdeli, iki canlı, üzeri yüklü, yüklü
hırsız	: ağızı açık, alvurcu, arıkçı, carbazan, çöş, eli çakır, eli uzun, gaytar, göz açıcı, karamancı, kaytaz, oğru, uçrgan, uğru, uz
hastalıklı	: akarcalı
hapishâne	: alaca, ceza evi, dam, içeri, kutes, salaca, tomruk
hırsızlık	: algıncılık
hile	: avanta, düzen, entrika, kantin, katakulli
haydut	: ayakçı, hayta, karacı, yol basar
hileci	: aynacı
hâmile olmak	: bebek beklemek
hayvânî	: behîmî
homoseksüel	: çelevi
hizmetçi	: gapı kızı

hakaret etmek	: giydirmek
hortlak	: goncolas, hotik, mekir nekir, obur, öşek, ubur
hayvan	: goşu
hoppa	: hafif, havâî
hain	: hınzır
hapsetmek	: içeri atmak
hapse girmek	: içeri düşmek
hayâlet	: ili
hâmile olmak	: karnı olmak
hileli	: katkılı
hödük	: orman gülü
hasta	: üzgün
hıyar	: yeşillik
hademe	: hizmetli
ırzına geçmek	: başına çökmek, becermek, ilişmek
ırzına geçilmek	: kirlenmek
iftira etmek	: aba atmak, abamak, kara çalmak
irin	: acı su, afgan, nem, sıraca
iftiracı	: ad çekici, ağzı kara, karacı
işemek	: akıntı, belermek, gezelemek, kuşak çözmek, kuşak tazelemek, su dökmek, törlemek
ikiyüzlü	: akıdık, ala ağız, alabula, alemşat, dili güllü, ekdi, gundahçı, halasa, hoşamadı, tava kapağı, yere bakan
inatçı	: aksi, dik başlı
ikiyüzlülük	: alacalık, oynadanlık
iffetsiz	: alûfte, ellenmiş dillenmiş, malın gözü
içki içmek	: atmak, dem çekmek, demlenmek, kafayı çekmek, üçlemek
ihtiyar	: ayan, geçük
ishal olmak	: bayrambeyi olmak, bozguna düşmek, fikirlemeğ, törlemek
işsiz	: zıpkın
ishal	: bozgun, güvelemek, iyindirik, ötürmek, özağrısı, sürgün, tersi bozuk, yakı

ihtilam olmak	: düş azmak, hamamcı olmak
ihtiyar	: erişkin
işsiz	: gezginci
iltihap	: hicran
iftira	: kara
idam etmek	: sallandırmak
idam sehpası	: yağlı ip
ikiyüzlülük etmek	: yasdıhlı konuşmak
işten çıkarmak	: yol vermek
kusur	: adem
kemik veremi	: adı batası, akarca, hınam, ilahcılı
kel	: ağbaş, alazlık, ayaz, bozalak, kır, netameli
küfretmek	: ağız dağıtmak, içinden okumak, kalaylamak
küfür	: ağız kokusu
korkak	: akgöz, cebin, ılgın, muhannet, ökçesiz, tabansız, uçuhlu
külot	: slip
kaba adam	: akkaya bülbülü
kör	: alfl, âmâ, naşal, özen, şaşa
kötürüm	: alkın, küt, malül, topaç, toker
kaynana	: ana, analık, kocagelin
kurnaz	: anasının gözü, diribaş
küsmek	: aralarından kara kedi geçmek
katır	: arap işi
kızıl hastalığı	: ateş gömleği
kalleşlik etmek	: ayna tutmak
karactersiz	: aynasız, namert
komada olmak	: bacak çekiştirmek
kanser	: basra, incitmebeni, sınan, yeyilme
karı	: baş yoldaşı, ev şenliği, harem, şenlik
kambur	: bellik
kusmak	: böğürtlen çıkarmak, böhürmek, döndermek, gaytarmak, istiğfar etmek, kaytarmak, ögmek, öğümeek, yürek etmek

kıç	: buç, oturak, popo
kefen	: çadır, melez, tef, yakasız gömlek
kurt	: dağda gezen, dik kulak
kusmuk	: eğişümük
kibirli	: ekebir, onurlu, payalı, şişgin, tok
koca	: er, gişi
kuduz (köpek)	: esiren
kerhâne	: genelev
kolera	: göğerten, iç ağrısı, kirli paçavra, kusah
körlük	: göz buğu
kör olmak	: gözü sönmek
kızlık zarı	: himen
kekeme	: ılat
kinici	: içerili
kayıрма	: inâyet
kabızlık	: inkîbâz
kusma	: istifrağ
kaçalar	: kaba etler
kibirlenmek	: kanat biçmek, ünlenmek
kovmak	: kapıyı göstermek, papucunu eline vermek, pasaportunu eline vermek
kan çıbanı	: kara mübarek
kaça	: karpuz, kut kemiği, sofrası
kendini öldürmek	: kendine kıymak
kaça kemiği	: kıcır kemiği
katliam	: kırım
kızamık	: kızılılık, köme, paryandı
kabız	: perklik
kin tutmak	: şişgin olma
kâtil	: sındırıcı
kekeme	: tat
kıtlık	: tatlılık

kaçık	: tevekkel
kuma	: uluca
kurnazlık	: ustalık
kişiliksiz	: uyuntu
karayazılı	: yazgılı
lazımlık	: akıldak, avruz, oturak, pektin, sağsı
lağım	: algın, kab, yortma
maymun iştahlı	: akak, ayran gönüllü
meczip	: algın
münâfık	: ara kedisi
merhametsiz	: bağı bütün, kıyıcı
müflis	: bitkin
mezar	: daşlı köy, gömeç, kabir, kara toprak, karadam, lahit, servi altı
mezara koymak	: defnetmek
manda	: dombey
metres	: Ekti, tutma, yanaşma
meme	: göğüs, portakal, yaka
meni	: gül
mezar taşı	: hece taşı
mezarlık	: hıdırlık, kabristan, taşlık, taşlı köy, türbelik
mahkum	: hükümlü
menenjit	: mat
mıymıntı	: miskin
müsrif	: tutumsuz
namussuz	: ayarsız, evraksız
orospu	: addırık, andız, bandırmalı, bardel, başdan çıkgın, başı dışarı, damarı kırık, böcük, güvende, kötü kadın, malta, önlük, seçme, sinnek, uygunsuz, vesikalı
oynaş	: aşna fişne
orospu olmak	: ayağa çıkmak, kötü yola düşmek (sapmak), kötü yolda olmak
onursuz	: zılgıt
oğlancı	: kulumpara

oturak	: yatık
ölü evi	: acı yer
öldürücü hastalık	: ağır hastalık, alıcı
ölüm	: ahiret uykusu, çökel, gider gelmez, irtihal, kara deve, karayazı, kara yol, vefat
ölmek	: ahireti (öbür dünyayı) boylamak, Allah'ın davetine icabet etmek, arka kapıdan çıkmak, atılıp gitmek, bir avuç toprak olmak, dindirmek, can vermek, canı çıkmak, defteri dürülmek, don değişmek, dünyadan göçmek, dünyadan gitmek, dünyaya gözlerini kapamak (yummak), dünyaya veda etmek, ecel şerbeti içmek, el çekmek, geçinmek, gitmek, gergek bulmak, geç olmak, gonyoyu dikmek, göçmek, sorutmak, toprak olmak, hadlamak, gözleri kapanmak, gözlerini kapama gözüne kara toprak dolmak, gözünü yummak, gümbürdemek, günü yetmek (gelmek), hayata gözerini yummak (kapamak), hayatını kaybetmek, hayatıyla ödemek, kara toprağa aş omak, kara yere girmek, kayıvermek, kaykılmak, keçinmek, köpeği tükenmek, ötmek, patrav olmak, Ramet-i Rahmana kavuşmak, rahmete gitmek, ruhunu teslim etmek, teslim olmak, sesi semadan gelmek, sırasını savmak, toprağa girmek
öldürücü	: amansız, can alıcı
öksüz	: anakız, kesit, milcan, sevi
ölüm iyisi	: aralık iyisi
öpücük	: bûse
öldürmek	: can almak, götürmek, haklamak, işini bitirmek, işini görmek, kana boyamak (bulamak) , kan dökmek (dökülmek), kan içmek, kırmak, kırmacını almak
ölü	: cansız, kurukan, merhûm, müteveffâ, salaca
ölümlü	: fâni
örtbas etmek	: idare etmek
öldürme	: itlâf
öldürülmek	: menedilmek

özürlü	: nedirli
piç	: alakırık, ansız, besmelesiz, bulduk, çalık, döl, ekdi, emeksiz, fırlama, gırık, haram, katkılı, sümbül
palavracı	:alakuş
pezevenk	: baş baş, böcekçi, ekti
pervasız olmak	: açılıp saçılmak
pisboğaz	: boğazsak
parasız	: cebi delik
perişan etmek	: haklamak
palavra	: kantin
prezervatif	: kaput (kapot)
prostat	: kestanecek
patlak göz	: lokma göz
pasaklı	: paçalı, paçası düşük
perişan	: târumâr
pislemek	: yapmak
rakı	: acı su, anzarat, düz, pırna, sucu
rüşvet	: ağacalık, ağız bağı, algı, ayağ, gevik, ilinti, kıdım, kirtik, örde, örünç, yemeklik
rezil	: ayak eskisi
romatizma	: guruyel
rüşvet vermek	: haplamak, yedirmek
rüşvet alma	: irtikâp
rüşvetçi	: mürtekip
rüşvet verilmek	: para dönme
saygısız	: abdestsiz, esneksiz, mektep görmemiş
saçma sapan	: abızambak
sersem	: abuk, omzu düşük
sersemlemek	: tankuş olmak
salak	: açık ağız
suçlu	: ters
saraya yakalanmak:	ağrı tutmak

suratsız	: sükümsüz
söven	: ağzı dolu
sidik	: akıd, bızık, durucak, çödürük, kocalık, sadır
soysuzlaşma	: tenmek
sperma	: akmık, atmık, bel, meni
sütü bozuk	: özü kara
sara hastalığı	: al basma, dışarlık, dutalga, eser, tatalık
sakat kalmak	: nedir kalmak
soysuz	: alçak, bedmâye, damarı bozuk, mayası bozuk
sakar	: tepegöz
sakat	: alîl, sökel
sarkıntılık etmek	: allanmak
saf	: tüm
sümüklü	: baykara
sarhoş	: bekrî, eserli, esrük, müzmehel, ösrük, toraman
sümüklüböcek	: bezzeke, elbiz
salatalık	: bostan, gülbeser
sümük	: bujma, ingil, pasak
suç	: cürüm
somurtmak	: dudak sarkıtmak
saralı	: dutargalı, eserli, esürük
surat asmak	: okutmak
somurtkan	: ekşi
saplantı	: fikrisâbit
sebatsız	: firdöndü
serseri	: gezenti, hayta, kır serdarı
sıtma	: gızdırma
savaş	: hengâme, oğraş
sömürme	: istismâr
sünnetsiz	: kabıklı (kabuklu), kazak
sığır	: karabacak, tereke
sıpa	: karakaçan

sünepe	: kırıpiyos
şidik torbası	: kavuk, su eleği, suluk
şövmek	: künyesini okumak, pazdamah
salya	: sel
sıçan	: sergen gezen
şişman	: acar, ağır gövde, etine yarı, hasıl, kömbel, kubat, oldacı, tombul, toplu
şeytan	: albız, çör, daylı, dizban, elbiz, iblis, korkut, mekir nekir, teccal
şirret	: alcıkarı, eli bayraklı
şaşı	: aydaş, naşal, şehlâ
şeker hastalığı	: diyabet
şımarık	: el bebek gül bebek
şerefsiz	: evraksız
şişmanlamak	: gelişmek, kilo almak, yağ bağlamak
şark çıbanı	: güzellik
şaşı	: ilkış
şapşal	: ibiş
şarap	: seci
şımarıklık	: tulum
tuvalet	: abdesthâne, abrez, aç çardak, apana, apsâne, artçardak, ayağ yolu, ayvat, çarak, çeşme, evdesthâne, ganere, gez (gezinti), güllük, hâcet yeri, kademhâne, kanat, kenef, kola, küllük, lavabo, memişhâne, kanat, tırtırdamı, yüznumara
tuvalet ihtiyacını gidermek:	abdest bozmak, def-i hâcet, balıklamak, dışarı çılmah, gezinmek, pahlamak
tembel	: açık ağız, ağır canlı (kanlı), akyavaş, andır, çömez, el kalem, gızıl, hızan, hoyrat, kamaşık, miskin, oya, uyuntu, üşencek
tifo	: ağrı, karayatalığ, sökel, ter, terleme, terletme, yatalak
tifoya yakalanmak	: ağrıya yatmak
topallamak	: bacağını çekmek
tezek	: bulaşma
tabut	: cansız at, salaca

tuvalete gitmek	: su üstüne çıkmak
topal	: kaydır
tembellik	: kızıllık
terbiyesiz	: terkisalât
utanmaz	: abırsız, arsatan,, âsar, gözsüz, kefelâlesi, pek yüzlü, perdesi yırtık
uğursuz	: aksi, alabacak, altı parmak, andır, sakâmetli, sarı ayaklı
ukala	: çok bilmiş
uşak	: dutma, yanaşma
uydurma	: düzmece
uyuz	: gicimik
ur	: hatma
uyuşuk	: kamaşık
umursamaz	: lakayt, laûbâli
uydurmak	: türetmek
üvey abla	: ablalık
üvey anne	: analık, ak ana, gelinana, nene
üvey baba	: atalık, babalık
üvey kız	: kızlık
üvey çocuk	: tay
üvey	: olacak
verem	: adı belirsiz, ayığ, güzel hastalık, güzel ağrı, ıskıtça, ince ağrı, issice, kel hastalık, kurudan, gelincik, sücce, sütçe, tüberküloz
veba	: baba, yumrucak
verem olmak	: iğlemek
veremli	: ileze
yalancı	: abacı, aburgaşık, ağzı kara, ağzı yelli, âletse, alık, artis, atakçı, atıcı, eli sinan, hozancı, kaltaban, kubuduk, üç kağıtçı, isbir
yengeç	: adı kötü
yılan	: adını eller alsın, sokak, uzunböcü, yerdegezen
yarasa	: akşamcık kuşu, derikanat, gecekuşu, karanlık kuşu, kayış kanat, kelebek, peçece, sırsıra

yılancık	: alazlama
yetim	: ekdi
yaltaklanma	: taraş
yüzsüz olmak	: ar damarı çatlamak
yalan söylemek	: atmak, gaydırmak, hava vurmak, kabak doğramak, kıtır atmak, laf atmak, olatmak, piyaz doğramak, ufatmak
yağmacı	: gapgapıcu, karacı
yardakçı	: hayta
yaltaklanan (kimse):	ıycık
yalan	: kantin, katakulli, kubur, orannama, ötürük
yosma	: kaynaşık, koket, toylun
yaltaklanmak	: kılınmak, kuyruk sallamak, yanlamak
yetim	: mesek
yüzsüz	: pek yüzlü
yellenmek	: salmağ
yalanlama	: tekzip
yankesici	: ucu
yolsuzluk	: usulsüzlük
zakkum ağacı	: acı ağaç
zakkum	: ağı çiçeği, ayan
zevce (karı)	: aile, arkadaş
zalim	: amansız
zina yapmak	: ayipleşmek, görüşmek
zıkkımlanmak	: boyanmak
zorba	: eli sopalı
zampara	: gücük
zavallı	: hakir
züğürt	: kokoz
züppe	: küçül
zatürre	: punta, sökel, üşütme, yatalık
zenci	: siyâhî

ÖZGEÇMİŞ

Kimlik Bilgileri

Adı Soyadı : Ahmet GECEKUŞU
Mesleği : Öğretmen
Doğum Tarihi : 05.08.1978
İş Adresi : Cengiz Topel İlköğretim Okulu Karakoçan/ELAZIĞ

Eğitim Durumu

İlkokul : Vali Tevfik Gür İlköğretim Okulu (Elazığ)
Ortaokul : Elazığ Ortaokulu
Lise : Sağlık Meslek Lisesi (Elazığ)
Lisans : Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü